

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TÜRKİYEDE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN GELİŞİMİ
VE KRİZLER SONRASI REKABET YAPISI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Metin ÖZKAN

**Enstitü Ana Bilim Dalı : İktisat
Enstitü Bilim Dalı : İktisat**

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Salih ŞİMŞEK

HAZİRAN-2011

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYEDE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN GELİŞİMİ
VE KRİZLER SONRASI REKABET YAPISI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Metin ÖZKAN

Enstitü Ana Bilim Dalı : İktisat
Enstitü Bilim Dalı : İktisat

Bu tez 22/06/2011 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Salih ŞİMŞEK

Jüri Başkanı

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Prof. Dr. Erhan BİRGİLİ

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÇALIŞIR

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Metin ÖZKAN

22.06.2011

ÖNSÖZ

Ülkemizde yaşanan ekonomik gelişmeler dikkate alındığında bankacılığın yeri şüphe getirmeyecek şekilde önemli bir yere sahiptir. Ekonomik faaliyet içerisindeki hane halkı, firmalar herhangi bir şekilde bir banka şubesine giderek bankacılık sektörünün faaliyet konusunu oluşturur. “Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Gelişimi ve Krizler Sonrası Rekabet Yapısı” adlı çalışma, günümüz bankalarının rekabetçi konumunu ve gelişimini incelemektedir. Teknoloji ve otomasyonda yaşanan gelişmeler dikkate alındığında bankalar günlük yaşamımıza en az bir defada olsa giren kurumlar olmaktadır. Bankacılık sektöründe yaşanan kritik bir duraksama aynı zamanda ekonominin tüm birimlerini negatif yönde etkilemekte ve beklentileri olumsuzla çevirmektedir. Aynı zamanda bankalar arası rekabet, müşteri odaklılık, verimlilik gibi kavramları öne çıkarmakta, bu yarış kredi faizlerinde, komisyon ve ücretlerde belirleyici olabilmektedir. Bankacılık sektörünün sağlam duruşu aynı zamanda fon arz edenler açısından da büyük önem taşımakta güven unsurunun sağlanması mevduat giriş ve çıkışları üzerinde etkili olmaktadır. Bankacılığın sahip olduğu bu stresli döngü, yaşanan krizlerde sektöre fatura kesilmesi ve Türkiye özelinde halkın banka ve bankacılığa karşı bakış açısı bu konunun seçilmesine temel olmuştur.

Konu seçiminde ve çalışmanın hazırlanması aşamasında fikir serbestliği sağlayan danışman hocam Prof. Dr. Salih ŞİMŞEK’e, konunun içeriğini paylaşarak bana yön gösteren Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÇALIŞIR ve Doç. Dr. Mustafa AKAL’a teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim.

Çalıştığım banka olan İş Bankası’nda bir bankanın çalışma prensiplerini daha iyi görebilmenin imkânıyla sürekli fikirlerimi tartıştığım şube müdürümüz Piralî Gürhan’a katkılarından dolayı ve mesai arkadaşlarıma da teşekkür ederim. Tez çalışmamda her daim yanımda olan ve çevirilerime yardımcı olan arkadaşım Tuğba Metin’e de teşekkürlerimi sunarım.

Bu günlere ulaşmamda emeklerini hiçbir zaman ödeyememeğim aileme de sonsuz şükranlarımı sunarım. Yetişmemde katkıları olan tüm hocalarıma da minnettar olduğumu ifade etmek isterim.

Metin ÖZKAN

22.06.2011

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	v
TABLO LİSTESİ	vii
ÖZET	ix
SUMMARY	x
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: ENDÜSTRİYEL EKONOMİ VE FİNANSAL HİZMETLER	
ENDÜSTRİSİ	6
1.1. Endüstrinin Tanımlanması Ve Endüstriyel Faaliyet.....	6
1.2. Endüstriyel İktisat ve Mikro İktisadın Çerçevesi.....	8
1.3. Endüstriyel Organizasyon Metodolojisi	9
1.3.1. Geleneksel Endüstriyel Organizasyon (EO).....	10
1.3.1.1. Harvard Okulu	10
1.3.1.2. Chicago Okulu	11
1.3.2. Yeni Ampirik Endüstriyel İktisat(NEIO)	12
1.4. Finansal Hizmetler Endüstrisi.....	12
1.4.1. Finansal Piyasalar	14
1.4.1.1. Finansal Piyasalarda Örgütlenme.....	14
1.4.1.2. Menkul Kıymet Piyasası.....	15
1.4.2. Bankacılık Sektörü.....	16
1.4.2.1. Bankaların İşlevleri	17
1.4.2.2. Banka Türleri	18
1.4.2.2.1. Merkez Bankaları.....	18
1.4.2.2.2. Ticari Bankalar(Mevduat Bankaları).....	18
1.4.2.2.3. Yatırım ve Kalkınma Bankaları	19
1.4.2.2.4. İnternet Bankacılığı	20
1.4.2.2.5. Off-Shore Bankacılık(Kıyı Bankacılığı)	20

1.4.2.2.6. Holding Bankacılığı	21
1.5.1. Bankacılık Sektöründe Rekabet	21
1.5.2. Etkinlik ve Verimlilik.....	22
1.5.3. Bankacılık Sektöründe Ölçek ve Kapsam Ekonomileri	23
1.5.4. Bankacılık Sektöründe Regülasyon Kavramı	23
1.5.5. Birleşme ve Devralmalar	24
BÖLÜM 2. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN GELİŞİMİ VE YAPISI.....	27
2.1. Osmanlı Döneminde Bankacılık	27
2.2. Ulusal Bankalar Dönemi	32
2.2.1. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası.....	33
2.3. Özel Amaçlı Devlet Bankaları Dönemi (1933-1944).....	34
2.4. Özel Bankaların Geliştiği Dönem 1945-1959.....	36
2.5. Planlı Dönem 1960-1980	37
2.6. 1980 Sonrası Türkiye'de Bankacılık Sektörü.....	40
2.7. 1990 Sonrası Bankacılık.....	44
2.7.1. 1994 Türkiye'de Bankacılık Krizi.....	45
2.8. 2000 Yılı Sonrası Bankacılık	49
2.8.1. Kasım 2000 Krizi.....	52
2.8.2. Şubat 2001 Krizi	54
2.9. Yeniden Yapılanma Dönemi(2002) ve Bankacılık Sektöründeki Gelişmeler.....	57
2.9.1. Finansal Ve Operasyonel Yeniden Yapılandırma.....	59
2.9.2. İstanbul Yaklaşımı	59
2.9.3. Varlık Yönetim Şirketleri	62
2.10. Dünya Krizi(2008).....	64

BOLUM 3. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KRİZLER SONRASI

REKABET YAPISI.....	66
3.1. Büyüme	66
3.2. Cari İşlemler Dengesi.....	69
3.3. Kamu Maliyesi.....	71
3.4. Enflasyon.....	73
3.5. Bankacılık Sektörü	75
3.6. Haksız Rekabet Koşulları	77
3.7. Yoğunlaşma ve Rekabet	79
3.7.1. Yoğunlaşma ve Rekabet Ölçümleri.....	80
3.7.1.1. HHI (Herfindahl-Hirschman Endeksi).....	80
3.7.1.2. Lerner Endeksi	81
3.7.1.3. Yoğunlaşma Rasyosu (CR).....	82
3.7.1.4. Kapsamlı Yoğunlaşma Endeksi (CCR).....	82
3.8. Türk Bankacılık Sisteminde Temel Göstergeler	83
3.8.1. Aktifler ve Aktiflerin Yapısı	83
3.8.2. Krediler ve Kredilerin Dağılımı	86
3.8.3. Takipteki Krediler	90
3.8.4. Mevduat Hacmi.....	91
3.8.5. Likit Aktifler	93
3.9. Sendikasyon ve Seküritizasyon Kredileri.....	97
3.10. Son Beş Yılda Sektörde Yaşanan Birleşme ve Devralmalar	98
3.11. Türkiye'de Bankacılık Sektörü 2005-2010 Piyasa Yapısının İncelenmesi:	
Panzar Rosse Modeli.....	101
3.11.1. Metodoloji	101
3.11.2. Varsayımlar.....	103
3.11.3. Modelin Uygulanması	108

SONUÇ.....	113
KAYNAKÇA.....	117
EKLER.....	127
ÖZGEÇMİŞ.....	135

KISALTMALAR

AB	:Avrupa Birliği
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
BDDK	:Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BG	:Bankacılık faizler giderleri
BSH	:Bankacılık sektörü hasılatı
BYK	:Beş Yıllık Kalkınma
CDO	:Collateralized Debt Obligations (Teminatlı Borç Yükümlülükleri)
DİBS	:Devlet İç Borçlanma Senetleri
DTH	:Devlet Tevdiat Hesabı
FED	:Federal Reserve System
FGDR	:Faiz giderlerinin alınan kredilere oranı
GSMH	:Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	:Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
HHI	:(Herfindahl-Hirschman Index)Herfindahl Endeksi
IMF	:International Monetary Fund
İMKB	:İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KİT	:Kamu İktisadi Teşekkülü
KOBİ	:Küçük Orta Boy İşletme
KR	:Aktifteki Krediler
LAKTF	:Likit aktiflerin toplam aktiflere oranı
MV	:Mevduat
NEIO	:New Industrial Organisation(yeni endüstriyel organizasyon)
PG	:Personel Sayısının Personel Giderlerine Oranı
RMBS	:Residential Mortgage Backed Security
SCP	:Structure-Conduct-Performance
TBB	:Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	:Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TGA	:Tahsili Gecikmiş Alacaklar

TKRD	:Takipteki Kredilerin Toplam Aktiflere Oranı
TMSF	:Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TÜİK	:Türkiye İstatistik Kurumu
VYŞ	: Varlık Yönetim Şirketleri
YDP	:Yapı-Davranış-Performans
YP	:Yabancı Para

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Son Üç Yılın Finansal Sektör Dağılımı	13
Tablo 2: AB'de 1995-2000 yılları Arasında Banka Birleşmeleri Örneği.....	25
Tablo 3: Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi Başlangıcındaki Bankalar	31
Tablo 4: 1994 yılı İtibariyle Bankacılık Sektörü.....	35
Tablo 5: Özel-Kamu Kesimi Krediler Dağılımı.....	45
Tablo 6: Bankaların Toplam Aktifler İçindeki Payları.....	47
Tablo 7: İstanbul Yaklaşımı Sonuçları	60
Tablo 8: Banka Performans Gelişmeleri	64
Tablo 9: Mortgage Krizinden Kaynaklanan Zararlar	67
Tablo 10: 2000-2010 Türkiye Ekonomisi büyüme Değerleri.....	70
Tablo 11: 2000-2010 GSYH'nin Sektörlere Göre Dağılımı, % Katkısı.....	71
Tablo 12: 2000-2010 Dış Ticaret Verileri	74
Tablo 13: Temel Bütçe Açıkları.....	76
Tablo 14: TEFE-TÜFE Oranları	79
Tablo 15: 2000-2010 Bankacılık Sektöründe Seçilmiş Oranlar.....	80
Tablo 16: Bankaların Sistemdeki Payları	82
Tablo 17: Bankacılıkta Kaynak Sağlama ve Kaynak Kullandırmada Yüklenilen Vergi ve Benzerleri.....	84
Tablo 18: İlk Beş ve On Banka Aktif Büyüklüğü	90
Tablo 19: İlk 5 ve 10 Banka Aktif Yoğunlaşma Payları	91
Tablo 20: Türkiye'de İlk 5 Banka Toplam Aktif İçinde Payları, %	92
Tablo 21: Grup Bazında Verilen Krediler	93
Tablo 22: İlk 5 ve 10 Banka Kredi Büyüklüğü.....	94
Tablo 23: Kredilerin Niteliğine Göre Sermaye Yapısına Göre Dağılımı	96
Tablo 24: Banka Grupları Bazında Takipteki Krediler	97
Tablo 25: İlk 10 Banka Mevduat Büyüklüğü	99
Tablo 26: İlk 5 ve 10 Banka Toplam Mevduat Büyüklüğü Ve HHI Endeksi.....	100

Tablo 27: Grup Bazında Likit Aktif Büyüklükleri.....	108
Tablo 28: Likit Aktiflerde 2004-2010 Yılı İlk 10 Banka Sıralaması	109
Tablo 29: Likit Aktifler Ve IIIII	110
Tablo 30: Sendikasyon Ve Seküritizasyon Kredileri (Milyon Dolar).....	111
Tablo 31: Bankaların Satış Fiyatları Ve İştirakleri	116
Tablo 32: Panzar-Rosse Modeli H Değerlerine Karşılık Gelen Piyasa Modelleri.....	121
Tablo 33: Türk Bankacılık Sektöründe Piyasa Yapısı(NEIO Çalışması).....	124
Tablo 34: Aracılık Yaklaşımına Göre H İstatistiği Sonuçları	127
Tablo 35: Grup Bazında Banka Net Kar Değişimi	128
Tablo 36: Sektörde Seçilmiş Oranlar	129

Tezin Başlığı : “Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Gelişimi ve Krizler Sonrası Rekabet Yapısı”	
Tezin Yazarı : Metin ÖZKAN	Danışman : Prof. Dr. Salih ŞİMŞEK
Kabul Tarihi : 17 Mayıs 2011	Sayfa Sayısı : x (ön kısım) + 135 (tez)
Anabilimdalı : İktisat	Bilimdalı : İktisat
<p>Bankacılık sektörünün finansal yapı içerisindeki önemi ve üstlendiği kritik rol, sektörün faaliyet yapısı, ürünlerin çeşitliliği ve bu ürünlerin faaliyet alanı içerisinde nasıl, ne şekilde değerlendirilmesi gerektiği gibi hususları da beraberinde getirerek rekabet açısından belirleyici olmaktadır. Literatürdeki çalışmalar genel olarak bankacılık sektörünün monopolcü bir yapıda olduğuna işaret etmektedir. Sektördeki sermayenin büyük bir kısmına sahip olan birkaç lider banka diğer bankalarında hareket alanlarını belirlemektedir. Özetle ilk beş veya ilk on büyük banka sektörde karar verme ve piyasayı kontrol altında tutma amacıyla olup sektörde lokomotif görevi görmektedir. Sektör, özellikle küreselleşen sermaye hareketleriyle; kıtasal alanları da zorlayarak, ulusal piyasaların dışına çıkmakta ve uluslararası örgütler haline gelmektedir.</p> <p>Küresel sermayenin hareket zeminini oluşturan bankacılık sektöründe; birleşmeler, devralmalar hem rekabetin belirleyicisi hem de sonucu olabilmektedir. Küreselleşen sermayenin bankalar üzerinden finansal piyasalara yerleşmesi ve faaliyet göstermesi, sektörü, ulusal sermaye karşısında tam rekabete zorlamaktadır. Bu da monopolcü bir rekabet ortamında tam rekabetçi bir yarışmanın aslında mümkün olduğuna işaret etmektedir. Türk bankacılık sektörü 80 li yıllara kadar dışarıya kapalı devletin hakim olduğu bir sektör olarak faaliyet gösterirken 80 li yıllardan itibaren son 30 yılda çeşitli dönemlerden geçerek bugünkü yapısına kavuşmuştur. Özetle bu süreç içerisinde yaşanan ekonomik bunalımlar ve sektörün uğramış olduğu ağır kayıplar, hem idarecilere hem de sektöre öğretici deneyimler olarak, sektörün daha sağlıklı bir yapıda çalışmasına imkân vermiştir. Bankaların mevduat toplayarak, kredi verme işlevi, güçlü bir banka piyasasında faiz gelirleri dikkate alınarak ölçülebilir. Bu işlev sırasında mevcut kurum ve yasalarla sektörün desteklenmesi aynı zamanda korunması amaçlanır.</p> <p>Türk Bankacılık sektörü yaşamış olduğu deneyimler sayesinde günümüzde hem mücadelecisi bir yapı arz etmekte hem de yaşanan olumsuz gelişmelere karşı bilançolarını düzenleyerek kendisini koruyabilmektedir. 2008 yılında önce ABD’de ortaya çıkan ve daha sonra Avrupa’ya da sıçrayarak derin bir küresel finans krizi içerisinde Türk Bankacılık sektörü bu ortamdan güçlenerek çıkmayı başarmıştır. Elbette 2000-2001 döneminde sektörde yaşanan içsel kaynaklı iki kriz ve yeniden yapılandırma sonrası elde edilen bakış açısı ve uygulanan politikalar bugün gelinen noktada önemli bir yere sahiptir.</p>	
Anahtar Kelimeler: Panzar-Rosse Modeli, HHI, NEIO, Yoğunlaşma, Rekabet	

Title of the Thesis: "Development of The Banking Sector, The competition Structure of Post-Crisis

Author : Metin Özkan

Supervisor : Prof. Dr. Salih Şimşek

Date : 17 May 2011

Nu. Of pages : x (pre text) + 135 (main body)

Department: Economics

Subfield: Economics

The importance of financial structure and assumed a critical role in the banking sector, operating in the sector structure, area of activity within the range of products and how these products, such as what aspects should be evaluated in terms of competition, bringing with it is decisive. Studies in the literature suggest that in general the banking sector's monopolistic structure. Several leading banks in the sector with a large portion of capital movement identifies where other banks. To sum up the top five or top ten largest banks in the sector is in its aim to control the decision-making and the market sector serves as a locomotive. Sector, especially global capital movements; continental areas, forcing out of the emerging national markets and international organizations have become.

Forming the basis for the global movement of capital in the banking sector, mergers, acquisitions and may be the result of competition as well as marker. Settlement of globalizing capital and financial markets operate through banks, industry, the national capital in the face of a challenge for full competition. This is a fully competitive environment of monopolistic competition suggests that competition is actually possible. Off out up to 80 years with the Turkish banking sector is dominated by the state as a sector with 80 years in show business since the current structure has reached the last 30 years through various periods. In summary, the process of the economic crisis in the sector that have suffered heavy losses, as well as administrators and didactic experience in the sector, the sector has more opportunity to work in a healthy structure. Banks, collecting deposits, lending function, a strong banking market, are measured by taking into account interest income. During this process, the existing institutions and the protection of the law also aims to support the sector.

Lived through the experiences of Turkish banking sector today, a building supply are both struggling against negative developments in the balance sheets as well as editing can protect itself. In 2008, before emerging in the United States to Europe and then jumping in a deep global financial crisis, succeeded to the Turkish banking sector and strengthening of this environment. Of course, in 2000-2001 and restructuring in the sector after the crisis of internal origin from two perspectives and the policies applied at this point has an important place today.

Keywords: Panzar-Rosse Model, HHI, NEIO, Concentration , Competition

GİRİŞ

Temel işlevi mudilerden mevduat toplayarak, topladığı mevduatları ekonomik sistem içerisindeki oyunculara kredi olarak kullandıran banka, günümüzde finansal pazarların serbestleşmesi ile kurallı bir rekabet ortamında her işletme gibi karını maksimuma hedeflemektedir. Bir bankanın iflas etmesi veya bankacılık sektörünün krize sürüklenmesi tasarruf sahiplerini, istihdam edilen personeli ve birçok kişi ve kurumu etkilemektedir. Bununla beraber moral düşüklüğü ve güvensizlik ise istikrarın sağlanmasından sonra dahi hatırlanabilmektedir. Özetle bankacılık kesiminde yaşanan aksaklıklar ve kural dışı bir takım uygulamalar ekonomik sistemde büyük bir tahribe neden olmaktadır. Ülkemizde de geçmişte bankacılık alanında bu gelişmelerin ağır bir şekilde yaşandığı dönemler olmuş ve belleklere yerleşmiştir.

Günümüzde bankacılık sektörü, geçmişte olduğundan çok daha iyi bir vaziyette, daha az kırılgan, sermaye yeterliliği ise daha güçlü bir duruma gelerek istikrarlı bir büyüme sergilemektedir. Bankaların varlıklarını yükseltmesi ve GSMH içinden aldığı payın artışı devam ederken diğer bir yandan sektörde yer alan kamusal sermayeli bankaların rekabeti bozucu etkisi de bu süreç içinde devam etmektedir.

Bankacılık sektörünün doğal bir tekel olarak kabul edilmesi sistemin işleyişi açısından doğru bir fikir olsa da bu tekel yapısı içerisinde aktif yapısı ve sermayesi kuvvetli büyük bankaların sert bir zeminde rekabet ettiği kabul edilmektedir. Özellikle son on yılda yaşanan gelişmeler ve siyasi açıdan istikrarlı kabul edilen bir Türkiye, bağımsızlığını elde eden Merkez Bankasının desteğiyle, güçlü ekonomiye geçiş programıyla piyasalarda oluşan olumlu beklentiler, bankacılık sektörüne de karlılıkların artışı olarak yansımıştır.

Banka sermayesinin oluşumunda, ekonomik sistem ele alındığında bankacılık sektörünün sistem içerisinde yeri, bankaların tam anlamıyla serbest bırakılmayacakları gerçeğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle bankalar sürekli kontrol altında tutulmakta belli sınırlar içerisinde çeşitli düzenlemelerle çalıştırılması sağlanmaktadır.

Ülkemizde bulunan BDDK, SPK gibi kurumlar bu amaca hizmet ederken, bağımsız denetim şirketleri tarafından belirli periyotlarla bankalar denetlenmektedir. Buna ek

olarak bankaların kendi iç organizasyonların da kurmuş oldukları iç kontrol sistemleri de bu denetimlerin bir parçası olmaktadır.

Ülkemizde finansal sektörün en önemli ayağını oluşturan bankaların bu derece kontrol altında tutulması hassas bir konu olup, hem rekabetin düzenli bir şekilde işlemesi hem de sektörün faaliyetlerini sağlıklı bir şekilde yürütmesi hedeflenmektedir. Bu amaç en nihayetinde makroekonomik hedeflere yansımakta, mali kesim ile reel kesim arasındaki denge, ülke ekonomisine pozitif katkı sağlamaktadır.

Türkiye’de bankacılık sektörünün bugünkü yapısına kavuşması da kolay olmamıştır. 1980 yılında yaşanan sert dönüşüm, tüm ekonomik birimlerde olduğu gibi bankaları da etkileyerek faaliyetlerinin çeşitlenmesine neden olmuştur. Temel amacı her firma gibi kar olan bankalar da bu yeni sistem içerisinde yasal boşlukları kullanarak veya mevzuatın etrafından dolaşarak yüksek karlar elde etmeye çalışmışlardır. Ancak belli dönemlerde yaşanan krizler ve bununla beraber siyasi belirsizliklerin yaşanması her defasında bankaların, piyasa içinde yeni bir pozisyon almasına neden olmuş, sektörde sürekli bir istikrar yakalanamamıştır. Kimi zamanda otorite tarafından yapılan müdahaleler ayrı bir sorun oluşturarak (Mevduata %100 devlet garantisi verilmesi gibi) sektörün yeni bir krize sürüklenmesinde etken olmuştur. Bu inişli çıkışlı yapı en sonunda Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleriyle bütünleşince bankacılık sektörünün daha fazla bu şekilde çalışamayacağı anlaşılmış bir dizi karar alınarak yeniden yapılandırma dönemine girilmiş, bazı bankaların tasfiyesine, bazı bankaların birleştirilmesine karar verilmiştir.

2008 yılında yaşanan küresel finansal krizin Türk bankacılık sektörüne yansıdığı görülmekte ancak sistemi bozucu bir unsur teşkil etmemektedir. Bunun altında yatan temel neden, Türkiye’nin daha öncesinde yaşamış olduğu deneyimler ve 2001 yılından sonra ortaya konan GEGP (Güçlü ekonomiye geçiş programı) ve yeniden yapılandırma döneminde alınan kararlardır. Ayrıca mevduatın artan seyri dikkate alındığında temel fonlama kaynağının mevduat olması programın başarısına ve sektörün istikrarına katkı sağlamıştır. Sektörde yaşanan büyüme ve karlılık, son beş yılda yabancı sermayeli bankalarında ülkemizde faaliyetlerini arttırdıkları, piyasaya satın alma ve birleşme yoluyla giriş yaptığı ve ek olarak ulusal sermayeli bankalarında yurt dışından banka satın aldığı bir dönemi oluşturmuştur.

Bu dönem dikkate alındığında bankacılık sektörünün rekabet yapısı da öne çıkmakta yaşanan gelişmelerin rekabete etkisi önem taşımaktadır. Krizlerden sonra alınan kararların ve sektörün gelişimi değerlendirildiğinde bankacılık sektörünün rekabet yapısını, lider ilk beş ve on banka bazında temel bilanço kalemlerini dikkate alarak yoğunlaşmaların izlenmesi ve sektörde faaliyet gösteren bankaların birlikte incelenmesi, sektörde rekabetin tanımlanmasını önemli kılmaktadır.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışma Türk bankacılık tarihinin gelişimini, krizleri ve son beş yılda Türk bankacılık sisteminin piyasa yapısını incelemektedir. Endüstriyel iktisat dizininden yola çıkan bu çalışma sektörde, banka bilançolarında önemli sayılabilecek kalemleri dikkate alarak yoğunlaşma oranlarını ölçmekte ve son bölümde sektörde faaliyet gösteren ticari bankaların, aracılık yaklaşımına göre gelir ve gider denklemini kurarak Panzar Rosse modeli ile piyasa rekabetini açıklamaya çalışmaktadır.

Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinden sonra uygulamaya konan GEGP' nin başarısı araştırılmaktadır. Buna ek olarak bu programla ortaya konan haksız rekabete ve ahlaki tehlikeye neden olan kamu sermayeli bankaların, piyasada ki payını düşürme hedefi, aktif büyüklük ve kredi hacmi kalemleri üzerinde incelenmektedir. Bunlara ek olarak 2000 li yıllarda gerçekleşen art arta gerçekleşen iki kriz sonrası alınan kararlar değerlendirilmekte sektörün sonraki on yılı araştırılmaktadır.

Küresel bankacılık faaliyetini ülkemizde de şube açarak gerçekleştiren bankalar ve dış âlemin (yabancı sermaye), piyasadaki hâkimiyeti, giriş ve çıkışları araştırılmakta son 5 yılda yaşanan değişiklikler ortaya konmaktadır. 2008 yılında yaşanan küresel finansal krizin etkisiyle başta ABD daha sonra AB ülkeleri finans piyasalarında ağır darbe alan bankacılık sektörleri olurken Türk bankacılık sistemi bu krizden yıpratıcı bir şekilde etkilenmeden, güçlenerek atlatmayı başarmıştır. 1980'den sonra gerçekleşen finansal liberalizasyon ile Türkiye de, meydana gelen krizlerden sonra bankacılık sektöründe yaşanan değişiklikler özellikle 2000 li yıllardan sonra alınan kararlar sektörü istikrarlı bir büyümeye yöneltmiştir. Ek olarak bankacılık sektörü üzerinde, denetimin artması rekabetin, eşit şartlar altında ve mudilerin korunarak gerçekleşmesini sağlamıştır.

Yukarıda özetlemeye çalıştığımız konular dâhilinde bu çalışma Türk bankacılık sektörünün 2000 li yıllarda yaşanan krizler ertesinde alınan kararlar ile istikrarlı bir büyüme sağladığını ve 2007-2008 yılında gerçekleşen küresel krizden kendisini koruduğunu ve güçlenerek bu dönemden çıktığını anlatmayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın Önemi

Bu çalışma bankacılık sektörünün monopolcü bir rekabet içerisinde fakat büyük ölçekli bankaların sert bir şekilde rekabet ettiği yarışan bir piyasa olduğunu vurgulamaktadır. Bu rekabet, sistemi daha güçlü bir yapıya yöneltmek bankaların karlılığında olumlu etkiler yaratmaktadır. Ayrıca bu çalışma Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinin ardından sistemde gerçekleşen düzenlemelerin ve uygulamaların yerinde kararlar olduğu, bankacılık sisteminin küresel krizden kendisini koruduğunu anlatmaya çalışmaktadır. Ekonomide yaşanan iyileşme ile beraber bankacılık sektörün de yaşanan büyüme ile geçmiş yıllarda olduğu gibi sektörün makroekonomik istikrara paralellik gösterdiği açıklanmaktadır. Yabancı banka girişlerinin getirmiş olduğu avantaj ve dezavantajlar incelendiğinde Türk bankacılık sektöründe yabancı banka girişlerinin sektöre rekabet açısından avantaj sağladığı açıklanmaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Bu tez bankacılık sektörünü, büyüklük ve piyasa yapısı açısından dikkate alarak endüstriyel bir faaliyet olarak değerlendirmektedir. Endüstriyel iktisat dizininden yola çıkarak rekabet olgusunu açıklamaya çalışan bu tezde son bölümde indirgenmiş formda bankaların aracılık faaliyetleri işlevini kullanarak Panzar-Rosse Modeli, H istatistiği değerleri kullanılmıştır. Buna ek olarak Panzar-Rosse modeli H istatistiğinden önce bankacılık sektöründeki temel kalemlerin ve sistemde faaliyet gösteren bankaların grup bazında değerleri dikkate alınarak, sektörde faaliyet gösteren ilk beş ve on bankanın piyasadaki Pazar payları incelenmiştir. Bu bankaların Pazar içindeki yoğunlukları ölçülmüş, piyasa rekabeti Herfindahl Endeksi ile açıklanmıştır. Böylece Türk Bankacılık Sektörünün piyasa yapısını oluşturan bankalar ve bilançolar içindeki temel kalemler dikkate alınarak hem bankaların hem de bankacılık piyasasının rekabeti incelenmiştir. Bankaların aracılık işlevi sonrası elde ettiği faiz geliri çıktı olarak değerlendirilmekte ve bu çıktıyı elde etmek için kullanılan girdiler, bilanço aktiflerinde

risk unsuru taşıyan krediler kalemi, pasifte yer alan mevduatlar, personel giderleri ve faaliyet giderleri olarak alınmıştır. Çalışmada karşılaşılan sorunlar arasında ele alınan verilerin, bankaların çalışma prensiplerinin birbirinden farklılık göstermesi sonucu değişiklik göstermesi ve birleşme ve devir almalar olması nedeniyle veri kaybına neden olmasındır. Buna ek olarak bankaların kredi hacmi düşünüldüğünde ve personel giderleri dikkate alındığında, herhangi bir bankanın personelinin aynı zamanda o bankanın müşterisi olup, bankanın hizmet ve ürünlerinden kullandığı varsayımı göz önünde tutulmamıştır.

Aktif büyüklükte, kredi hacminde zaman zaman bankalar arasında gerçekleşen rekabet nedeniyle yapmış oldukları bilanço büyütme operasyonlarının belirlenememesi, sonuçları teorik düzeyde tutmaktadır. Sistemde mevduat toplayıp kredi veren kamu bankalarının olması gerçek rekabeti perdelemektedir. Mevduatın özellikle kriz dönemlerinde olduğu gibi kamusal bankalara yönelmesi ve kamusal bankaların batma riskinin olmaması da rekabetin ölçülmesinde engel olmaktadır.

Tezin son kısmında Türkiye de faaliyet gösteren bankalar ve yabancı bankaların temsilcilikleri ek olarak verilmiştir. İlave olarak Türkiye de bankacılık piyasasıyla ilgili kurumlar kısa bir özgeçmiş ve kuruluş tarihi ve amaçları ile özetlenerek tablo haline getirilmiş ve son olarak bankaların ayırmak zorunda oldukları karşılık oranları güncel haliyle tablo halinde sunulmuştur.

BÖLÜM 1: ENDÜSTRİYEL İKTİSAT VE FİNANSAL HİZMETLER ENDÜSTRİSİ

1.1. Endüstrinin Tanımlanması Ve Endüstriyel Faaliyet

Endüstriyel organizasyon kavramı yüzyılımızda ortaya çıkan bir kavramdır. Uluslararası piyasaların bütünleşmesiyle üretilen malların ticaretinin artması sonucu firma kapasitelerinin büyük alıcı grubuna yetişememesi nedeniyle birçok homojen veya heterojen mal üretebilen küçük firmaların dikey birleşmesiyle meydana gelen ve buna ek olarak üretilen malların pazarlanmasında belli ölçüde uzmanlaşmanın ve iş bölümünün sağlandığı bir yapıdır. Endüstriyel faaliyetlerin kapsamı, işleyişi sanayileşme ile birlikte başlayan süreçte literatüre eklenmesi ve disipline kavuşması uzun bir süreç yaşamıştır. Literatürde endüstriyel organizasyon, endüstriyel ekonomi, endüstriyel iktisat, endüstri iktisadı gibi birçok kavram bulunmaktadır. Bu kavramlar birbirinden birtakım farklılıklar gösterebilirler de temelde birbirleriyle örtüşmektedirler. Endüstri tarihsel olarak geçmişten günümüze 3 sektör üzerinde sınıflandırılmıştır; tarım, sanayi ve hizmet sektörü.

Endüstrinin ilk sektörü; tarım, madencilik ve hammadde çıkarmaya dayalı doğal kaynaklar üzerine kurulu sektördür. İlerleyen zamanlarda buharlı makine devriminden sonra; çıkarılan hammaddelerin işlenmesi ve zamanla yaygınlaşan kitlesel üretimler endüstrinin sanayi sektörünü oluşturmuştur ve son olarak ayrılan son parça, turizm, finans sektörü gibi alt kollarında yer alan hizmetler sektörü olmaktadır. Bunlara ek olarak bazı kaynaklarda 4. bir sektörden de bahsedilmektedir. Bu sektör AR-GE faaliyetlerini içeren bilgi hizmetlerinin yer aldığı teknolojiyle eşanlı olarak küreselleşme ve bilgisayarlaşmadan faydalanan bilgi sektörü olmaktadır.

Endüstri aynı zamanda üretilen ürünlere göre de sınıflandırılmaktadır: kimya endüstrisi, petrol endüstrisi, otomotiv endüstrisi, sağlık endüstrisi ve gıda endüstrisi gibi.

Endüstriyel organizasyon için standart yaklaşım, Joe Bain' in de öne sürdüğü gibi "Piyasa" kavramını "Piyasa Yapısı-Piyasa Yönetimi -Piyasa Performansına " ayırdığı yaklaşımdır. Yapı; satıcıların diğer satıcılar, alıcılar ve potansiyel girişimcilerle nasıl

etkileşim kurduğudur aynı zamanda yapı; üretilebilecek olası ürün çeşitleri açısından ürünü de tanımlamaktadır. Piyasa yönetimi; firmaların fiyat politikalarını, satışlarını ve promosyonlarını nasıl belirledikleri ile ilgilidir. Son olarak performans ise piyasa etkileşimindeki refahı gösterir. Piyasadaki etkileşimin istenilen gelir düzeyine ne uzaklıkta olduğu performans yönetimin konusu olup regülasyon tartışmaları da burada başlamaktadır.

“Bu şekilde performans yönetiminin davranışlarının tartışma konusu oluşturması endüstriyel iktisadın tanımlanmasında, endüstri sektöründeki firmaların; davranışlarını, stratejilerini, devletin rekabet politikalarını ve geniş anlamda rekabet olgusunu inceleyen bir bilim dalı olmasını sağlamaktadır” (Türkan, 2001).

Endüstrinin tanımlanmasında farklılıklar bulunmamakla beraber ortak bir payda etrafında endüstri kavramının oluştuğu görülmektedir. “Endüstri iktisadı, birbirleri ile farklı açılardan ilişkili olan ve açıkça tanımlanabilen fiyat teorisi, rekabet teorisi, piyasa teorisi ve endüstriyel organizasyon gibi kavramlar çerçevesinde tanımlanmaktadır” (Çoban, 2002). “En basit haliyle ortak alıcı grubuna hitap eden ve yakın ikame malları üreten satıcılar grubuna endüstri denilmektedir” (Kabasakal ve diğer, 2005).

Endüstriyel faaliyet içerisinde yer alan firmaların endüstriyel davranışlarının analizi 4 konu altında toplanabilir. İlki bazı endüstri dallarında birkaç firmanın lider pozisyona gelerek piyasa hâkimiyetini arttırarak yoğunlaşmasıdır. İkinci olarak yine bazı endüstrilerdeki firmalar homojen veya neredeyse aynı ürünleri üretmektedir. Bu durumda rakip firmalar farklı markalar altında kendilerini diğerlerinden ayırarak ürün karakterize etmeye yönelirler. Üçüncü olarak firmaların mali yapılarını kullanarak kendi markalarının satışlarını arttırma çabalarıdır ve bu çabalara katılan mali aktiviteler bulunmaktadır. Endüstri içerisindeki bu mali hareketler firmaların başlıca maliyet kalemlerini ve üretilen ürünün kendi maliyetini de teşkil etmektedir. Bu mali aktiviteler reklam, kalite kontrol, ürün farklılaştırma maliyetleri, pazarlama ve ortaklıkları da içermektedir. Son olarak firmaların yeni ürünler için olduğu kadar bu ürünlerin maliyetlerini düşürmek amacıyla yaptığı araştırmalardır. Bu araştırmalar bazen rakip firma tarafından üretilmiş teknolojilerin taklit edilmesi için yapılan araştırmaları da içermektedir.

Endüstriyel organizasyon ya da endüstriyel ekonomi eksik rekabet piyasalarının çalışma ve performansını ve bu piyasalardaki firmaların davranışlarını konu almaktadır. Aynı zamanda piyasada ki rekabetin ne zaman ve neden yetersiz kaldığını saptamak endüstriyel iktisadın merkezini oluşturmaktadır.

1.2. Endüstriyel İktisat ve Mikro İktisadın Çerçevesi

Endüstriyel iktisadın, mikro teorinin önemli bir alt disiplini içerisinde değerlendirilmesinde ve mikro iktisatla aynı çalışma alanını paylaşmasında mikro iktisadın cevap aradığı soruların, endüstri iktisadının da temelini oluşturmaktadır. Sınırsız istekler dâhilinde kıtlık mücadelesinde hangi mallar, ne kadar, kimler için ve kimler tarafından nasıl üretilebileceği, iktisat teorisinin başlangıç noktasını olurken, mikro iktisadın temel sorularını da bu çerçevede değerlendirir. Endüstriyel iktisatta bu sorular dâhilinde piyasa yapısının belirleyicilerini, ekonomik başarı ve etkinliğini, bunları ölçecek metodolojiyi endüstriyel faaliyet kapsamında değerlendirmektedir. Bu değerlendirmeler yoğunlaşmaları ve beraberinde ücretler, teknolojik gelişme, karlılık, fiyatlar ve sermaye gibi konular altında toplanmakta, firma davranış ve stratejilerini değerlendirmektedir.

Endüstriyel iktisat ile mikro iktisadın çalışma alanları ortak olmakla birlikte mikro iktisat disiplini endüstriyel iktisada göre soyut bir bilim dalıdır. Özellikle endüstriyel iktisat, uygulamaya önem veren bir disiplin haline gelmiştir.

*“Mikro iktisat teorisinde gerçek hayatı ele alan modeller birkaç önemli varsayım ve değişken üzerine inşa edilirken, endüstriyel ekonomide geliştirilen modeller kurumsal ve kantitatif detaylara inen zengin açıklamalara dayanmaktadır”
(Kabasakal ve diğer; 2005).*

Her iki disiplininde çalışma alanı içerisinde rekabet, ana konuyu oluşturmaktadır. Endüstriyel iktisat ile mikro iktisat teorisi arasındaki farklılıklar ve ortak yanlar bulunmakla beraber “endüstri iktisadı ile mikro iktisat birbirini tamamlayan, karşılıklı etkileşim içinde olan ve pek çok alanda ortak metodolojik ve kavramsal temellere sahip iki kardeş bilim dalıdır”(Türkan, 2001). Bu ortak ve farklı yanlar birlikte değerlendirildiğinde Türkan mikro iktisat ve endüstri iktisadını şu şekilde özetlemiştir;

“Mikro iktisat sadece firmayı değil, tüm bireysel karar birimlerini (tüketiciler, faktör sahipleri gibi) incelerken endüstri iktisadı gerçek hayatta firma davranış ve stratejilerini tüm boyutlarıyla anlama ve açıklamaya yöneliktir” (Türkkan, 2001).

Mikro iktisat teorisi firma davranışlarını arz ve talep kısıtları altında incelerken, endüstri iktisadı firma davranışlarını ve stratejilerini etkileyen tüm kısıtları göz önüne almak durumundadır.

Mikro iktisat teorisinin amacı fiyat teorisi çerçevesinde fiyat rekabeti üzerinden toplumsal refahı maksimumlaştırmaktır. Bu koşullardan sapma biçimlerini araştırırken mikro iktisat fiyat dışı kararları kendi teorisinin dışında bırakmaktadır; oysa endüstri iktisadı fiyat rekabetinin teorik ve pratik boyutlarını karşılaştırdığı gibi, rekabetin diğer biçimlerini de araştırır ve aynı zamanda endüstri iktisadı mikro iktisat teorisinin esas aldığı pek çok varsayımın ne derece gerçekçi olduğunu araştırmak durumundadır.

1.3. Endüstriyel Organizasyon Metodolojisi

Firmaların yapı ve performansıyla başlayan endüstriyel organizasyon (Jean Tirole) ya da endüstriyel ekonomi “ekonominin özel bir branşı olup, firmaların ve endüstrilerin ekonomik problemlerini ve kurumlarla olan ilişkisini konu alır”(R.R. Barthwal, 2004).

Barthwal’a göre endüstriyel ekonominin iki temel unsuru vardır.

“Bunlardan ilki betimleyici(deskriptive) unsur olarak bilinir ve konunun bilgi içeriğini kapsar. Endüstri veya işadami kendi ülkesi ve ileride kontakt kurabileceği diğer ülkelerin endüstriyel ve ticari organizasyonlarını inceleme imkânı sağlar. Kısaca yoğunlaşmış endüstrideki rekabetçiler, doğal kaynaklar ve ürünün ve hükümet kanunlarının faktörleri ve regülasyonu hakkında bilgilere dayanır.

Konunun ikinci unsuru iş politikası ve kara alma ile ilgilidir. Bu, piyasa analizleri, fiyatlandırma, tekniklerin belirlenmesi, finansal kararlar, ürün çeşitlendirmesi vb konularla ilgilenen analiz unsurudur”(R.R. Barthwal, 2004).

Bu iki unsur birbiri olmadan düşünülemez.

1.3.1. Geleneksel Endüstriyel Organizasyon (EO)

Jean Tirole'e göre;

“Endüstriyel organizasyonun ekonominin başlıca alanlarından biri haline gelmesi 2 dalga ve uzun bir sürede olmuştur. Bu dalgalardan ilki Joe Bain ve Edward Mason'la başlayan Harvard Okuludur. Bain'in meşhur “yapı-yönetim-performans” paradigması burada gelişmiştir”(Tirole, 2003).

Temelde daha teorik olan ikinci dalga ise 1970lerde başlamıştır. 1970lere kadar ekonomi teorisyenleri endüstriyel organizasyonu genelde göz ardı ettiler. Bu tarihten sonra teorisyenlerin birçoğu EO ile ilgilenmeye başladılar (Tirole, 2003).

Özellikle yaklaşık son 50 yılda ekonomi alanında hem teorik hem ampirik açıdan oldukça hızlı ilerlemeler kaydedildi.

“Ekonometri, oyun teorisi, operasyon analizleri, enformasyon bilimi vs. gibi yeni araştırma metotları ve rekabetçi davranışın nedenleri, yapısı ve etkileri hakkında ortaya çıkarılan yeni fikirler, Endüstriyel Organizasyonun ekonomi alanındaki büyüme ve ilerlemesinin önemini ortaya koymuştur”(R.R. Barthwal, 2004).

Ekonometrik analizler kesinlikle endüstriyel organizasyonda ampirik çalışmalar yapmanın tek yolu değildir. Yetersiz veriler yüzünden birçok araştırmacı, endüstrilerin veya firmaların ayrıntılı durum çalışmaları(case studies) vasıtasıyla firma ve endüstri davranış ve performans gelişimi araştırmalarına daha çok önem vermişlerdir. Aslında endüstriyel organizasyon teorisyenleri, istatistiksel analizleri incelemektense, bu “durum çalışmalarını” incelemeyi tercih ederler. Muhtemelen bunun nedeni bir endüstrinin temel şartlarını ve davranışlarını saptamak için zengin durum çalışmalarını kullanmak, apayrı endüstrilerin kar, yoğunlaşma, reklam ve benzeri birçok geniş örneklerden alınan istatistiksel verileriyle çalışmaktan çok daha kolaydır.

1.3.1.1. Harvard Okulu

Edward Mason tarafından ortaya çıkarılan ve mikroekonomik analizlerin sanayi iktisadına uygulanmasını konu alan SCP (Structure-Conduct-Performance/ Yapı-

Davranış-Performans/ YDP) paradigmasıyla bilinen bu ekolün öncüleri Harvard'da ders veren Chamberlin, Mason, Bain ve Clark'tır. Masonun ortaya attığı bu paradigma öğrencisi Bain tarafından geliştirilmiş ve literatüre katılmıştır. SCP Paradigmasına göre yoğunlaşmanın yüksek olduğu piyasalarda piyasaya girebilen firmaların kendi aralarında anlaşmalar(collusions) yapmaları, diğer firmaların piyasaya girişini engellemektedir. Piyasada tekelleşen bu firmalar fiyatları istedikleri kadar yükselterek aşırı kârlılığa neden olmaktadır.

Bu ekolün savunucuları performansı ölçmek için, Clarks'ın geliştirdiği uygulanabilir rekabet(workable competition) teorisini, daha gerçekçi ve uygulanabilir olduğundan dolayı, tam rekabet teorisinden daha çok tercih edilmiştir.

1.3.1.2. Chicago Okulu

SCP ve Chicago yaklaşımı arasındaki temel görüş ayrılığı yüksek kârların iyi performansı mı kötü performansı mı gösterdiği yönündedir. "SCP'ye göre yüksek kârlar kötü performansı gösterirken; Chicago ekolüne göre yüksek kârlar iyi performansı, yani düşük maliyeti göstermektedir" (Ali İhsan Çağlayan, 2003).

Aaron Director ve G. Stigler ile başlayan Chicago Okulu rekabet teorilerinin ampirik tanımlar ve teorik analizlere ihtiyacı olduğunu vurgulamaktadır. Chicago Okulu bu alanın gelişmesinde metodolojik bir etkiye sahiptir.

Bu okul etrafında toplanan ekonomistler, neo-klasik düşünce ekolündedirler. Ekonomik alandaki profesörlerin büyük çoğunluğu bu ekolün savunucusudurlar. Nobel ödüllü ve John Bates Clark madalyalı ekonomistleriyle Chicago Üniversitesi, diğer bütün üniversitelerin önüne geçmiştir.

Chicago ekolü özellikle daha düşük vergilendirme ve özel sektör regülasyonunu destekleyen Neoklasik Fiyat Teorisi ve libertarianizm ile birlikte anılır; ancak bu, hükümetin regüle ettiği monetarizm politikaların desteklediği tam bağımsız piyasa ekonomisinden farklıdır. Bu ekol monetarizm taraftarı olan Keynesçiliği 1980lere kadar, rasyonel beklentiler(rational expectations) e dönüştüğünde reddedilmiştir. Etkin Piyasa Hipoteziyle, gelişen finans alanını etkilemiştir(vikipedi). George Stigler, Milton

Friedman, Robert Lucas, Eugene Fama bu ekolün Nobel Ödüllü ekonomistlerindendir. Bazı ekonomistler ABD'deki finansal piyasalar krizine neden olan Deregülasyondan bu ekolü sorumlu tutar.

1.3.2. Yeni Ampirik Endüstriyel İktisat(NEIO)

Özellikle SCP yaklaşımının içerdiği sorunlar ve aksaklıklara eleştirel bir bakış niteliğinde olan NEIO(Yeni Ampirik Endüstriyel İktisat), 1970li yılların sonlarına doğru Panzar&Rossa tarafından geliştirilmiştir. SCP aksine NEIO maliyetlerin hesaplanmasında muhasebe verilerinin kullanılmasını ve tam rekabet varsayımını reddetmektedir. NEIO ile yapılan analizlerin sonuçları SCP'ye göre daha doğru ve kesin veriler içermektedir.

NEIO'yu SCP'den ayıran en önemli farklar şunlardır:

- NEIO marjinal maliyetlerin tam olarak doğru hesaplanmasının imkansız olduğu görüşündedir.
- SCP'nin aksine NEIO tek bir endüstrinin piyasa gücüne odaklanmıştır.
- NEIO içsel değişkenlerden çok dışsal değişkenleri dikkate almaktadır.

1.4. Finansal Hizmetler Endüstrisi

Finansal Hizmetler Endüstrisi Bankacılık Sektörü, Sigortacılık ve diğer sermaye piyasaları organizasyonlarını kapsar. Teknolojiyle paralel olarak sürekli gelişmekte ve değişmektedir. BDDK'ya göre Türk Finans sektörünün aktif büyüklüğü 2009 yılında bir önceki yıla göre %12 yükselmiştir. Türkiye'de ise finans sistemi 5 ana unsurdan oluşur; Merkez Bankası, Bankalar, Sigorta Şirketleri ve diğer finansal kuruluşlar. Endüstrinin büyük bölümü bankacılık sektöründen oluşmaktadır. "Bankacılık Sektörünün Finansal Hizmetler Sektörü içindeki payı %80,9'dur. Bankacılıktan sonra en büyük sektör ise 2007'de yürürlüğe giren Sigortacılık Kanunu ile gelişme gösteren Sigortacılık Sektörüdür. Diğer sektörleri ise varlık değerlerine göre şöyle sıralayabiliriz:

- Merkez Bankası

-Bankalar

-Sigorta Şirketleri

-Finansal Kiralama Şirketleri

-Faktöring Şirketleri

-Menkul Kıymetler Yatırım Fonları

-Diğer Finansal Kurumlar (Finansal Hizmetler Sektörü Raporu,2010)

-Kalkınma Bankaları

-Özel finans kurumları

-Sözleşmeli finansal kurumlar

Örneğin Türkiye’de son 3 yılın finansal sektör dağılımı tablodaki gibidir.

Tablo 1. Son Üç Yılın Finansal Sektör Dağılımı

Milyar TL	2008	2009	Haz.10	%dağılım 2010
T.C. Merkez Bankası	113,5	110	111,4	%9,90
Bankalar	732,5	834	908,6	%80,9
Sigorta Şirketleri	26,5	33,3	31	%2,80
Finansal Kiralama Şirketleri	17,1	14,6	14,2	%1,30
Faktöring Şirketleri	7,8	10,4	12,3	%1,10
Menkul Kıymetler Yatırım Fonları	24	29,6	29,8	%2,70
Diğer Finansal Kurumlar	14,3	15,3	15,3	%1,40
Toplam	935,7	1,047,2	1,122,6	%100

Kaynak: BDDK, TCMB, HM, SPK ve TSPAKB verilerinden derlenmiştir.

1.4.1. Finansal Piyasalar

“Tasarruflardan oluşan fonların, finansal açıkları bulunan yatırımcılara sunulması, finansal pazarların varoluş nedenleridir”(Kondak, Nuray 1998). Fon arz ve talebini aracılık faaliyeti olarak gerçekleştiren, finansal piyasa, ya da diğer bir deyimle finansal pazar sektörü, tasarruf arz eden ve tasarruf talep edenlerin arasındaki bağlantıyı kuran ve bu ikisi arasındaki fon alış verişini sağlayan yatırım ve finansman araçları gibi araçların oluşturduğu bir sektördür. Bu aracı kurumlar piyasalarda fon fazlası olan firma ve kuruluşlardan “mevduat” adı altında fon toplarlar. Topladıkları bu fonları, fon açığı olan kuruluşlara “menkul kıymetler” veya “kredi” olarak satarlar. Böylece pazardaki fon arz-talep akışını sağlamış olurlar. Bu aracı kurumlara örnek verecek olursak; Ticari Bankalar, Tasarruf Kurumları, Kredi Birlikleri, Sigorta Şirketleri ve Finansman Şirketlerini örnek gösterebiliriz.

Piyasada, kısa vadeli ve uzun vadeli olmak üzere iki tip fon arz-talebi vardır. “para piyasası” dediğimiz kısa vadeli fon arz ve talebinin vadesi 1 yılı aşmaz ve kaynağı ticari senetler ve mevduatlardır. “sermaye piyasası” ise uzun vadeli fon arz ve talebidir, vade süresi 1 yılı geçer ve kaynağı hisse senedi ve tahvil gibi uzun vadeli ve yüksek riskli kâğıtlardır.

1.4.1.1. Finansal Piyasalarda Örgütlenme

Finansal piyasalar örgütlenmiş(organize) ve örgütlenmemiş(organize olmamış) olmak üzere ikiye ayrılır.

Örgütlenmiş(organize olmuş) finansal piyasalar hukuki kurallara bağlı olan, işlemlerini belirli ve resmi bir mekânda yapan, ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından denetlenen piyasalardır. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, New York Stock Exchange ve ticari bankalar, örgütlenmiş piyasa örnekleridir.

Örgütlenmemiş(organize olmamış) piyasalar ise resmi olmayan, fiziki bir mekanı bulunmayan serbest piyasalar ya da tezgah üstü piyasalardır. Bu piyasalarda işlemler, şartlar taraflar arasında pazarlıkla belirlenir. Bu tip piyasalara Bankalar Arası Repo

Piyasası, Bankalar Arası Tahvil Piyasası, Serbest Döviz Piyasası ve Serbest Altın Piyasası örnek verilebilir.

1.4.1.2. Menkul Kıymet Piyasası

Değerli evrakların, menkul kıymetlerin, işlem gördüğü piyasaya menkul kıymet piyasası/borsası denir. Menkul kıymet piyasasının kendine özgü kuralları ve standartları vardır. Bu piyasada alıcı ve satıcılar karşı karşılaşmazlar. İşlemler, alım-satım emirlerinin elektronik ortamda eşleşmesiyle yapılır.

Avrupa'da ilk borsası 1487'de Anvers'de kurulmuştur. 16.yüzyılda Amsterdam ve Lyon borsaları kurulmuştur. İngiltere'de 1801'de kurulan The Stock Exchange, ilk menkul kıymetler borsasıdır. Gönüllü üyelerden oluşan mesleki bir kuruluş olan New York Stock Exchange ise dünyanın en büyük ve en önemli menkul kıymetler borsalarından biridir ve merkezi Wall Street'dir.

Türkiye özelinde borsa kurumunu değerlendirdiğimizde kurumun temelleri Osmanlı dönemine kadar gitmektedir. Sanayi devrimi, sömürgecilik ve bunların sonucunda yoğunlaşan ticaret, bu konuya olan ilgiyi artırmış ve bir menkul kıymet borsasının kurulmasını gerekli kılmıştır. Galata Bankerleri öncülüğünde 1864 yılında kurulan bir dernek, 1866'da devlet teşvikiyle örgütlenmiş ve resmi olarak İstanbul'da menkul kıymetler borsası kurulmuştur. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası 1929'da bugünkü halini almıştır.1938'de Ankara'ya taşınmış, 1941'de İstanbul'a geri getirilmiştir. 1958 yılında borsanın kambiyo yetkisi iptal edilerek Merkez Bankası'na devredilmiştir. Faaliyetleri sona eren borsa için günümüzde modern anlamda borsacılık döneminin başlaması ileri ki konularda değineceğimiz bankerler krizi ile başlar. Kriz sonrasında tasarruf sahiplerinin kayıpları sonucunda yeni bir sistem arayışının başlaması, sermaye piyasası kurumlarını denetlemekle görevli SPK'nın ve ardından Aralık 1985'te İMKB kuruluşu gerçekleşmiştir (<http://www.imkb.gov.tr/25yil/index.html>). İMBK önemli bir sermaye piyasası kurumu olup günümüzde İMKB'nin kamu kesimindeki rakibi Hazine özel sektördeki rakibi de holding bankaları olmaktadır(TİSK,).

1.4.2. Bankacılık Sektörü

Finansal hizmetler endüstrisinin en büyük sektörü bankacılık sektörüdür. Çeşitli dillerde benzer şekillerde dile getirilen banka sözcüğü İtalyanca “banco” kelimesinden gelir ve para bozma gişesi anlamına gelir. Tarihte ilk bankacılık faaliyetlerinin Sümerler tarafından yapıldığı bilinmektedir. Bu tarihlerde “maket” adı verilen ilk banka türlerinde rahipler özellikle çiftçilere hasat zamanı ödemek koşuluyla çeşitli krediler verirlerdi. Ayrıca Sümerlilerde Hammurabi kitabelerinde bankacılık ve kredilerle ilgili kanunlar da vardı. Eski Mısır, Eski Yunan ve Eski Roma’da da benzer bankacılık faaliyetleri sürdürülmekteydi.

Modern anlamda bankacılık tarihi Rönesans hareketiyle ve coğrafi keşiflerin ticareti artırmasıyla başlamıştır. Ayrıca sanayi devrimiyle de krediye olan ihtiyaç artmış ve bu tarihe kadar kilise tarafından yasaklanmış olan faizler de artık yasal bir hal almıştır. Banknotun en önemli ödeme araçlarından biri olması, çek-senet, tahvil gibi işlemlerin ortaya çıkmasıyla modern anlamda bankacılığın gelişme temelleri atılmış oldu.

Modern anlamda kurulan ilk banka ticari faaliyetlerin en yoğun olduğu limanlardan biri olan Amsterdam’da 1609’da kurulan “Amsterdam Bankası’dır”. Bunu takiben Hamburg Bankası ve Venedik Bankası kurulmuştur. Yine bu dönemde kurulan İngiltere Bankası ilk emisyon bankası olarak kabul edilmektedir.

Türkiye’de bankacılık sisteminden bahsedecek olursak Osmanlı Dönemi’ne kadar uzanmamız gerekmektedir. Modern anlamda kurulan ilk bankamız 1847’de kurulan İstanbul Bankası’dır. Bu dönemde birçok banka kurulmuş ancak ekonomik buhranlar nedeniyle çoğu hayatta kalmayı başaramamış ve cumhuriyet dönemine erişememiştir. Türkiye’de bankacılığa gereken önem ancak cumhuriyetin ilanından sonra verilebilmiştir. Bunun sonucunda devlet desteği ile Türkiye İş Bankası ve Türkiye Sanayi ve Maden Bankası kurulmuştur. İlerleyen dönemlerde de devletin bankacılık sektörüne hâkim olduğu yıllar olup ileriki konularda ülkemizde bankacılık sektörünün gelişimi değerlendirilecektir.

1.4.2.1. Bankaların İşlevleri

Bir bankanın kuruluş amacı ve en temel görevi, müşterilerinden mevduat toplamak ve bu mevduatları kredi, fon, sermaye, hisse vb. şekillerde değerlendirerek tekrar satmak ya da korumaktır. Bankalar kredi, kambiyo, sermaye, repo, fon gibi her türlü finansal işlemleri yapan özel veya kamusal kurumlardır. Bunların yanı sıra bankalar kasa görevi de yapmaktadır. Bu kasalarda müşterilerinin her türlü değerli belge, değerli eşya ya da paraları saklanabilmektedir. Buna ek olarak bankaların yapmakta olduğu bu işlemler için kanuni yükümlülükleri bulunmaktadır. Bu kanuni yükümlülükler;

“-Sermaye yeterliliği oranı: Bankalar, kanuni olarak toplam varlıklarının %8’i kadar sermaye bulundurmaya zorundadır.

-Zorunlu karşılık Oranı¹: Bankalar toplamış oldukları mevduatı zorunlu karşılık oranı kadar kısmını merkez bankası bünyesinde bulunan hesaplarına yatırmaya zorundadır.

-Genel kredi karşılıkları; Genel kredi karşılıklarının ayrılmasının amacı, mevcut kredilerin ödenmeme ihtimaline karşı bir güvence oluşturmaktır. Bankalar, nakdi kredileri ile yakın izlemedeki nakdi kredilerinin² %0.5 ve teminat mektupları ve aval ve kefaletleri ile diğer gayri nakdi kredilerinin³ %0.1 oranında genel karşılık ayırmaya zorundadır.

-Gecikmiş alacak karşılıkları: Gecikmiş alacak karşılıklarının amacı, sorunlu krediler için gerekli karşılıkların ayrılmasını sağlayarak kar/zarar ve öz kaynak kalemlerinin gerçek değerlerini garanti etmektir”(Pınar ve Erdal, 2008:199).

¹Zorunlu Karşılık Oranı mevduat kabul eden finansal kurumların toplanan mevduatlara karşılık olarak merkez bankasında tutmak zorunda oldukları mevduatlarının kanunen saptanan oranını ifade etmektedir. İlgili oranlar için bakınız; 22.04.2011 Resmi Gazete ZORUNLU KARŞILIKLAR HAKKINDA TEBLİĞDE DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR TEBLİĞ (SAYI: 2011/6)

² Nakdi Kredi: Ödünç olarak para verilmesi ve bu ödünç karşılığında borçludan faiz ve kredi türüne komisyon alınmasıdır. Günümüzde Nakdi Kredi Karşılık oranları %1 ‘dir.

³Gayri Nakdi Kredi: Ödünç olarak verilen para değil bankanın saygınlığıdır. Alınan bir borcun geri ödenmesi veya taahhüt edilen bir işin zamanında ve eksiksiz yapılması bankanın garantisini altındadır.

1.4.2.2. Banka Türleri

Bankalar sermaye kaynaklarına göre, faaliyet alanları ve amaçlarına göre ve de işlemlerinin finansal hacmine göre üç grupta toplanır.

1.4.2.2.1. Merkez Bankaları

Merkez bankaları, diğer bir deyişle emisyon bankaları, bir ülkenin, ya da bazen AB gibi bir ülkeler birliğinin, para politikasını belirleyen, banknot ihraç eden, para birimini koruyan bir kurumdur. Yani bir ülkenin bankacılık sisteminin en başıdır. Merkez bankası para basma, piyasaya para sürme, faiz oranlarını belirleme gibi birçok yetkiye sahiptir. Ayrıca merkez bankalarının diğer finansal kurumları ve bankaları denetlemek gibi görevleri bulunmaktadır. Bu yetkilerin kötüye kullanılmaması adına ne tamamen devlete ait ne de özel bir kurum niteliğindedir. Genelde devlet teşviki ile kurulmuş ve devlet yönetimindeki özel kuruluşlardır.

Bazı ufak tefek farkların yanı sıra merkez bankaların görevleri hemen hemen aynıdır. Bu görevler: banknot ihracı, kredileri düzenlemek ve denetlemek, para politikasını belirlemek, finansal kurumları denetlemek. Merkez bankalarının en önemli amacı ise finansal istikrarı ve ekonomik dengeyi sağlamaktır. Ülkemizde ise son yıllarda yaşanan deneyimlerden sonra TCMB'nin temel görevi enflasyon hedeflemesi olup, para politikası araçlarını kullanarak fiyat istikrarını sağlamaktır.

1.4.2.2.2. Ticari Bankalar(Mevduat Bankaları)

Ticari bankalar kurulan ilk bankalardır ve ekonomik alanda rolleri büyüktür. Kâr amacıyla kurulmuş, finansal alanı oldukça geniş kurumlardır. Bu bankalar halktan mevduat toplarlar ve topladıkları bu mevduatları çeşitli kredilere dönüştürerek müşterilerine satarlar. Böylece hem tasarruflarını bankaya yatıran müşterilerin paraları değer kazanmış olur hem de fon ihtiyacında olan kuruluş, işletme ve kişilerin bu ihtiyaçları giderilmiş olur. Ayrıca ticari bankalar vadesiz hesap/mevduat açma yetkisine sahip tek kuruluştur. Örneğin T.C. Ziraat Bankası ve T.C. İş Bankası Türkiye'nin en önemli ticari bankalarıdır.

Sözü edilen bankalar, tüm ticari faaliyetlere katılan bankaları ifade eder. Takan'ın da belirttiği gibi;

“ Asıl amaçları kar elde etmek olup, ülke içinde ticaretle uğraşırlar, yurt dışına fon gönderirler, yurt dışından fon sağlarlar ve uluslararası ticari amaçları için olduğu gibi yurt içi ticari amaçlarına yönelik olarak da finansman sağlarlar”(Takan, Mehmet 2002).

Özetle ticari bankalar finansal piyasaların olmazsa olmazıdır ve büyüklükleri açısından değerlendirildiğinde piyasada belirleyici ve yön verici olmaktadır.

1.4.2.2.3. Yatırım ve Kalkınma Bankaları

Özel ya da kamusal işletmelerinin genellikle uzun süreli finansal açığını gidermek için kurulan yatırım ve kalkınma bankaları aslında işlevleri bakımından birbirlerinden farklıdır.

Yatırım bankalarının, ticari bankaların aksine mevduat toplama yetkileri yoktur ve ticari bankalara oranla daha az faaliyettedirler. Yatırım bankaları kar amacıyla, özel ya da kamusal şirket ve kuruluşların hisse senetleri ve tahvillerini, fon talebini karşılamak üzere piyasaya sunarlar. Bunun yanı sıra sektörel yatırım faaliyetlerini desteklemek, yatırım danışmanlığı yapmak, finansal danışmanlık yapmak ve dış ticaret işlemleri gibi hizmetler de verirler. Sermaye piyasasının gelişmiş olduğu ülkelerde yatırım bankacılığı diğer ülkelere oranla daha başarılıdır. Bunun sebebi sermaye piyasasının gelişimiyle yatırım bankacılığının doğru orantılı olmasıdır. Uluslararası kalkınma bankaları arasında en büyük banka Dünya Bankası'dır. “Dünya bankası özellikle az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere değişik amaçlı orta ya da uzun vadeli krediler vermektedir” (Takan, 2002).

Kalkınma bankaları ise tıpkı yatırım bankalarında olduğu gibi mevduat toplama yetkisi bulunmamaktadır ve ticari bankalara oranla faaliyet alanı sınırlıdır. Kalkınma bankacılığı yatırım bankacılığının aksine sermaye piyasasının gelişmemiş olduğu ülkelerde daha yoğundur. Kaynakları hükümet yardımları, tahviller ve uluslararası kredilerden oluşur. Hükümetin belirlediği kalkınma planı doğrultusunda belirli alanlarda

finansman sağlar ve yatırım için gerekli fon kaynaklarını temin ederler. Başlıca görevleri kalkınma politikasını düzenlemek ve yatırımcıları bu yönde teşvik etmektir. Bunun yanı sıra yatırımcı firmaları finanse etmek ve yabancı sermayenin ülke içindeki yatırımlara akışını sağlamak da en önemli görevleri arasındadır.

Kalkınma bankacılığını uluslararası ve bölgesel nitelikteki kalkınma bankaları şeklinde ikiye ayırmak mümkündür. Uluslararası kalkınma bankalarının en önemlisi tıpkı yatırım bankacılığında olduğu gibi Dünya Bankası'dır. Uluslararası çapta gelişmemiş ülkelerdeki yatırımları destekler. Bölgesel nitelikteki diğer kalkınma bankalarına ise Asya Kalkınma Bankası, İslam Kalkınma Bankası örnek verilebilir.

1.4.2.2.4. İnternet Bankacılığı

Modern çağın olmazsa olmazı haline gelen internet kendini bankacılık sisteminde de göstermiştir. Bankacılığın internet ortamına taşınmasıyla “sanal bankacılık” ve “sanal şube” kavramları ortaya çıkmıştır. Sanal bankacılık(interaktif bankacılık) bankayı bilgisayar ekranına taşımış ve böylece banka müşterilerine şubeye gitmeden ev ortamında bankacılık işlemlerini yapma imkânı sunmuştur.

Sanal bankacılıkta bankalar müşterilerine interaktif şifreler vermektedirler. Müşteriler bu şifreyle sanal ortamda kendi hesaplarına girerek nakit para çekme dışında birçok işlemi yapabilmektedir. Örneğin havale, EFT, fon alım/satım, döviz bozdurmak, hesaplar arası virman gibi işlemleri, müşteriler kolaylıkla yapabilmektedirler. Bankaların birbiri arasındaki rekabeti de internet şube işlemlerine yansımakta şube içi operasyonel işlemleri rahatlatmak maksadıyla alternatif dağıtım kanalı sayılan internet şube işlemlerinin masrafları da şube masraflarına nazaran oldukça düşüktür.

1.4.2.2.5. Off-Shore Bankacılık(Kıyı Bankacılığı)

Bir tür serbest bankacılık olan Off-Shore bankacılığı Türk Bankacılık literatüründe “kıyı bankacılığı” diye adlandırılmıştır. Kıyı bankacılığını tanımlayacak olursak, serbest bölgelerde kurulmuş, vergi ve idari denetimlerden olabildiğince muaf, uluslararası çalışan bankalardır. Kıyı bankacılığında mevduat kaynağı ülke dışından elde edilen fonlardan oluşmaktadır. Buldukları ülkelerde mevduat toplama yetkileri yoktur ve

işlemlerini döviz cinsinden yürütürler. En önemli özelliklerinden biri banka ve ticari sırların korunmasında son derece sıkı olması ve faiz oranlarının belirlenmesindeki serbestlikleridir. Kuruldukları bölgenin bankacılık kurallarına uyma zorunlulukları ve sahip oldukları döviz rezervleri için karşılık tutma yükümlülükleri bulunmamaktadır. Bu bankalar her ne kadar prensip olarak ülke dışı çalışsalar da bazı ülkelerde, örneğin Filipinler ve Singapur gibi ülkelerde, kendi halkına da hizmet veren kıyı bankaları bulunmaktadır. En önemli kıyı bankacılığı merkezleri Bahama ve Cayman adaları, KKTC, Hong Kong, Singapur ve Filipinlerdir.

1.4.2.2.6. Holding Bankacılığı

Holding Bankacılığı adından da anlaşılacağı gibi sermayesinin büyük bir kısmının bir holdingin kontrolünde olduğu bankalardır. Ayrıca holding bankacılığı bir bankanın bir başka banka ya da bankalara sahip olması şeklinde de tanımlanabilir.

1.5.1. Bankacılık Sektöründe Rekabet

Gelişen teknoloji ve küreselleşen ekonomiyle ilerleme kaydeden finansal sistem sonucunda ve liberalleşmeyle birlikte diğer sektörlerde olduğu gibi bankacılık sektöründe de rekabet ortamı oldukça artmıştır. Çünkü Takan'ın(2002:728) da belirttiği gibi "işletmeler hayatta kalabilmek için değişen şartları izleyip, meydana gelen yeniliklere göre yeni kararlar almak durumundadırlar. Bu nedenle de yapılarının dinamik bir yapıya sahip olması oldukça önemli bir konudur."

Bankacılık sektöründe rekabetin yoğunlaşmayla da arasındaki ilişki incelendiğinde ortaya farklı görüşler çıkmaktadır.

Bunlardan ilki yoğunlaşmanın çok olduğu piyasalarda rekabetin azalacağı ve böylece kırılganlık risklerinin de doğru orantıda azalacağıdır. Çünkü bu görüşü savunanlara göre yoğunlaşmış piyasada banka sayısı az olacak ve rekabet azalacaktır. Bankalar çok fazla risk almak zorunda kalmayacak ve böylece istikrar sağlanacaktır. Rekabetin yoğun olduğu bir bankacılık piyasasında faizlerin düşük olacağı düşünülür. Bunun nedeni yoğun rekabet yüzünden bankaların müşteri kazanmak için kredi faizlerini düşürüp mevduat faizlerini yükseltmeleridir. Bankalar bu rekabet ortamında ayakta kalabilmek

için çoğunlukla birleşme ve devralma yoluna gitmektedirler. Bu şekilde büyürler ve zor rekabet şartları karşısında büyük olma avantajlarını da kullanarak daha güçlü bir hale gelirler. Banka birleşme ve devralmaları konusu daha sonra anlatılacağından, konuya burada daha fazla değinilmeyecektir.

Diğer görüş ise ilk görüşe karşı çıkar niteliktedir. Buna göre yoğunlaşmanın çok ve rekabetin eksik olduğu piyasalarda bankalar kredi ve faizler istedikleri gibi yükseltebilecek ve diledikleri gibi hareket edebileceklerdir. Yükselen faizler yüzünden piyasa durgunlaşacak ve etkinlik azalacaktır.

Bunların dışında üçüncü bir görüş de bulunmaktadır. Bu görüşe ise;

"Rekabetle banka kırılabilirliği arasındaki ilişkinin yönünün ekonomik yapı ve ilişkilere göre farklılaşabileceği, bu anlamda her yerde ve her zaman geçerli yargılara varılamayacağı üzerinedir." (Tuncay, 2009:31)

1.5.2. Etkinlik ve Verimlilik

Etkinlik adından da anlaşılabilirliği gibi bir firmanın ya da bankanın faaliyetlerini ve bu faaliyetleri sonucunda hedeflerine ne derece ulaştığını, yani performansını tanımlamaktadır. Bir firma önceden belirlediği amaçlarına, plan ve programları doğrultusunda ne kadar yaklaşırsa, o kadar etkin demektir. "Bankacılık sektöründe yaşanan rekabet, bankaları kaynaklarını en etkin şekilde kullanmaya zorlamaktadır"(Atan ve Çatalbaş, 2005:1). Bankacılık sisteminin ülkelerin ekonomik gelişmesinde merkezi bir konumu bulunmaktadır. Tasarrufları verimli yatırımlara dönüştüremeyen bir bankacılık sisteminin etkinliğinden veya verimliliğinden söz etmek mümkün değildir. Bu nedenle bir bankacılık sisteminin performans analizini yapabilmek için etkinlik ve verimlilik ölçütlerinin incelenmesi gerekmektedir(Emiral, 2001). Ancak diğer sektörlerden farklı olarak bankacılıkta girdi ve çıktılar değişken finansal verilerden oluştuğu için bunların belirlenmesi konusunda literatürde çok sayıda tartışma ve farklı görüş ortaya çıkmıştır.

Verimlilik ise bir firmanın üretim aşamasında kaynaklarını ne kadar iyi kullandığını belirten bir kavramdır. Verimliliği kaynaklar ve ürünleri birbirine oranlayarak

saptayabiliriz. “Verimlilik esas itibariyle, yapılan faaliyetlerin girdi ve çıktıların sayısal olarak ölçülebildiği, örneğin maliyetlerin ve sonuçların (faydaların) parasal olarak ifade edilebildiği durumlarda söz konusu olan bir kavramdır (Arslan, 2002:3). Bu durumda bir firmanın verimli olabilmesi için en az maliyetle en fazla ürünü, kaliteyi de göz ardı etmeksizin, üretmesi gerekmektedir.

1.5.3. Bankacılık Sektöründe Ölçek ve Kapsam Ekonomileri

Bankacılık sektöründeki artan rekabet, büyüme ve gelişmeyle sektörde ölçek ve kapsam ekonomileri ön plana çıkmaya başlamıştır. Ölçek ekonomisi bir firmada üretimin, üretim kapasitesinin artması ve bu artışın etkin bir şekilde kullanılması anlamını taşımaktadır. Firmaların ölçek ekonomileri bu rekabet ortamında onları rakiplerine karşı avantajlı duruma geçirmek için oldukça önemli bir yer teşkil etmektedir. Çolak ve Kılıçkaplan’ın da belirttiği gibi;

“Ölçek ekonomisinin gerçekleşebilmesi için ölçekteki büyüme ile üretimdeki artışın aynı oranda olması gerekmektedir. Eğer üretimdeki (hasıladaki) artış ölçekteki büyümenin altında kalırsa, ölçeğe göre azalan getiri söz konusu, buna karşın üretimdeki artış ölçekteki büyümeyi aşıyorsa ölçeğe göre artan getiri ile karşı karşıyayız demektir(Çolak ve Kılıçkaplan, 1999:66).

Günümüzde teknolojinin gelişmesiyle artık firmaların kar politikaları ölçek ekonomisinden uzaklaşıp, kapsam ekonomisine kaymaktadır. Çünkü son dönemlerde firmaların büyük ölçekli olmaları kar elde etmeleri için yeterli olmamaktadır. Artık teknolojik yeniliklere ayak uydurarak daha az maliyetlerle daha çeşitli alanlarda üretim yaparak pazar payını genişletmek firmalara daha çok kazanç sağlamaktadır.

1.5.4. Bankacılık Sektöründe Regülasyon Kavramı

Kelime anlamı “düzenleme ve denetleme” olan regülasyon, bankacılık sisteminde bankacılık kurallarının belirlenmesi anlamına gelmektedir. Ulusoy’un tanımıyla;

Düzenleme ve denetleme anlamına gelen regülasyon deyimi ABD’de ortaya çıkmış ve tüm dünya gündemine yayılmıştır. Ulusal güvenliğin ve kamu düzeninin sağlanması ile adalet gibi devletin bizzat üstlendiği faaliyetlerin dışında kalan ama

toplumsal gündelik yaşam için vazgeçilemez nitelikteki temel faaliyetlerin siyasi iktidardan bağımsız idari kurumlarca düzenlenmesi ve denetlenmesini ifade eder (Ulusoy, 2001).

Bankacılıkta bu kurallar veya yasalar devlet tarafından konulsa da bunların yürütülmesi devletten bağımsızdır. Ancak bankacılık sisteminde ortaya çıkan bir sorunun faturası bu regülasyon düzenlemelerine yani devlete çıkarılmaktadır.

Serbest, yani regülasyonun olmadığı piyasalarda devlet müdahalesini gerekli kılan bazı problemler ortaya çıkar. Örneğin asimetrik bilgi ve dışsallık gibi(Yay, G.Yay ve Yılmaz, 2004). Asimetrik bilgi, asimetrik enformasyon ya da bilgi asimetrisi en genel anlamıyla birinin bildiğini bir başkasının bilmemesidir. Böyle durumlarda fazla bilgiye sahip olan taraf bunu kötüye kullanmak isteyebilir. “Böyle fırsatçı davranışlar sonucunda piyasalar dengeden uzaklaşabilir veya rekabetçi piyasanın çekici özellikleri ortadan kalkabilir”(Erdoğan, 2008:1). Dışsallık ise “gerçek veya tüzel kişilerin üretim veya tüketiminden diğer kişi veya kuruluşların fayda ve maliyetlerini olumlu / olumsuz etkilemesi ile ortaya çıkmaktadır”(Armağan, 2003). İşte bu gibi durumlardan kaçınılması ve toplumun yararı için devlet eliyle yapılan düzenleme ve denetlemeler gerekli görülmektedir. Ancak bu düzenleyici ve denetleyici kurulların da sahip olması gereken bazı özellikler vardır. Bu kurulların yansız olmaları, siyasi otoritelerden bağımsız çalışmaları, konularında uzman olmaları, tek tarafın çıkarlarını gözetmeyen kişilerden oluşmaları gerekmektedir.

1.5.5. Birleşme ve Devralmalar

Banka birleşmeleri genelde bir bankanın diğer bir bankayı devralması ya da bankaların birlikte birleşmeye karar vermesiyle oluşur. 1980lere kadarki birleşmeler genel anlamda bölgesel nitelikte olsalar da, 80 sonrası birleşmeler uluslararası bir boyut kazanmışlardır.

Bankacılık sektöründe özellikle 2.dünya Savaşı'ndan sonra banka birleşmelerinde yoğunluk yaşanmıştır. Bunun en önemli nedeni dünyada ardı ardına gelen büyük çaplı krizlerdir, örneğin Meksika Krizi, Asya Krizi, Rusya Krizi ve Japonya Krizi gibi. Bankalar bu krizlerden sağlam çıkabilmek ve krizlere karşı önlemler alabilmek için bir

takım yeniliklere ihtiyaç duymuşlardır. Bankalar, bankacılık sektörünün gelişmesiyle artan rekabet ve hızla büyüyen bu rekabetin doğurduğu faiz ve kur riskleri gibi risklerden korunmak amacıyla birleşme ve devralma yoluna gitmişlerdir. Bankalar birleşmeyle bu gibi risklere karşı daha güçlü olacaklarını düşünmüşlerdir.

Tablo 2. AB’de 1995-2000 Yılları Arasında Banka Birleşmeleri Örneği

Yıl	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Ülke						
Avusturya	14	24	29	37	24	8
Belçika	6	9	9	7	11	3
Almanya	122	134	118	207	269	101
Danimarka	2	2	2	1	2	2
İspanya	13	11	19	15	17	29
Finlandiya	9	6	5	7	2	5
Fransa	61	61	47	53	55	25
Yunanistan	0	1	3	9	8	1
İrlanda	3	4	3	3	2	0
İtalya	73	59	45	55	66	30
Lüksemburg	3	2	3	12	19	8
Hollanda	7	11	8	3	3	5
Portekiz	6	6	2	5	2	9
İsveç	1	2	5	1	7	2
İngiltere	6	11	21	24	19	6
Toplam	326	343	319	434	497	234

Kaynak: Şahözkan, 2003:24

Banka birleşmelerinin birçok nedeni vardır. Ölçek ekonomilerinden yararlanma, birleşmeyle oluşacak sinerji etkisi, maliyetlerin düşürülmesi, birleşen bankaların değerinin artacağı beklentisi ve rekabet gücünün artırılması(Takan, 2002) bunların başında yer almaktadır.

Burak Cem Şahözkan’a(2003:10) göre banka birleşmelerinin nedenleri arasında şunlar vardır;

“ - Sanayi uluslararasılaşmaya doğru hızla yönelmiş, para piyasaları da bu doğrultuda şekillenmiştir.

-Açılan yeni sermaye piyasalarının gelişmesi ile beraber geleneksel bankacılık alışkanlıkları yerini uluslararası fonlar, bankalar ve mali araçlar arasındaki boyuta bırakmıştır.

-Çok uluslu bankalar tüm ülkelerde büyük bir rekabet ortamı yaratmıştır.

-Bankacılık sisteminin sağladığı yeni finansman enstrümanları ile(leasing, factoring, dış ticaret finans ürünleri vs.) sanayinin gelişmesi, bankacılığın gelişmesine yeni katkılar sağlamıştır.

Ancak banka birleşmeleri aynı zamanda beraberinde bazı riskleri de getirmektedir. Birleşmelerle ölçüğü büyüyen bankalar herhangi bir kriz karşısında içinde bulunduğu finansal sistem için bir tehlike arz etmektedir. “Herhangi bir ülkedeki büyük ölçekli bir bankanın başarısızlığı hızla o ülkedeki diğer bankaları etkisi altına almakta ve çok kısa bir sürede dünyanın diğer ülkelerindeki banka sistemleri de bundan az veya çok etkilenmektedir” (Tunay, 2009:30).

“Dünya Bankası 2002 yılında yabancı banka girişlerinin getirdiği avantajları şöyle özetlemiştir;

-Yabancı banka girişleri yerli bankacılık sektöründe etkinliği yükseltmektedir.

-Daha çok yönlü ve gelişmiş hale gelen kredi riski fiyatlaması ve değerlemesi beklendiğinden özel sektöre kredi dağıtımının geliştiği düşünülmektedir. Bu aynı zamanda ekonominin büyümesini de desteklemektedir.

-Yabancı banka varlığı yerli bankacılık kontrol mekanizmasının kurulduğu, kamuni yapının güçlenmesini ve toplamda şeffaflığın artmasını getirmektedir.

-Yabancı bankaların yurt dışından kaynak elde etme olanakları geldikleri ülkedeki kredi kaynaklarının daha istikrarlı olmasını sağlar. Böylece yerli finans sektörü ekonomik şoklara karşı daha az kırılabilir olmaktadır.

-Yabancı bankaların varlığı kriz sonrası bankaların sermaye ihtiyaçlarının karşılanması ve bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması işlemini daha az maliyetli kılmaktadır”(Tuncay, 2008:71).

BÖLÜM 2. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN GELİŞİMİ VE YAPISI

Bu bölümde Türkiye perspektifinde bankacılığın gelişimi değerlendirilmektedir. Banka, bankacılık, hizmet ve faaliyetlerinin yüzyıllar öncesinde başlamış olmasına rağmen ülkemizde bankacılık sektörünün gelişimi ve yerleşmesi 19. yüzyılın sonlarına doğru gerçekleşmiştir. Bankacılık tarihinde; sektörün mihenk taşları sayılabilecek gelişmeler yaşanırken coğrafyamızda, bu sektörün kurum olarak ortaya çıkması Osmanlı döneminin son 100 yılına rast gelmektedir. Örneğin bankacılık faaliyetleri, bankacılık tarihi açısından Sümerlere kadar inse de ilk modern banka olan Amsterdam Bankası'nın kuruluşu 1609' dur ve İstanbul Bankasının kurulması ancak iki yüz yıl sonra gerçekleşebilmiştir. Bu gelişmeler Osmanlı'nın son dönemine denk geldiği için sektör yeteri kadar da ilerleyememiştir. İlerlese de bu ancak yabancı sermayenin zaman zaman etkinliği ile gerçekleşebilmiştir. Türkiye de bankacılık sektöründe faaliyet gösteren yabancı sermaye sanayi devrimi sonrası sömürgecilik stratejisi dâhilinde sektöre girmekte ve Osmanlı'nın son döneminde mevcut yapıya kredi, maden kaynaklarının kullanımı, hammaddeye ulaşım gibi konulara göre kendi ulusal çıkarlarına hizmet edecek şekilde çalışmışlardır. Diğer bir yandan 1907 yılında ABD merkez bankasının kurulması ile de modern banka sisteminin iskeleti oluşurken günümüz bankacılığı bu iskeletin üzerine küresel piyasalarda gelişmiştir.

Cumhuriyetin kurulması ile yeni Türk Devletinde bankacılığa daha fazla önem verilmiştir. Bankacılık sektörü 1980lere kadar devletin piyasalar üzerindeki hâkimiyeti nedeniyle yine devletin izin verdiği ölçüde gelişebilmiş ve ekonomik gelişmelere paralel olarak bankacılık sistemi çeşitlilik arz etmiştir. Temel olarak bankacılık sektörü 3 krizi kendisinden kaynaklanarak yaşarken genel olarak bütün ekonomik krizler ve dönüşümlerden fazlasıyla etkilenmiştir.

2.1. Osmanlı Döneminde Bankacılık

Bu dönemde bankacılık sistemi fazla gelişmemiş imparatorluğun yaşadığı askeri ve siyasi gelişmelerin ekonomiye yansıttığı sonuçlar doğrultusunda ilerleme göstermiştir. Avrupa da sanayinin gelişmesi doğal olarak üretim kapasitelerini arttıracak makine ve

işgücüne olan ihtiyaç doğrultusunda üreticilerin daha fazla finansman ihtiyaçlarını karşılayacak olan bankacılık kesimini de geliştirmiştir. Sanayi devrimiyle başlayan bu süreç daha fazla parasal kaynak gerektirmekte, ekonomiye finansman ihtiyacını sağlayacak olan yegâne kurumlar olan bankalarda sanayi devrimiyle paralel bir şekilde gelişim göstermektedir.

Osmanlı döneminde ilk kâğıt para uygulaması Kaime-i Muteberiyeye Nakdiye 1840 yılında ortaya çıkmıştır. Hemen ardından 1852 yılında Türk bankacılık tarihi açısından önemli sayılabilecek ilk hukuki metin olan Muharaba Nizamnamesi ortaya çıkmıştır. Cumhuriyet döneminde de uygulanan nizamname 1.1.1957 tarihinde Türk Ticaret Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle kaldırılmıştır. Bu gelişmeler yaşanırken Osmanlı'da ilk banka olan İstanbul bankası da 1847 yılında 'Galata Bankerleri'¹(Özdemir, 2010:14) tarafından kurulmuş ancak 1852 yılında imparatorluğun içinde bulunduğu durum nedeniyle çeşitli nedenlerle iflas etmiştir. 1856 yılında İngiltere'nin sermaye desteği ile Ottoman Bank kurulmuş 1863 yılında Fransız sermayesinin de bankaya ortak olması ile banka; Bank-ı Osmani-i Şahane adını almış ve Merkez Bankası konumuna getirilerek banknot basma yetkisi verilmiştir. 1875 yılında Avusturya sermayesinin de katılımıyla bankaya devletin hazine işlemlerinin her yerde yapılması izni verilmiş ve yetkileri imtiyazları daha da arttırılmıştır. Osmanlının bu döneminde her tarafında görülen yabancı ağırlığı bankacılık sisteminde de kendini göstermeye başlamıştır.

1875 yılından Cumhuriyetin kurulmasına kadar yabancı sermaye ile çeşitli bankalar kurulmuş ayrıca bazı büyük bankalarda Osmanlı toprakları üzerinde şube açmışlardır. Bunlardan bazıları; Deutsche Orient Bank (Almanya), Wiener Bankverein (Avusturya), Levantine Bank (İngiltere), British Oriental Bank (İngiltere), Guaranty Trust Co. Of New York (ABD), Banko Commerciale Italiana (İtalya), Societa Commerciale d'Orient Italiana(İtalya), Banko di Roma İtalya, Hollandische Bank Uni VN, Credit Lyonnais (Fransa)dır. Görüldüğü üzere kurulan veya şube açan yabancı sermayeli bankalar Osmanlının mali ve iktisadi hayatı ile de yakından ilgilidir. 19. yüzyılın sonlarına kadar İngiltere ve Fransa ile iktisadi ilişkiler içinde olan Osmanlının bankacılık sisteminde bu

¹ İstanbul'da ikamet eden, Venedik ve Cenovalı latin kökenli Avrupalı sarraflardan (bunlara levanten de denilmektedir) sağladığı iç borçlarla başlamıştır. Galata bankerleri, İstanbul'un Galata semtinde bulunan Komisyon Hanı ve Havyar Hanı adı verilen iki ayrı handa faiz karşılığında para veren azınlıkların oluşturduğu grup. Galata Bankerlerinin altın devri, 1854'de alınan ilk Osmanlı dış borcu ile başlayıp, 1881'deki Muharrem Kararnamesi ile sona erer. Bu devre "konsolid devri" de denir

lkeler hâkim iken imparatorluğun İtalya ve Almanya ile ticari ekonomik ilişkilerini geliştirmesi ve yakınlaşması ile de bu ülkelerin bankaları da Osmanlı toprakları üzerinde faaliyet göstermeye başlamıştır.

1856-1923 yılları arasında kurulan bankalarda yabancı sermayeli bankalar çoğunluk olmakla birlikte, 1908 yılında 2. Meşrutiyet'in ilanı ve milliyetçilik eğilimlerinin artması ile birlikte ulusal sermaye ile pek çoğu yerel ve tek şubeden oluşan bankaların kurulması süreci başlamış, bu süreç 1911 yılında 1. Dünya Savaşı'nın çıkışıyla hızlanmıştır. Milli (ulusal) bankacılık hareketinin ortaya çıkmasındaki temel neden, ülke içinde birikmekte olan sermayeyi yabancı ve azınlık bankalarının elinden kurtarmak ve bu sermayeyi ulusal ticareti geliştirmek amacıyla kullanmaktı. İlk ulusal bankacılık girişimi Mithat Paşa'nın çiftilerinde desteğini alarak 1863 yılında memleket sandıklarının kurulması olmuştur. Yaklaşık 20 yıllık bir tecrübeden sonra memleket sandıkları bir merkeze bağlanarak Menafi Sandıklarına dönüştürülmüş ve 15 Ağustos 1868 yılında 10 milyon Osmanlı Lirası olan sermayesiyle merkezi İstanbul olan Ziraat bankası kurulmuştur. Menafi Sandıkları ise tarımsal faaliyetlere kredi vermesi düşünülen ziraat bankasının şubeleri haline gelmiştir. İstanbul Emniyet Sandıkları da yine Mithat Paşa'nın girişimleriyle halkın tasarruflarını toplamak amacıyla kurulmuş 1868 yılında İstanbul'a taşınmış 1884 yılında Ziraat Bankası'na katılarak faaliyetine son vermiştir. Osmanlıda başlayan ulusalcı anlayış ittihat ve terakkinin önderliğinde ulusal sermayeyi yönlendirecek milli bir bankanın kurulması için çalışmalara başlamış bu banka zamanla devletin bankası olacak ve Osmanlı Bankasının görevlerini üstlenecekti. İşte bu amaçlarla ilk yerli sermaye ile İtibar-ı Milli Bankası da kurulmuş oldu. Ulusalcı anlayış Osmanlı'nın son dönemlerinde bankacılık sektörü üzerinde etkisini daha da arttırarak 1910-1923 yılları arasında Anadolu'da Milli sermaye dayalı 13 banka daha kurulmuştur.

zet olarak Galata bankerleri ile başlayan süreç gelişerek, bankacılık sektörü açısından ağın Şartlarını yakalamaya çalışmakta ve kurumsallaşmaya çalışmaktadır. Bu süreç daha çok Osmanlı'nın iende bulunduğu siyasi ve ekonomik durumun etkisinde kalarak yaşanan gelişmelere paralel gelişim göstermektedir. Son dönemde Osmanlı'da bankacılık sektörü iki türlü gelişim göstermektedir.

İlk olarak Osmanlı'nın içinde bulunduğu çöküş döneminde sermayenin ve ticari faaliyetlerin yabancıların elinde olması nedeniyle oluşan yabancı sermayeli bankalar dönemi. Diğeri ise buna bir tepki olarak ortaya çıkan, sermayeyi ve ticareti millileştirme çabası içerisinde gerçekleşen milli sermayeli bankalar dönemidir. Bu dönemde bankacılık sektöründe rekabet daha çok ulusal sermaye ile yabancı sermaye arasında yaşanmaktadır. Osmanlı tebaasının çoğunluğunun Müslüman oluşu, devlet yöneticilerinin İslami şekil ve şartlara göre ülkeyi yönetmesi faiz yasağını da beraberinde getirerek Osmanlı'da bankacılık sisteminin gelişmesinde bir engel olmuştur. Rekabet açısından incelendiğinde bankacılık faaliyetleri içerisinde yer alan uygulama ve kurallar özellikle faiz kavramı, Osmanlı devlet yönetimi felsefesinin dışında kaldığı için ulusal sermayeli bankalar, yabancı sermayeli bankalar ile gerçek anlamda rekabet edememektedir. Ek olarak yabancı sermayenin Osmanlı devlet yönetimine yakın olması ve temel borç veren kurumlar olarak sektörde yer alması, Osmanlı tebaası içinde özellikle İzmir ve İstanbul da yoğunluk gösteren azınlık gruplar ve bu iki önemli şehrin ticaret merkezi olması sisteme eklenince, yabancı sermayeli bankalar rekabet üstünlüğünü elinde bulundurmaktadır.

Milli sermaye açısından ise rekabet daha çok ulusal çizgide yer alan görüş ve inançlar çerçevesinde gelişim göstermektedir. Varoluş ve tepki üzerine başlayan süreç bu gelişimi desteklemiş ve rekabetin banka dışı nedenlerle oluşmasına neden olmaktadır. Cumhuriyetin kurulmasından sonra bankacılık sektörü gelişim göstermeye başlamıştır. Sektöre verilen önem ve ekonomik anlamda, sektöre atfedilen görevler daha fazla öne çıkmaktadır. Osmanlı dönemi ve Cumhuriyet dönemi değerlendirildiğinde sektöre atfedilen görevler birbirinden oldukça zıt bir görünüm sergilemektedir. Sanayileşmenin beraberinde getirdiği kitlesel endüstriyel sanayi tipi ürünlerin Osmanlı pazarlarına rahatlıkla girmesi kapitülasyonlar ve bu malların piyasalarda üstünlük elde etmesi Osmanlıda parasal ve ticari sistemin gelişmesini de engellemiştir. Bütün bu gelişmeler değerlendirildiğinde parasal ekonomi, devletin yönetimi, Osmanlılık anlayışı bankacılık sektörünün gelişimini de kısıtlayarak banka dışı rekabetin yaşanmasına neden olmuştur. Aşağıdaki tablo Osmanlı döneminden Cumhuriyet dönemine yaşanan gelişmeler doğrultusunda bankacılık sektöründe ki ikili yapıya işaret etmektedir.

Tablo 3. Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi Başlangıcındaki Bankalar

Banka Adı	Kuruluş Yeri	Kuruluş Yılı	Niteliği
Ziraat Bankası	Niş	1863	Ulusal
Osmanlı Bankası	İstanbul	1863	Yabancı
İstanbul Emniyet Sandığı	İstanbul	1868	Ulusal
CreditLyonnais	Paris	1875	Yabancı
Deutsche Orient Bank	Berlin	1906	Yabancı
Deutsche Bank	Berlin	1909	Yabancı
BancoDi Roma	Roma	1911	Yabancı
İstanbul Bankası	İstanbul	1911	Ulusal
Konya İktisat-ı Milli Bankası	Konya	1011	Ulusal
Adapazarı İslam Tic. Bankası	Adapazarı	1913	Ulusal
Emvali Gayrimenkul ve İkras Bankası	İstanbul	1914	Ulusal
Milli Aydın Bankası	Aydın	1914	Ulusal
Karaman Milli Bankası	Karaman	1915	Ulusal
Akşehir Bankası	Akşehir	1916	Ulusal
İtibari Milli Bankası	İstanbul	1916	Ulusal
Manisa Bağcılar Bankası	Manisa	1917	Ulusal
Konya Ahali Bankası	Konya	1917	Ulusal
Çiftçiler Bankası	Eskişehir	1919	Ulusal
Adapazarı Emniyet Bankası	Adapazarı	1919	Ulusal
Barca CommercialeItaliana	Milano	1919	Yabancı
Bank MarmarosBlank ve Şürekası	Bükreş	1919	Yabancı
Konya Türk Ticaret Bankası	Konya	1920	Ulusal
İktisat Türk A.Ş.	İstanbul	1920	Ulusal
Holantse Bank Uni.M. V.	Amsterdam	1921	Yabancı
Memaliki Şarkıye Fransız Bankası	Paris	1921	Yabancı
American Express Company	New York	1921	Yabancı
Şarki Karip Ticaret Bankası	Londra	1922	Yabancı
Lyonian Bank Ltd.	Londra	1922	Yabancı
Bor Zürra ve Tüccar Bankası	Bor	1922	Ulusal
Dersaadet Küçük İstikraz Bankası	İstanbul	1923	Ulusal
Akhisar Tütüncüler Bankası	Akhisar	1924	Ulusal

Kaynak: Osmanlıdan Günümüze Türk Finans Tarihi, Kuruluştan Cumhuriyete 1.cilt, 1999 İstanbul, İMKB

2.2. Ulusal Bankalar Dönemi

Osmanlı'nın son dönemlerinde başlayan sermayenin ve ticaretin millileştirilmesi için harcanan çabalar Cumhuriyet'in ilk yıllarında da etkili olmuş ve devam etmiştir. 1923 yılında ulusal sermayeli 22, yabancı sermayeli 13 banka bulunmaktadır. Sayıca ulusal sermayeli bankaların sayısı fazla olsa da ekonomide yabancı sermayenin büyüklüğü devam etmektedir. Bu dönemde Türkiye ekonomisi Osmanlı Devleti tarafından kurulan birkaç askeri fabrika, imtiyazlı şirketler tarafından demiryolu madencilik alanlarında yapılan yatırımlar, büyük şehirlerde yaşayan halkın ihtiyaçlarını gidermek için kurulan işletmeler bir tarafa bırakılacak olursa büyük ölçüde idame ekonomilerinden meydana gelmektedir. Savaş sonrasında İstanbul ve İzmir gibi büyük şehirlerden başlayan göç hareketleri de sermayenin kıtlaşmasına neden olmuştur. Tarımsal kesimde ise üreticiler piyasaya ürün arz etmekten çok kısmi olarak ürün fazlalarını piyasaya ihraç etmekte daha çok kendi geçimi ile ilgilenmektedir. Bu nedenle tarımsal kesimin, üretim teknikleri ve sermaye ihtiyaçları da asgari seviyede olmaktadır. Özetle cumhuriyetin ilk yıllarında ekonomide yetersizlikler hâkimdir aynı zamanda cumhuriyet yönetimi ve halk kalkınmayı gerçekleştirecek sermayeden de yoksun bulunmaktadır.

Dönem hükümetinin ve tarım ticaret sanayi sektörlerinin önde gelenlerinin katılımıyla 1923 yılında yapılan İzmir iktisat kongresi Türkiye de bankacılığın gelişmesinde çatı olmuştur. Ulusal bankacılığın kurulması ve geliştirilmesi gerekliliği ortaya konmuş ancak özel kesimde sermaye birikimi yetersiz olduğu için bankacılık sektöründe devletin katkısı olması gerektiği görüşünde birleşilmiş ve çalışmalara başlanmıştır.

1924 yılında Türkiye İş Bankası kurulmuştur. 1925 yılında Sanayi ve Maadin Bankası kurulmuştur. Bu banka ülkemizde kurulan ilk kalkınma bankasıdır. Banka kaynaklarının büyük çoğunluğunu kuruluş halinde devraldığı işletmeler oluşturmaktadır.¹ Bu nedenle işletme yönü ağır basan bir banka türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat bu banka iyi niyetli bir kuruluş olmasına rağmen öz kaynaklarının sınırlı olması, yabancı kaynaklarında artış olamaması ve kuruluş aşamasında devraldığı işletmeler ve sermayesine katılan iştirakler dışında özel kuruluşlara kredi verememesi gibi nedenlerle

¹19.04.1925 tarihinde 633 sayılı kanun ile kurulan banka, Osmanlı imparatorluğu döneminde kurulan Feshane Yünlü Dokuma, Beykoz Deri ve Kundura ve Hereke İpeklili ve Yünlü dokuma fabrikalarını devir alarak işletmeye başlamıştır.

1932 yılında elindeki fabrikaları sanayi ofisine kredi işlemlerini de Sanayi ve Kredi bakanına devretmiştir.

1927 yılında inşaat sektöründe faaliyet göstermesi konut kredi vermesi amacıyla Emlak ve Eytam bankası kurulmuştur. Bu bankasının cumhuriyetin ilk yıllarında kurulmasının amacı bankasının uzun vadeli fonlarla desteklenerek ülkenin imarına çözüm bulması ve konut sorununa çözüm bulunmasıdır.

Bu dönemde en büyük gelişme ise 1931 yılında Merkez Bankası'nın kurulmasıdır.

2.2.1. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın kurulması oldukça uzun bir süreçtir. Kısaca özetleyecek olursak Merkez Bankası'nın kurulması için 28 Mayıs 1930'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne bir kanun tasarısı sunulmuştur. Tasarı 9 Haziran 1930'da gündeme gelmiş ve 11 Haziran 1930'da meclisten geçerek kanunlaşmıştır.

Bankanın en önemli görevlerinden biri olan banknot ihracı yetkisi bu zamana kadar Osmanlı Bankası'na aittir. Kurulumuyla bu görevi Merkez Bankası devralmıştır. Ancak bankanın aktif bir şekilde çalışabilmesi için öncelikle bir sermaye rezervinin olması gerekiyordu. Dönemde yaşanan mali zorluklar ve Türkiye'nin Osmanlı'dan kalan borçlarını ödüyor olması nedeniyle Türkiye bu rezervi tek başına karşılama imkanına sahip değildir. Bu nedenle birçok ülkeden ve yabancı firmadan kredi sağlanmıştır. Ayrıca Bankanın hisselerinin bir kısmı "kamuya mal etmek" adı altında memurlara ve bir kısmı da ülkedeki yabancı banka ve firmalara satılmıştır. Bankanın ihtiyacı olan döviz rezervi ise The American-Turkish Investment Corporation(ATIC) ile yapılan kibrit imtiyaz anlaşması neticesinde sağlanmıştır. Bu Amerikan şirketi dünya kibrit piyasasının o dönemki en önemli firmalarından olan Swedish Match Company(SMC) adlı İsveç şirketinin bir alt kurumuydu (İ.Tekeli, S.İlkin, 1997) . Böylece Banka faaliyete geçebilecek sermayeye sahip olabilmıştır. Banka gişelerini ilk olarak 3 Ekim 1931'de Ankara'da Ziraat Bankası binasında açmış ve resmen faaliyete geçmiştir.

TCMB, Hazine Müsteşarlığı ve BDDK ile birlikte Türkiye'de bankacılık sektörünü düzenleyen ve denetleyen bir kurumdur. Temel amacı fiyat istikrarını sağlamaktır.

Bankanın 80'lere kadarki görevi hazineyi finanse etmek ve ülkenin para politikalarına paralel çalışmalar yapmaktı. Ancak şunda Banka fiyat istikrarını sağlamak ve de sürdürmek adına uygulayacağı para politikalarını kendisi belirlemektedir. Ayrıca hükümetin büyüme ve istihdam politikalarını da desteklemektedir.

Merkez Bankası en büyük emisyoncudur. Bankalar verdikleri krediler karşılığında Merkez Bankası'na zorunlu karşılık oranları ödemektedir. Açık piyasa işlemleriyle, yani piyasaya para satarak ve döviz rezervlerini kullanarak faiz oranlarını da belirlemekte ve düzenlemektedir. Ayrıca döviz kurları ve reeskont oranlarını da belirlemektedir.

Bankanın en önemli misyonu kalkınma misyonu, kamuyu finanse misyonu ve istikrar misyonudur. Bütün bunlarla Merkez Bankası bir enflasyon hedeflemesi yapar. Örneğin, bir ülkede sanayiciler, iş adamları, tüccarlar, esnaf ve yatırımcılar önlerini görmek ve olası kar/zararlarını bilmek isterler. Önlerini göremedikleri durumlar risklidir. Merkez Bankası yaptığı enflasyon açıklamalarıyla bu riskleri azaltıcı bir rol üstlenmiş olur. Yatırımcı, sanayici ve esnaf bu sayede Merkez Bankasının yaptığı açıklamalara göre hamlelerini yaparlar.

2.3. Özel Amaçlı Devlet Bankaları Dönemi (1933-1944)

Türkiye de cumhuriyetin ilk yıllarında sanayileşme hedefleri güncede tutulsa da, ülkenin içinde bulunduğu şartlar ekonomiyi tarım ekonomisine dayalı bir üretimde tutmaktadır. 1920li yıllarda belirlenen sanayileşme stratejileri döviz kıtlığı, sermaye ve teknik bilgi yetersizliği gibi birçok nedenlerle sanayileşmenin ancak devletin müdahaleleriyle mümkün olacağı görüşü hâkimdir. Ayrıca 1929'lu yıllarda başlayan dünya ekonomik buhranı ile birlikte tarım ürünlerinin fiyatlarında yaşanan düşüş, ihracat gelirlerindeki azalış, 1932'de Osmanlı imparatorluğunun borçlarının geri ödenmeye başlanması Türk ekonomisinde devletçilik ve müdahaleci anlayışı zorunlu kılmıştır. Bu şekilde iktisadi devletçilik stratejisi devletin özel kesime göre daha fazla imkâna sahip olması nedeniyle kabullenilmiş olmaktadır.

Ekonomide para döngüsünü yaratarak mevduat kredi araçlarıyla önemli yeri olan bankalarda bu sanayileşme çabaları içinde bizzat devletin kontrol ve yönetiminde faaliyet gösteren piyasa kurumları olmaktadır.

Bu dönemde 1933'te Sümerbank Bayındır Bankası, 1935'te Eximbank, 1937'de Denizbank; 1938'de de Halk Bankaları ve halk sendikaları sanayi planlarında yer alan işletmelerin kurulması finansman gereksinmelerinin sağlanması amacıyla devlet tarafından özel amaçlı bankalar statüsünde kurulmuştur.

Yine bu dönemde 1,5 yıllık sanayi planı 1934 yılından itibaren uygulamaya geçirilmiş ve bu sanayi planının yönetilmesi 1934 yılında Sümerbank'a devredilmiştir. Bu dönemde bankaların etkinliğinden daha ziyade devletin kontrolünde yine devletin yatırımcı işletmeci aynı zamanda öncü konumunda olmadı dikkati çekmektedir. Bankalarda devletin üstlenmiş olduğu bu role göre faaliyet göstermektedir. Ekonomik buhranın getirmiş olduğu bir farkta bu dönemde yabancı banka sayılarının azalması olmaktadır. Bankacılık açısından bu dönemde tablo azalan yabancı bankalar ve devletin kontrolünde gelişen bir bankacılık piyasası şeklindedir.

Tablo 4. 1944 Yılı İtibariyle Bankacılık Sektörü

Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	Eti Bank A.Ş.
	Sümer Bank. A.Ş.
	T.C. Ziraat Bankası A.Ş.
	Türkiye Halk Bankası A.Ş.
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	Egebank A.Ş.
	Eskişehir Bankası T.A.Ş.
	İnterbank A.Ş.
	Milli Aydın Bankası T.A.Ş.
	İktisat Bankası T.A.Ş.
	Türk Ekonomi Bankası A.Ş.
	Türk Ticaret Bankası A.Ş.
	Türkiye İmar Bankası T.A.Ş.
	Türkiye İş Bankası A.Ş.
	Türkiye Tütüncüler-Yaşar Bank A.Ş.
	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.
Yabancı Sermayeli Bankalar	Osmanlı Bankası A.Ş.
Şube Açan Yabancı Sermayeli Banka	TheRoyal Bank of Scotland N.V.
	Unicredit Banca di Roma SpA
Kamusal Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	
	İller Bankası

Kaynak: TBB, http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/banka_listesi.asp?tarikh=01/01/1944

2.4. Özel Bankaların Geliştiği Dönem 1945-1959

1933-1944 döneminde sanayileşme için gerekli yatırımların devlet eliyle yapılması fikri bu dönemde biraz daha esneyerek özel sektörün desteklendiği bir dönem olmuştur. İktisadi devletçilik anlayışı yerini özel sektörün desteklenmesi ile ekonomik büyümenin ve kalkınmanın hızlandırılması amaçlayan bir dizi politika değişikliğine bırakmaktadır. Bu değişikliğin önemli nedeni savaş yıllarında yaşanan yüksek enflasyon ve spekülasyondan yararlanarak tarım ve ticaret kesiminde varlıklı bir kesimin ortaya çıkmasıdır. İktisadi devletçilik özetle yerini iktisadi liberalizme bırakmaktadır. Özel Bankacılık alanındaki bu gelişme, kuşkusuz bir önceki dönemin ticari sermaye birikiminin bir sonucudur(Kepenek ve Yentürk, 2005:97). Siyasal olarak etkili bir değişikliğin yaşandığı bu dönemde bankacılığında siyasal değişmelerden etkilendiği bir dönem olması siyasal değişikliklerin bankalar üzerindeki etkisi açısından da iyi bir örnek olmaktadır. Demokrat partinin iktisadi liberalizmi destekleyen politikaları, tarımda makineleşmenin artması, ekim alanlarının genişlemesi ve iyi ürün alınması olumlu sonuçlar vererek özel bankacılığın gelişmesine katkı sağlamıştır.

Ancak devletçilik anlayışı, bu dönemde de ekonomide özel sektörün üstlenemediği büyük sermaye gerektiren getirisi düşük olan yatırımların olması nedeniyle devam etmektedir. Enerji, ulaştırma, demir çelik sanayilerinde önemli kamu yatırımları yapılmaktadır.

1944 Yapı Kredi Bankası, 1946 Garanti Bankası, 1948 Akbank, 1950 Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, 1955 Pamukbank bu dönemde kurulmuştur.

Bu dönemde faiz oranları ve bankacılık işlemlerinden alınacak komisyon oranlarının hükümetçe belirlenmesi ve dövize dayalı işlem yapabilme yetkisinin sadece Merkez Bankası'nda olması nedeniyle şube bankacılığında mevduat toplamaya yönelik rekabet önem kazanmıştır. Bölgesel nitelikli bankaların tasfiye sürecini bu gelişmeler hızlandırmıştır.

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası bu dönemde kurulan kalkınma bankası olarak cumhuriyet ilk döneminde kurulan ve başarısızlıkla sonuçlanan Türkiye Maadin ve Sınai bankasına göre ekonomide ve bankacılık sektöründe önemli hizmetler sunmuştur

ve daha etkili bir kalkınma bankacılığı sergileyerek istenilen düzeyde amacına yönelik bir banka örneği sergilemiştir. Kuruluş sermayesi ticari bankalar tarafından desteklenmiş, kamu kesimi bankaya uzun vadeli krediler sağlayarak aynı zamanda bankanın kullandırması olduğu uzun vadeli kredileri de desteklemiştir. Bu sayede banka ulaştırma, enerji gibi ekonomik kalkınma açısından önemli sektörlerle kredi verme olanağına kavuşmuştur (Artun 1985:46).

2. Dünya Savaşı öncesinde ve sonrasında savaşa katılmamıza rağmen artan savunma giderlerini karşılamak amacıyla devlet bankacılık sistemini kullanarak hem iç hem de dış piyasalara borçlanmasına devam etmiştir. Artun'a göre bu dönemde bankacılığın iki önemli özelliği bulunmaktadır. Bunlardan ilki; banka sermayesinin, sanayi ve ticaret sermayesi ile bütünleşmesi diğeri de bu dönemde kapkaççı kapitalizmin tipik araçları olarak kurulan ve tümü 1960 sonrası tasfiye sürecine giren bankalardır. Doğubank (1952), Raybank(1956) , Tümsübank(1957) Esnaf ve Kredi Bankası(1957) Sanayi Bankası(1958) , Maden Kredi Bankası(1958).

Dönem hükümetlerinin ucuz para politikasını benimsemesi, merkez bankası kaynaklarına sürekli başvurması sonucu ekonomide dengelerin bozulmaya başlamasına, süregelen sorunlarında derinleşmesi ve 1953'ten sonra hızlı enflasyon dış ticaret açıkları ve artan dış borçlar kendini göstermeye başlamıştır. Dönemin ilk yıllarındaki olumlu hava bozulmuştur. Döviz kıtlığının başlaması ithal girdileri azaltarak fabrikaları eksik kapasiteyle çalışmaya bırakmakta bu şekilde banka-ticaret-sanayi sermayesinin bütünleştiği bir ortamda bankacılık sektörünü de etkileyerek darboğaza sürüklemektedir.

Özetle bu dönemde yaşanan siyasi iradenin ekonomi üzerindeki etkisi bankacılık sektörünü hem geliştirmiş hem de ilerleyen yıllarda sorun yaratacak şekilde sıkıntılara sokmuştur.

2.5. Planlı Dönem 1960-1980

Planlı döneme bankacılık sektörü sıkıntılı bir şekilde girmiştir. Bunun nedeni özel bankaların kurulduğu dönemde siyasi iradenin belirlemiş olduğu oldu bir kısım politikalarıdır. Halkın tasarruflarının yasalara aykırı biçimde belli kişilere kredi ve hisse

senedi şeklinde plase edilmesi ve çeşitli düzensizlikler bu dönemde beş bankanın tedrici tasfiyeye sokulmasına neden olmuştur.

1960 ta Esnaf Kredi Bankası 1961’de Sanayi Bankası ve Türkiye Birleşik Tasarruf Kredi Bankası, 1962’de Doğubank, 1963’te Tutum Bankası, 1964 1. BYKP başlamasıyla beraber Raybank ve 1964’te Türkiye Kredi Bankası’dır. 1962’de Türk Express Bankası ve Buğday Bankası konsorsiyum öncülüğünde Anadolu Bankası adı altında birleşmiştir. Dikkat edilecek olursa tasfiye sürecine giren beş banka bir önceki dönemde kurulmuştur. “Planlama sürecinde yaşanan bu gelişmeler yeni banka kurulmaması yönünde politikaya dayanak olmuştur” (Artun, 1980:49). Ama yine de bu dönemde devletin piyasalarda ve bankacılık sektöründeki ağırlığı düşünüldüğünde 5 yeni banka kurulmuştur. 1963 Sınai Yatırım ve Kredi Bankası, KİT’lerin finansman ihtiyacını karşılaması amacıyla 1964 te Devlet Yatırım Bankası, Amerikan Türk Dış Ticaret Bankası, 1976 da Devlet Sanayi ve Kredi Yatırım Bankası ve 1977 de Arap Türk Bankası’dır. Bu dönemde bazı bankaların kendileri faaliyetlerine son vermiştir. Bunlar: Sağlık Bankası, Maden Kredi Bankası, Lüleburgaz Birlik ve Ticaret Bankası, Adapazarı Emniyet Bankası ve Efes Bank’tır.

1963-1967 1. BYK planlamasında enflasyona yol açmayacak kredi politikası, kredilerin ekonomi içinde dengeli dağılımı ve özel sektörün orta vadeli kredi gereksinimini karşılamak için yeni bir banka kurulması amaçlanmıştır. 1968-1972 2. BYK programında kredi politikası açısından özel bir yatırım bankası kurulması ve mevduat ve kredi sigortasının gerçekleştirileceği belirtilmiş ve kredilerin sektörel dağılımını yönlendirmek için faiz farklılaştırması gibi reeskont oranlarıyla oynanarak özendirici önlemlere başvurulacağı açıklanmıştır.

Bu dönem hem genel ekonomi açısından hem de bankacılık sektörü açısından birbirine sıkı şekilde bağlı bir dizi önemli değişikliklere sahne olmuştur. 1950’lilerin sonuna doğru başlayan durgunluk, sistemin noksanlıkları, siyasi iradenin politikaları sonucu kurulan bazı bankaların tasfiye sürecine girmesi ve yine planlı dönemin etkisiyle kurulan yeni bankalar, çok şubeli mevduat toplaya yönelik rekabet içerisinde sektörden ayrılan bölgesel bankalar bu dönemin öne çıkan özellikleridir. Planlı dönemde benimsenen ithal ikameci strateji sonucu devlet faiz oranları, döviz kurları gibi temel

fiyatları dış dünyadan bağımsız olarak kendi kontrolünde tutmaktadır. Ekonominin genelinde benimsenen bu strateji bankaların kredi politikalarını da etkileyerek orta-uzun vadeli verilen kredilerin de devlet teşvik sistemi içinde kullanılmasını sağlamıştır. Bu nedenle “planlı dönem boyunca bankacılık kalkınma planlarının içeriklerinden etkilenmiş ve bunlara göre şekillendirilmeye çalışılmıştır”(Altay, 2010a:343). Buna ek olarak bu dönemde ‘yeni yabancı banka ve bazı özel durumlar dışında yeni ticaret bankası kurulmasına izin verilmemiştir. “Böylece sınırlı olan sektör kaynaklarının, sınırlı bir rekabet ortamında, mevcut bankalar aracılığıyla, planlarda belirtilen şekilde dağılımının sağlanmasına çalışılmıştır”(TBB, 2008).

Bu dönemin en önemli özelliklerinden biri de özel ticaret bankalarının büyük bölümünün holding bankası haline gelmesidir. Kısacası banka yönetimleri özel holdinglerin eline geçmiştir. Bu ticaret-sanayi sermayesi grubunun aynı zamanda bir bankanın sermayesinin önemli bir bölümüne sahip olmasıdır. Ertuna (1982:66) bu durumu şu şekilde özetlemiştir; “... sanayi sermayesi ile banka sermayesi arasındaki tek yönlü ilişki son yıllarda tersine dönmüştür. Büyük holdingler bir veya daha fazla bankaya sahip olmak için savaşım vermektedir. Amaç, önce bir bankayı ele geçirerek parasal bir gücü kontrol altına almak, sonra da büyük ölçüde küçük birikimlerden oluşan bu gücü işletmelerinde sınırsızca ve denetimden uzak bir biçimde rahatça kullanabilmektir(Altay, 2010b:343).

İthal ikameci strateji; ticaret-sanayi sermayesini banka sermayesiyle birleştirerek teşvik sistemi içerisinde bu sermayeyi harekete geçireceği kalkınmayı hızlandıracağı düşüncesi devletinde holding bankacılığına sıcak bakmasını sağlamıştır. Nitekim dönemin 7129 sayılı kanununun 38. maddesinde bankaların en az %25 sermayesine sahip buldukları iştiraklere açacakları kredi oranında üst sınırın kaldırılması bu amaca yöneliktir. Bu şekilde holding bankacılığı da bu dönemin ürünü olmaktadır.

Bankacılık açısından dönemin kredi politikaları incelendiğinde merkez bankasının farklılaştırılmış reeskont oranları uygulaması, bankaların vermiş olduğu toplam kredilerin içinde orta vadeli kredi oranının artırılması, merkez bankasında bulunan munzam karşılıkların devlet tarafından sübvanseler şeklinde kullanılması gibi öne çıkan değişiklikler söz konusudur. Özetle bu dönem devletin her alanda faal biçimde yer

aldığı, piyasaları yönlendirdiği bir dönemdir. Bankaların temel işlevi ise kalkınma planlarında yer alan yatırımların finansmanının sağlanması olmuştur. Mevduat oranları, faiz oranları, kredi limitleri yine devlet tarafından belirlenmektedir.

2.6. 1980 Sonrası Türkiye’de Bankacılık Sektörü

1980 yılında planlı dönemin belirlemiş olduğu ithal ikameci iç piyasaya yönelik sanayileşme stratejisi, teşvik sistemi içerisinde özellikle fiyatların devlet tarafından belirlendiği ve banka politikalarının yönlendirilerek üstlenmiş olduğu rolün terk edilerek, piyasa ekonomisine, dış piyasalara ve dış satıma yönelik bir kalkınma politikasının benimsendiği bir dönemdir. Bu süreç dünyada başlayan liberalizasyon rüzgârının, finansal serbestleşme ile birleşerek Türk Bankacılık sistemini kökten değiştirmiş etkilemiş ve sektörün gelişmesini hızlandırmıştır.

İletişim ve bilgisayar alanında yaşanan teknolojik gelişmeler dikkate alındığında 1980 yılı sonrası süreç bankaların bilişim güvenlik alanında da yeniliklerle tanıştığı bir dönem olmuştur. Buna ek olarak bilgilerin daha kolay ve az maliyetle elde edilir olması banka dışı mali araçları da kuvvetlendirmiştir. Bu dönemde bankacılık sektöründe ve bankacılık sektörünü etkileyen değişimler şu şekilde özetlenebilir;

-1 Temmuz 1980 de Temmuz Bankacılığı; banka faiz oranları serbestisi, (kredi ve mevduat faizlerinin serbest bırakılması)

-Sırdış Hesap ve İsimsiz Mevduat Sertifikası uygulanmıştır,

-Tasarruf Mevduat Sigorta Fonunu kurulmuştur,

-Türkiye’de yerleşik kişilere döviz tutma ve döviz mevduatı açma izni verilmiştir,

-1987 de Merkez Bankası Açık Piyasa İşlemlerine başlanmıştır,

-1988 yılında döviz piyasası kurulmuştur,

-1989 yılında döviz ve sermaye hareketleri serbest bırakılmıştır,

-Tek düzen hesap planı uygulamasına geçilmiştir,

-İnterbank¹ piyasası kurulmuştur,

-1982 yılında sermaye piyasası kanunu ile sermaye piyasası araçlarının kullanımı için gerekli olan yasal ve kurumsal yapı oluşturulmuştur,

-1986 yılında İstanbul Menkul Kıymetler Borsası faaliyete geçmiştir.

Sektörde yaşanan bu gelişmeler serbestleşme döneminin önemli göstergeleri olup bankacılık sektörünü olduğu gibi etkilemiştir. Yaşanan gelişmeler piyasadaki rekabeti de çeşitlendirerek geliştirmiştir. Diğer bir yandan bu düzenlemeler “temel olarak bankacılığın daha verimli çalışması ve bankacılıkta rekabetin teşvik edilmesi yönünde olmuştur”(Bakdur, 2003:12).

“1980’li yıllardaki dışa açılma süreci değerlendirildiğinde bankacılık sisteminin kurumsal yapısında dikkati çeken önemli bir değişim yerli ve yabancı bankaların sektöre girişine izin verilmeye başlanmasıdır”(Erol, 2006:52). Bu kurumsal değişim yabancı bankaların şube açarak piyasa girmesi, yabancı bankaların sayısını arttırırken, Türk bankaları da yurt dışına açılarak şube veya temsilcilik açmakta, banka kurmakta, kurulu bankaların iştiraklerine ortak olmaktadır.

Bu mali liberalizasyon dönemi 1982 yılında bankerler krizine neden olarak bankacılık sektörünü de etkilemiştir. Kredi ve mevduat faizlerindeki serbesti, bu süreci tetiklemiştir. 1 Temmuz 1980 yılında başlayan bu süreçle faiz oranlarının serbest bırakılması, pozitif reel faiz² uygulamasına geçilmesi ve bankaların mevduat sertifikası çıkarmalarına izin verilmesiyle birlikte mevduat ve kredi faizleri hızla yükselmeye başlamıştır (Yıldırım). Özellikle daha önceki dönemde orta uzun vadeli, düşük faizle ucuz kredi kullanan sanayi ve ticari kesim bu dönemde büyük bir mali sıkıntıya

¹ . Bankaların kısa vadeli olarak birbirlerinden borç para alıp verdikleri para piyasasıdır.Bu paraların faizi gecelik (overnight) hesaplanır. Gösterge olarak İnterbank faiz oranlarının düşmesi piyasada para bolluğuna tersi ise piyasa para darlığına işaret etmektedir.

²Reel Faiz = $(1 + \text{nominal faiz}) / (1 + \text{beklenen enflasyon}) - 1$ 'dir. Nominal faizin enflasyondan arındırılmış halidir. Teknik olarak faiz oranlarının beklenen enflasyon oranından yüksek olması pozitif reel faiz olarak tanımlanır.

girmiştir(Uyar, 2003:100). Yine bu dönemde faiz oranlarının özellikle başlangıçta enflasyon oranının altında olması mudileri bankalardan uzaklaştırarak gayrimenkule yönlendirmiştir. Toplanamayan mevduatlar, Bankalardaki mevduat hacminin daralmasına neden olurken, kredi politikalarını da etkileyerek, verilen krediler mali durumu güçlü olan firmalara plase edilmesi şeklinde gelişmiştir.

Diğer bir yandan holding bankaları da topladıkları mevduatı kendi gruplarına kredi-finansman imkânı olarak sunmaktaydı. Böyle bir ortamda sıcak paraya krediye ihtiyacı olan firmalar bankerlere yönelmeye başlamıştır. Bankerler faiz serbestîsi içinde yarışa girerek temel kredilendirici aktör olmaya başlamıştır. Daha fazla kredi satabilmek için daha fazla mevduat toplama gereksinimi, mevduata verilen faizin yükseltilmesiyle mümkündü. Tasarruf sahiplerinin bankerlere yönelmesi, aynı zamanda bankaların kendi aralarında centilmenlik anlaşması yaparak faizleri %50 oranında sabitlemesi de bankerlerin sayısında artışa neden olmuştur.

Bankacılık faaliyetinin artması bankalarında aralarında yaptıkları anlaşmayı bozmak istememesi sistemde bankaların, bankerlerle rekabet edememesine neden olmuştur. Bu kışkıktan kurtulmak isteyen bankalar değişik adlarla aracı kurumları faaliyete geçirerek bankerlik yapmaya nakit para toplamaya başlamışlardır.

Büyük bankerler tasarruf sahiplerine %60 oranında faiz öderken daha küçük bankerlerin faizleri %140'lara kadar varmaktaydı. Bankaların mevcut faiz oranı düşünüldüğünde bankalar ile bankerler arasındaki bu faiz farkı mevduatın bankalardan bankerlere yönelmesine sebep olmuştur.

Mevduat-banker-kredi akışı içinde faizin belirleyici olduğu bu basit sistem çok geçmeden tıkanmaya başladı. Çünkü bu sisteme sürekli nakit girişi gerekliydi. "İlk para yatıranın faizini ikinci para yatıranın ödemesi gerekmekteydi"(Uyar, 2003:102). Nakit girişlerinin sınıra dayanması, ödenmeyen faiz ve anaparalar, bankerlerin de tasarruf sahiplerine yapmış olduğu faiz ödemelerini de aksatmaya başladı. Devletin yeterli düzenleme ve denetim yapmadığı bankercilik en sonunda krizle sonuçlandı. Serbestleşme dönemine hazırlıksız bir şekilde giren Türkiye ilk soluğunu bu krizle almış oldu.

1981 yılında bankaların mevduat sertifikası satması yasaklanması ve dönemin maliye bakanının yaptığı açıklama tıkanan sistemde panik başlatarak bankerler krizinin başlamasına neden olmuştur. İstanbul Bank, Odibank ve Hisarbank'ın yönetimine 1982 yılında el konulmuş ve 1983 yılında da Ziraat Bankası'na devredilmiştir. İşçi Kredi Bankası'nın faaliyeti durdurulmuştur. 1984 yılında Bağbank'ın faaliyetine son verilirken İstanbul Emniyet Sandığı da Ziraat Bankası'na devredilmiştir. 1987 yılında Töbank kamulaştırılmış, 1992 yılında da Halk bankasına devredilmiştir. Anadolu bankası da 1988 yılında T. Emlak Kredi Bankası ile Türkiye Emlak Bankası adı altında birleştirilmiştir. Bankerzedeler yasası ile devlet hiçbir haklı gerekçe olmaksızın bankerzedelere 1 yıl içinde 200bin lira ödemeyi kararlaştırmış halkın mağduriyetini bir miktar azaltmıştır.

Bankerler krizinin sonuçları dikkate alındığında mevduatın bankaların arasında dağılımının değiştiği görülmektedir. Mevduatlar özel bankalardan kamu bankalarına yönelmiştir. İlerleyen yıllarda da banka tahaccumlerinde de kaçan mevduatın kamu bankalarına yöneldiği görülmektedir. Bu kaçışın altında yatan temel neden güvencedir.

Bu dönemde bankacılık sektörünü direk olarak etkileyen yapılan değişiklikler düşünüldüğünde yaşanan krizin de bu değişikliklerin içinde önemli payı bulunmaktadır. Örneğin yaşanan bu mali krizle devletin denetim ve gözetimle ilgili yeni düzenlemelerin gerekli olduğu anlaşılmış sermaye yeterlilik rasyosu kabul edilerek tek düzen hesap planı uygulamaya geçirilmiştir. Tahsili gecikmiş alacaklar için karşılık ayrılması ile ilgili düzenlemeler, mevduat sigorta fonunun oluşturulması ve bankalarında bağımsız denetim kuruluşlarınca denetlenmesi de bu dönemin sonuçları arasındadır.

Bu dönemin bir belirgin özelliği de yaşanan değişimlerle birlikte bankaların yeni risklerle tanışmasıdır. Sektöre yeni yerli ve yabancı bankaların girişine izin verilmesi, dönemin başında kredi ve mevduat faizlerinde serbesti rekabeti de arttırmıştır. Artan rekabetin, bankaların bu döneme kadar sürdürdüğü klasik mevduat bankacık anlayışını bir kenara bırakarak yeni kaynaklara yönelmekte bu kaynakları toplayan bankaların plase alanlarının değişmesine de neden olmaktadır. Leasing, faktöring, kredi kartları, tüketici kredileri, dış ticaretin finansmanı gibi hizmetler sunulmaya başlamıştır. Ayrıca döviz tutma döviz hesabı açılması gibi işlemlerde bilançolarda yabancı para varlığına bu

da kur riski, bilanço risklerinin ortaya çıkmasına neden olarak banka yönetimlerini dikkatli olmaya yöneltmiştir. 1980 sonrası alınan kararlar sisteme girişin serbestleşmesiyle bankacılık sektöründe rekabet artmış, sektörün payında değişiklik yaşanmazken banka başına düşen pay azalmıştır.

2.7. 1990 Sonrası Bankacılık

Daha önceki dönemlerde olduğu gibi kamu kesiminin finansman ihtiyacı devam etmektedir. Fakat serbestleşmenin getirdiği yenilikler düşünüldüğünde kamunun finanse edilmesi önceki dönemlerden daha karmaşık ve ekonomi üzerinde çeşitli baskılar kurmuştur. 1989 yılından sonra ekonomide yüksek faiz, yüksek enflasyon döneminin başlaması kamu açıklarının Merkez Bankası kaynaklarıyla karşılanması enflasyon üzerindeki baskıyı ağırlaştırmaktadır. Kamunun bununla beraber iç borçlanmaya olan talebinin artması da mali kaynaklara yönelişi hızlandırmaktadır.

Ekonomik birimler tasarruflarının içinde döviz cinsinden varlıklarının payını arttırırken TL cinsinden finansal varlıklara olan talep yüksek faiz ve kısa vadeli varlıklar şeklindedir. Bankacılık sektörü açısından bu durum bankaların bilanço yapılarında değişiklikler meydana getirmiştir. Kamu kesiminin artan borçlanma ihtiyacının baskısı ile hızla artan TL fonlama maliyeti bankaları yurtdışından borçlanmaya iterken bu durum bilançolarına döviz pozisyon açıklarının artması olarak yansımaktadır. Reel faizlerinde yükselmesi banka bilançolarını hem kur hem de faiz makasına sokmaktadır.

Dışsal faktörlerinde etkili olduğu bu dönemde Irak'ın 1990'da Kuveyt'i işgal etmesi de petrol fiyatlarında artışa neden olmuştur. Başta turizmi etkileyen yaşanan bu gelişme hem para piyasasında faizlere yansımış hem de hazinenin borçlanma faizlerini arttırmıştır. Devam eden aylarda Irak'a yapılan müdahaleyle bankalardan 2,5 milyar tutarında döviz, 2,5 milyar dolar değerinde Türk lirası mevduatları çekilmiştir. (Uyar, 2003:107). 1990 yılında yaşanan bu gelişmeler enflasyon ve faizlere yansırken mevduat çekilişleri de eklenince merkez bankasının müdahalesiyle çeşitli olumsuz sonuçlar yaşanmışsa da bir bankacılık krizinden söz etmek mümkün değildir. Ancak bu gelişmeler devam eden yıllardaki ülkemizde ki ilk bankacılık krizi sayılabilecek 1994 krizine etkileri olduğu açıktır.

Türkiye de olduğu gibi dünyada da 1990 sonrası bankacılık sektörü liberal politikalara uyum göstermeye çalışırken bir yandan da yeni tanıştığı bu piyasa yapısı içinde karlarını en yüksek seviyeye getirmeye çalışmaktadır. Risk üstlenerek aktif kalitesini zorlayan, sisteme adapte olmaya çalışan bankalar hem gelişmekte hem de gelişmiş ekonomilerde bir dizi süreç yaşayarak kriz yaşamışlardır. IMF, Asya, Rusya, Arjantin ve Türkiye’de yaşanan krizlerden önce yaptığı bir araştırmada, 1980-1995 yılları arasında, 180 üye ülkeden 130’unda bankacılık krizleri yaşandığını tespit etmiştir (Esen, 2005:2).

1990 öncesi dönemde sektörde krediler kaleminde yoğunlaşmalar kamu bankalarında gözlenmektedir. 1990 yılıyla başlayan değişim süreci kredi hacmini de etkileyerek devlet tekelinin düşürülmesiyle özel bankalar kredi hacmini büyütülmüştür.

Tablo 5. Özel-Kamu Kesimi Krediler Dağılımı

Krediler	1990	1991	1992	1993	1994
Kamu	45,1	43,1	42,4	35,1	38,1
Özel	39,5	41,6	43,7	51,2	47,8

Kaynak: TBB Bankalarımız Yıllıkları

Yukarıda ki tablodan da görüleceği üzere 1990’lı yılların başında kamu kesimi ile özel kesim arasındaki fark 6 puan iken 1994 yılında bu fark özel kesim bankalar lehine yaklaşık 10 puana dönüşmüştür. İlerleyen yıllarda da bu artış devam ederek özel bankaların krediler kaleminde kamu kesimine göre daha yoğun çalıştığına işaret etmektedir.

2.7.1. 1994 Türkiye’de Bankacılık Krizi

Türk ekonomisi 1994 yılına kamu açıklarının artış eğiliminin devam ettiği, buna bağlı olarak iç piyasada baskının arttığı, dış piyasalardan ek kaynak temin edildiği, enflasyonist beklentilerin ve dövize olan talebin arttığı bir ortamda girmiştir.

1994 krizinin oluşumu şu şekilde özetlenebilir;

-1993 yılında mali piyasalardaki istikrarsızlığın artması ve döviz kurlarındaki dalgalanmanın aşırı olması,

-Artan bütçe açıkları,

-İthalat serbestinin olduğu piyasada artan ithalat nedeniyle döviz çıkışının artması,

-Uluslararası derecelendirme kuruluşlarının Türkiye'nin kredi notunun indirileceğine dair yaptığı açıklamalar,

-Kamu kâğıtlarının faiz geliri ile repo kazançlarının vergilendirilmesi,

-Hükümetin faiz oranlarını kontrol altına almak için kamu menkul kıymet ihalelerini iptal etmeye yönelmesi,

-Hazinenin aradığı finansman için merkez bankası kaynaklarına başvurması,

-Piyasaya çıkan likiditenin İMKB tarafından emilemeyerek döviz piyasalarına yönelmesi ve döviz kurlarında artışa neden olması.

Sonuçta banka tahaccümlerinin ve paniğin başladığı bir ortamda sektör bir yandan nakit çekilmelerini karşılama ve portföy riskini azaltma, diğer bir yandan da vadesinden önce geri istenen kısa vadeli dış yükümlülüklerini yerine getirmekle zorlanmışlardır.(TEB, 1994:17). Sektörde bankaların sahip olduğu şube sayısı toplamda 125 azalmıştır. Kamu bankalarında 88 şube özel bankalarda ise 33 şube kapanmıştır. Son 4 yılda ise 1990 yılında 6540 olan şube sayısı 1994'e gelindiğinde 6073'e düşmüştür. Personel sayısında ise yine son 4 yıla göre 15.000 azalmıştır.

Yaşanan bu gelişmeler 1994 yılının finansal sektör ve bankalar açısından risklerin zarara dönüştüğü bir yıl olmuştur. Kamu açığındaki büyümeye rağmen parasal genişlemeye devam edilmesi, finansal araçlara getirilen ek ve yeni vergiler TL den kaçıışı daha da hızlandırmıştır. Bu dönemde "TL'nin hızla reel değer kaybetmesi ve faiz oranlarındaki ani yükseliş, 1994 yılına önemli boyutta açık döviz pozisyonu ve kamu

kağıdı stoku ile giren bankacılık sisteminin karlılık performansını olumsuz yönde etkilemiştir'(TÜSİAD, 1995).

Merkez bankası avans ve kredi işlemlerine uyguladığı faiz oranlarını ve bankalar arası piyasalardaki faiz oranını yükseltmiş ve döviz piyasasına aktif olarak girmiştir. Döviz talebin önlememesi bankalardaki döviz hesaplarının TL ye çevrileceği gibi söylentiler yaşanan bu makro dengesizlik içinde genel bir banka hücumuna da dönüştürerek krize neden olmuştur.

“Bankacılık sektörünün 1994 yılında toplam aktifleri 68,6 milyar dolardan 51,6 milyar dolara, öz kaynakları 6,6 milyardan 4,3 milyar dolara gerilemiştir” (TBB, 1994:16). 1994 krizinde bankaların toplam aktifler içindeki payları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 6. Bankaların Toplam Aktifler İçindeki Payları

Sektör/Aktifler	Ara.93	Mar.94	Haz.94	Ara.94	Ara.95
Kamu	36.9	41.4	41	39.6	37.7
Özel	52.3	47.9	47.2	49.2	52
Yabancı	3.8	3.2	3.8	3	2.9
Kalkınma	7.1	7.5	8	8.2	7.4

Kaynak: TBB, http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/bbts.aspx#Rapor

Açık pozisyon oranı yüksek olan ve borçlarının vadesi ile aktiflerinin vadesini iyi ayarlayamayan TYT Bank, Marmara Bank ve İmpeksbank iflas etmiştir. Finansal sektör ve bankacılıkta yaşanan güven bunalımı tasarruf mevduatına %100 devlet güvencesi getirilerek paniğin artması önlenmiş ve kriz aşılabilmektedir.

1994 krizi mali sistemin güçlendirilmesi için piyasalara yönelik müdahale ve tedbirlerin arttığı bir dönemi başlatmıştır. Likidite ve yasal yükümlülük oranları yükseltilmiştir. Işık, Duman ve Korkmaz'a göre

“...özellikle Nisan 1994 ve Şubat 2001’de ortaya çıkmasında rol oynayan faktörlerin (yükselen ekonomik konjonktür, bankacılık sisteminin kırılabilirliği ve para ikamesi) sabit (veya baskılanan) döviz kuruna dayalı politikaların uygulandığı bir ekonomik çevrede ortaya çıktığı gerçeği kendisini belirginlikle ortaya koymaktadır” (Işık, Duman ve Korkmaz, 2004:63).

Açık pozisyonda kalan bankaların kur riskini azaltmak için açık pozisyonlarına sınırlamalar getirilmiştir. Sermaye hareketleri üzerindeki kontrolü sağlamak ve spekülasyon atakları engellemek için piyasalarda çeşitli vergilendirme araçları devreye sokulmuştur.

Alınan önlemler ve müdahaleler sonucu 1994 yılında yaşanan küçülmenin ardından ilerleyen yıllarda piyasada yüksek düzeyde toparlanma gözlenmiş karlılık ve büyüme ekonominin genelinde olduğu kadar bankacılık sektöründe de gerçekleşmiştir. Yüksek reel faiz TL cinsinden yatırım araçlarını cazip hale getirirken para ikamesi de yavaşlamıştır ancak tersine dönmemiştir.

1997 yılında baş gösteren Asya krizi, küreselleşen piyasalar düşünüldüğünde birçok ülkeyi etkileyerek domino etkisi yaratmıştır. Tayland bahtının %40 devalüe edilmesiyle başlayan süreç Malezya, Filipinler, Endonezya, Hong Kong, Singapur ve Güney Kore'yi etkileyerek pasifik ve Asya'yı etkisi altına almış dünya ekonomisine etki etmiştir. Asya krizinin etkisi Türkiye de İMKB de yaşanan düşüşle kendini göstermiş ancak döviz ve sermaye piyasalarına yansımamıştır. Uluslararası piyasalarda mal fiyatlarında dalgalanmalara neden olan kriz petrol fiyatlarına da yansımış ve fiyatlarını yükseltmiştir. Rusya bu durumdan etkilenerek bozulan ekonomisi dayanamayarak moratoryum ilan etmiştir. Rusya'da çıkan mali kriz ödemeler dengesi üzerinden Türkiye'yi etkileyerek, sermaye piyasasından çıkışlara neden olmuştur. Rusya'da ki kriz mali sektörden daha çok reel sektörü etkilemiştir. İhracat gelirlerinin daralması ve bir dizi süreçle beraber sermaye çıkışları başlamıştır. Merkez bankası faizleri yükselterek sermaye çıkışlarını durdurabilmiştir. Reel sektörde yaşanan olumsuzluklar mali sektöre de yansımıştır.

Yurt dışından sağlanan kaynakların sınırlandırılması ve ekonomik faaliyetlerin sanayi sektöründe daralmaya başlaması bankaların aktif yapısını bozmuştur.

Bankaların mali yapılarının kırılgan olması makroekonomik dengesizlikler nedeniyle devam etmektedir. "Kaynak maliyeti yükselmiş, kredi performansı düşmüş, aktif likiditedesin azalmış sermaye yetersizliği belirginleşmiştir"(Uyar, 2003:114).

2.8. 2000 Yılı Sonrası Bankacılık

1990'lı yılların sonuna doğru ekonomik faaliyetlerde daralma gözlenmektedir. Rusya krizinin piyasaya yaptığı etki ve sermaye çıkışı, Marmara depremleri, erken genel seçim ve hükümet değişimi gibi birbiri ardına yaşanan gelişmeler daralan ekonomi üzerinde etkili olmuştur.

Bu dönemde önce Haziran ayında bankacılık sektöründe ardından Ağustos ayında vergi kanunlarında bir dizi kararlar alınmıştır. Bankacılık sektörü yeniden yapılandırma programı 1999 yılından itibaren IMF programlarının en önemli ayağını oluşturmuş, süreç tamamen IMF'in kontrolünde ve niyet mektuplarıyla yürütülmüştür(Esen, 2005).

Bankacılık sektöründe alınan kararlar şu şekilde özetlenebilir;

-İdari ve mali açıdan bağımsız bir bankacılık gözetim ve denetim kurumunun kurulması,

-Kredi tanımının iştirakleri de kapsayacak şekilde genişletilmesi,

-Dolaylı kredi öz kaynak ilişkisinin daraltılması,

-Konsolide bazda denetim ve risk yönetiminin düzenlenmesi,

-Sorunlu bankaların mercek altına alınarak mali yapılarının güçlendirilmesi ve müdahale yöntemlerinin düzenlenmesi,

-Karşılık kararnamesinin değiştirilerek; sermaye yeterliliği ve döviz pozisyonunun hesaplanmasında konsolide bazda uygulamaya geçilmesi.

Vergi kanunlarında yapılan değişiklikler dikkate alındığında mali milat ve gelirin tanımında getirilen değişiklik uygulamasının üç yıl süre ile ertelenmesi, geçici vergi uygulamasının üç aydan alto aya çıkarılması ve oranının %25'ten %20'ye düşürülmesi, beyan kapsamının değiştirilmesi ile mevduat ve repoya uygulanan stopaj oranlarının yükseltilmesi olmuştur.

“Bankalar kanunda yapılan değişiklikler ve alınan kararlar sonucunda bu dönemde 5 mevduat bankasının (Egebank, Esbank, Yaşarbank, Sümerbank, Yurtbank) yönetimi tasarruf mevduat sigorta fonuna devredilmiş, yatırım ve kalkınma bankası olan Birleşik Yatırım Bankasının da faaliyetine son verilmiştir”(TBB, 2008:18).

Bank Ekspres, İnterbank, Türkbank ile birlikte fondaki banka sayısı 8 e yükselmiştir. Fon kapsamına alınan bankalardan Yaşarbank hariç kalan 4 banka mali performanslarının bozulmasının yanı sıra ortakların bankayı zarara uğrattıkları gerekçesiyle fona alınırken Yaşarbank 98 yılından sonra reel sektörde yaşanan bunalımdan kaynaklı verdiği kredilerin geri dönmemesi nedeniyle zor duruma düşmüştür.

Bu dönemde tasarruf mevduatının %100 güvence altında olması bankaların daha rahat fon toplamasına imkân verirken riski yüksek işlemlere de girilerek bu güvence kötüye kullanılmıştır. Bankaların mali yapılarında gözlemlenen bozulmayı, verilen kredilerin içeriği incelendiğinde banka sahiplerine iştiraklere açılan krediler oluşturmaktadır. Yine bu dönemde krizin maliyeti içerisinde yaklaşık “1.6 milyar dolar banka sahiplerine haksız kazanç olarak, 3 milyar dolar iktisadi ve gayri iktisadi işletmelere ve tahmini olarak 1 milyar dolar da haksız ücret ve rüşvet biçiminde yönetici ve personele gitmiştir”(İşeri, 2004:50). Bozulan mali yapı değerlendirildiğinde açılan kredilerin donuklaşması bankaların içinin boşaltılması olarak sonuçlanmıştır. Bu durum sektörde denetimin yetersiz ve şeffaflığında ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır.1999 yılında sektördeki yoğunlaşma oranı incelendiğinde ilk 5 banka toplam mevduatın %46 sına sahip olurken ilk 5 içinde ilk 2'yi kamu bankaları oluşturmaktadır. Bu dönemde konsolide banka bilançolarında yaşanan değişikler özetlenecek olursa; toplam kredi hacmi daralarak, kredilerin toplam aktiflere oranı düşerken, tahsili gecikmiş alacakların toplam aktiflere oranı yükselmiştir ve tasfiyeye tabi alacakların toplam krediler içindeki payı artmıştır (Aloğlu, 2005).

Sistemdeki batık kredi oranının artışı ve eriyen banka sermayesi ve giderek bunalıma sürüklenen bankacılık sektörü üzerinde daha evvelden bahsettiğimiz kararların alınmasına neden olmuştur. Ayrıca Hükümet ile Uluslararası Para Fonu arasında

imzalanan Stand By anlaşmasının da, yaşanan bu değişiklikler alt yapısını oluşturmuştur.

1999 yılında ekonomik faaliyetin daralması, bankacılık sektörünün zarar ettiği bir dönem olmasına rağmen yapısal düzenlemelerin yoğunlaştığı bir devre olmuş ve Aralık 99'da Dezenflasyon Programı kabul edilerek 2000 yılı başından itibaren uygulamaya başlanmıştır.

Piyasalar bu değişikliklere olumlu cevap vererek faiz ve enflasyonda düşüşler yaşanmaya başlanmış, sermaye girişi hızlanmış ve iç talep genişlemeye başlamıştır. Sermaye hareketlerinin içeriğine bakıldığında portföy yatırımlarının ve kısa vadeli sermaye hareketlerinin ağırlıkta olduğu görülmektedir (Güloğlu, 2001).

Bu gelişmeler beraberinde dış ticaret açığı ve cari işlemler açığının da büyümesine katkı sağlamıştır. Ancak yılın ikinci yarısından itibaren yaşanan bir dizi gelişme bankacılık sektörünü yeniden kısıkaca almıştır. Enflasyonun beklentilerin üstünde gerçekleşmesi, iç talebin kontrol altına alınmaması, dezenflasyon programının kur riskini arttırıcı etkisi, ekonomide yaşanan canlanmanın kredi riskini yükseltmesi, gerileyen enflasyon ve faiz oranları karşısında bankaların likidite risklerini arttırmaları Kasım 2000 de sektörü önemli sorunlara sürüklemiştir. “Dezenflasyon programı başlangıçta başarılı olarak görülmesine rağmen 2000 ve 2001’de yaşanan iki krizin ardından çözülmüş ve sürdürülemez hale gelmiştir”(Ergüneş, 2009).

2000 yılında üç özel sermayeli ticaret bankası Demirbank, Etibank ve Kapital Bank yönetimleri fona devredilmiş Kıbrıs Kredi Bankası ile kalkınma yatırım bankası olan Park Yatırım Bankası'nın da bankacılık faaliyetleri durdurulmuştur. Kasım ayında yaşanan dalgalanma devam ederek 2001 yılında etkisini daha da ağırlaştırmıştır. Yapısal düzenlemelerin yavaşlaması, iç talebin kontrol altına alınamamasına bağlı olarak devam eden cari açığında da büyümesi ve döviz kurlarında aşırı baskı 2001 Şubatında finansal kesimden reel kesime sıçrayan krize neden olmuştur. Gayri safi milli hasılda reel bazda %9,4 daralma, tüketici fiyatları artış oranı %39'dan %69'a çıkmış, Döviz kurları ve faiz oranları hızla yükselmiş bankacılık sektörünün 2001 yılındaki toplam zararı öz kaynaklarının %77'sine ulaşmıştır. Krizden sonra Nisan 2001 de ekonomide yapısal

sorunları gidermek ve finansal sistemin yapısını güçlendirmek için Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı uygulamaya konmuştur.

2.8.1. Kasım 2000 Krizi

Kasım 1999 da imzalanan Stand By anlaşması temelde 3 ayak üzerine oturmaktaydı. Bütçe içi ve dışında kamu kesiminde mali disiplinin sağlanması, önceden belirlenen sabit kur sistemi ile döviz kurlarının belirlenmesi ve yapısal reformlarla birlikte özelleştirmelerin hızlandırılmasıdır. Vergi gelirlerinin artırılmasına yönelik yapılan değişiklikler faiz dışı fazlanın artırılarak Hazinesinin iç borçlanma yükünün ve faizlerin düşürülmesi amaçlanmaktaydı. Önceden belirlenen kurlar sayesinde kamunun borçlanma maliyeti düşmüş ayrıca vadeler de uzamıştır. Bankalar mevduat faiz oranlarını düşürürken tüketici kredilerine önem vererek faizleri düşürmek yoluyla bu kredileri uzun vadeye yaymıştır. Bu dönemde kamu bankaları ile özel bankalar arasında ki ayırım yabancı para ve Türk lirası mevduata verilen faiz farkıdır. Kamu bankaları TL mevduata yüksek faiz verirken özel bankalar YP mevduata yüksek faiz vermektedir. Özel bankaların yabancı para toplayarak hazine bonusu devlet tahviline yatırım yapmaları risklerini 0 a indirirken diğer bir yandan YP yükümlülük altına girip bunları TL olarak değerlendirilmesi açık pozisyonda çalışmalarına ve yeni riskleri beraberinde getirmekteydi. Programın açıklanmasıyla beraber piyasalar olumlu cevap vermeye başlamış İnterbank gecelik faizleri ve hazinenin iç borçlanma faizlerinde düşümler yaşanmıştır. Ancak vazgeçilmiş tüketim harcamalarının devreye girmesi, kredilerin bireysel kredilerde yoğunlaşması tasarrufların tüketime yönelmesi iç talebi canlı tutmakta enflasyonla mücadelede önemli sorunlar yaratmıştır. Yılın ikinci yarısında faizlerin kontrol alınmasına rağmen engellenemeyen enflasyon ve hükümetin yapısal reformları gerçekleştirmedeki gecikmesi programı zora sokarak güven kaybına neden olmuştur. Hükümetin duyulan güveni yitirmeye başlaması, bankacılık sektöründe denetimlerin artarak banka operasyonlarının fazlaşması ve medyanın bu konular hakkında yaptığı haberler piyasalardaki tedirginliği artırarak yaşanan olumlu gelişmeleri tersine çevirmeye başlamıştır. Gecelik faizler yükselmeye başlamış, borsa düşmeye başlamıştır. Yabancıların ellerinde bulundurduğu kamu kâğıtları ve hisse senetlerini satarak döviz satın alıp piyasadan çekilmeye başlamaları da faizleri yükseltmiştir. Kamu kâğıtlarının satışı ve faizlerin yükselmesiyle başlayan süreçte daha evvelden faizlerin

düşük olduğu dönemde kamu kâğıtlarına yatırım yapan bankalar zarar etmişlerdir. Bu anlamda Demirbank'ı örnek verebiliriz. Toplam DİBS'nin %10'una sahip olan banka, “bu büyük DİBS stokunu taşımak için ise kısa vadeli dış ve iç borçlanma yapıyordu. Örneğin, pasif toplamı içinde vadeli mevduatın oranı ancak %1 dolayında olduğu tahmin ediliyordu”(Uygur, 2001:16a). Uygur'a göre;

“Bu durumun ortaya çıkmasıyla Demirbank için öncelikle dış borçlanma kanalları tıkanı. Ardından iç borçlanma kanalları da tıkanı ve taşıdığı DİBS stokuna rağmen Demirbank diğer yerli bankalardan borç alamadı. Sonuçta Demirbank zorunlu olarak DİBS stokunun bir bölümünü satmak istedi. Ardından fiyatlar düşmeye, faizler artmaya başladı”(Uygur, 2001:16b).”

Diğer bir yandan bu dönemde İşeri'ye göre “krizin bankacılık sisteminde başlamamasının sinyali Bayındırbank'ın Romanya'daki bankası olan BTR'nin batma aşamasına gelmesiyle başlamıştır”(İşeri, 2004:53). Likidite krizinin başlaması ile Merkez bankası likidite ihtiyacını gidermek için gün içinde repo ihalesi açarak zor durumda olan bankaların açıklarını kapatmalarını sağlamaya çalışmıştır. Merkez bankası daha önceden İMF ye taahhüt etmiş olduğu NİV sınırını aşarak likidite riskini ortadan kaldırırken disonibilite yükümlülüklerine serbesti getirmiştir.

Merkez bankasının bu davranışı yabancı yatırımcılar ve açık pozisyonunu kapatmak isteyen yerli bankaların döviz alımları sürdürmesi edenyle likidite sıkışıklığı devam etmiştir. Ve repo faizleri düşmemiştir. Merkez bankası bu gelişme karşısında yeni bir pozisyon alarak para programına dönerek piyasaları fonlamayı kesmeyi ve piyasanın ihtiyaç duyduğu likiditeyi döviz karşılığına sağlayacağını belirtmiştir. Özetle buradaki amaç fonlanmayan piyasanın faizlere etki etmesiyle TL ye olan talebi artırmak ve dövize olan talebi kısmaktır. Fakat merkez bankası bu kararı sadece bir gün uygulayabilmiş, likidite eksikliği devam ettiği için beyanının aksine piyasaları fonlamak zorunda kalmış ve daha önceden aşmış olduğu 1,2 katrilyonluk net iç varlık sınırını 1,9 katrilyona çıkarmıştır. Piyasaların bu gelişmelere anında cevap vermesi sonucu bono faizleri %200 e gecelik faizler %1000-2000 seviyesine çıkmıştır. Bireysel ürünlerde mevduata verilen faiz, tüketici kredilerinde ve kredi kartlarındaki faiz oranları yükselmiştir. Merkez bankası krizin başlangıcından bu yana yaklaşık 7,2 milyar dolar kaybetmiştir. Türkiye krizi aşmak için IMF Dünya Bankası ve ABD den ek rezerv

imkânı sağlamak için kredi talebinde bulunmuştur. Bununla beraber hükümet yapısal reformlara hızla gidileceğini, mali bünyesinde sorun olan bankalara operasyon yapılacağını ve hızlı bir özelleştirme takvimini taahhüt etmiştir. IMF ile anlaşılması üzerine sektörde yaşanan bu krizin aşılması ve kaybolan güvenin yeniden tesis edilmesi için yabancı yatırımcıların sisteme dâhil etmiş olduğu kredilere devlet garantisinin getirileceği ve mevduata getirilen devlet güvencesinin genişletebileceği açıklanmıştır. Yaşanılan bu gelişme 94 krizinden sonra devletin bankaların pasifleri arasında yer alan mevduatın yanında dış borçların da arkasında yer aldığı mesajını vermiştir. Yapılan anlaşmalar, düzenlemeler ve açıklamalardan sonra faizler inmeye başlamıştır. Yüksek faizler yüzünden birçok banka zarara uğrarken verilen krediler geri çağırılmıştır. Kredi arzının daraltılması kredi faiz oranlarını yükseltmiştir. Bu şekilde krizin etkileri reel sektöre de sıçramıştır. Reel sektör hem talepteki daralmaya bağlı olarak hem de kredi maliyetinin yükselmesi nedeniyle kan kaybetmiştir. Kasım 2000 de yaşanan bu kriz bir likidite krizi olarak algılanırken bazı kesimlerce de dövize hücum krizi olarak nitelendirilmiştir. Yaşanılan krizin sonucunda bankacılık sektörünün menkul değerleri %30 oranda zarara uğramıştır. Sektördeki bankaların öz kaynakları erimiştir. Kamu bankalarının, kaynakların etkin dağılımında bozucu unsur olarak ortaya çıkmıştır.

2.8.2. Şubat 2001 Krizi

Kasım 2000 krizinin ardından sadece üç ay geçmesinden, IMF le yapılan Stand By anlaşmasından ise 19 ay sonra Milli Güvenlik Kurulu'nda Cumhurbaşkanı ve Başbakan arasında yaşanan gerginlik, mali piyasaların karışarak ekonomi tarihimizin en büyük krizinin ortaya çıkmasına neden oldu. Kara Çarşamba olarak adlandırılan kriz sonunda izlenen sıkı para politikasında kur çıpasından , "dalgalı kur" rejimine geçildi. Gecelik faizler yüzde 7500 ile artarken, İMKB de yüzde 18,1 ile düşüş gerçekleşti. Yabancı yatırımcılar piyasayı hızlı bir şekilde terk ederken diğer bir yandan bankalar yaşanan krizden korunmak amacıyla döviz alımına yöneldiler. 2000 li yıllarda Uluslararası sermaye hareketlerinin daha artması, makroekonomik istikrarsızlık, kamu bankalarının sistemdeki bozucu etkisi, sektördeki küçük ve parçalı yapı, bankaların risk yönetimindeki eksiklikleri gibi temel sorunlar 2001 Şubat krizinin derinleşmesine ve

sistemik bankacılık krizine dönüşmesine neden oldu. Devletin en üst kademesinde yaşanan gerginlik bütün bu sorunların arkasındaki tetikleyici unsur olmuştur.

2001 Şubat krizi neredeyse son 20 yılın ağırlıklı olarak son 10 yılın özeti niteliğindedir. İstikrarsız büyüme trendi, bütçe açıkları ve kamu kesimi borçlanma ihtiyacındaki artışlar, yüksek enflasyon, tasarruf düzeyinin düşüklüğü ve artan dış kaynak talebi, reel faizlerdeki yükseklik, hızlı para ikamesi, banka yönetimlerindeki yetersizlikler, denetimsizlikler, sorunlar, kamu yönetiminin bankalara olan yanlış yaklaşımları, sistemi yönetim becerisi buna ek olarak finansal hizmetler endüstrisindeki en büyük paya sahip bankaların aracılık faaliyetlerine getirilen ek vergilerin rekabeti bozucu etki yaratarak aracılık işlevinin maliyetini arttırması düşünüldüğünde sektör açısından yaşanan sıkıntıların kısa vadeli çözümlerle geçştirilmeye çalışılması 2001 Şubat krizinin derin olduğu kadar bankacılık tarihimizin en büyük krizi olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yaşanan krizde ekonomi reel olarak %9,5 küçülürken, işsizlik %6 seviyesinde 2,5 puan arttırmış, enflasyon %40 tan %70 ' e çıkmış, kamu kesimi açığı GSMH ye oranı %12 den %18 e çıkmış ve çok sayıda banka TMSF'ye devredilerek hem bankacılık sektörü hem de Türkiye ekonomisi ağır bir darbe almıştır. Menkul kıymetlerdeki dalgalanmalar eskisi kadar etkili değildir. Bilgin ve Kartal'ın görüşlerine göre;

“2002 öncesinde sektörün karlılığını belirleyen en önemli gelir kalemi olan menkul değerlerden elde edilen faiz gelirleri, bu süreçte yerini kredilerden alınan faizlere bırakmıştır. 2002yılı sonunda faiz gelirinin yüzde 25'i kredilerden, yüzde 62'si menkul değerlerden alınan faizlerden oluşurken, krediler lehine yaşanan gelişmeler sonrasında 2008 yılı sonunda kredilerden alınan faizlerin payı yüzde 62'ye çıkmış, menkul değerlerden alınan faizlerin payı ise yüzde 32'ye gerilemiştir”(Bilgin ve Kartal, 2009:75).

Karaçor'a göre Kasım 2000-Şubat 2001 krizleri Türkiye ekonomisi açısından bankacılık sektörü dinamikleri ve gelişimi açısından birer örnek krizleri olmuştur (Karaçor,2007:390).

Gerçekleşen ekonomik ve finansal sektördeki krizler düşünüldüğünde Kenan Bulutoğlu'na göre;

“Türkiye ekonomisi iki hastalık almıştır. Birisi Latin Amerika’dan bütçe açıkları ve kamu kesimi açıkları. Bununla avamcılık ve popülizm yarışlarını kastediyorum. Menderes, Demirel, arkasından darbeler. Latin Amerika’da Peron popülizm ve darbe. Artık darbe de hiçbir işe yaramıyor, sonunda kısmen kemer sıkma var. Bu ekonomimizin Latin Amerika yüzü. Doğu Asya ülkelerinden de kötü bankacılığı aldık. Holding bankacılığı ve siyasetçinin emrine tabi devlet bankacılığını aldık onlardan da” (İktisat İşletme ve Finans, 2002: 22).

Parasız(2007)’ ında belirttiği gibi Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri finansal sistemin kırılma eğilimi daha da artmış ve buna bağlı olarak banka bilançolarının sorunlarının daha belirgin olmasına yol açmıştır ve aşağıdaki sonuçlar sistemin yeniden yapılandırılması gerekliliğini ortaya koymuştur.

“-Türk Bankacılık sisteminde özkaynak yetersizliği ortaya çıkmıştır.

-Çok kısa vadeli kaynak yapısı nedeniyle likitide ve faiz riski artmıştır.

-Likitide ve faiz riskine bağlı olarak bankalardaki vade uyumsuzluğu daha da artmış,

-Yüksek faiz hem bankalardaki kaynak maliyetini arttırmış hem de bankaların menkul değerlerinin değerinde faiz yükselmesine bağlı olarak önemli kayıplara neden olmuş,

-Yüksek faiz ortamı Kamu ve Fon bankalarının halihazırda varolan kısa vadeli kaynak ihtiyaçlarının daha maliyetli bir noktaya getirmiş,

-Bütün bunlara ilaveten 2001 Şubatında yapılan kur politikası değişikliği ile dalgalanmaya bırakılan döviz kurlarının Türk Lirasının değerinde yarattığı yaklaşık %100’ lük kayıp bankacılık sisteminin (özellikle özel sermayeli bankaların) kur riski nedeniyle zarar etmesine neden olmuş,

-Bankacılık sisteminin aktif kalitesindeki bozulma ciddi bir boyuta ulaşmıştır.

-Kredi portföyündeki karşılık ayrılmayan sorunlu kredilerde önemli artış olmuştur.

-Etkinliği azaltan küçük ölçekli ve parçalı bankacılık yapısına bağlı olarak karlılık performansında düşüş yaşanmıştır.

-İç denetim ve rest yönetim sistemlerinin yersizliği ön plana çıkmıştır”(Parasız, 2007:28).

Bu görüşlerin özetlediği Türk bankacılık sektörü 2000' li yıllara toparlanma süreci içinde girmek durumunda kalmış ve bankacılık piyasasının kırılğanlığı azaltılmaya çalışılmıştır. Günümüzde bu yapının halen devam ettiği hissini uyandıracak şekilde Merkez Bankası'nın yeni Başkanı Erdem Başçı, selefi Durmuş Yılmaz'dan çok sağlamlaştırılmış bir gemi devraldığını, ancak denizlerin hâlâ rüzgârlı olduğunu belirterek bankacılık sektörünün içinde bulunduğu zemine işaret etmektedir.

2.9. Yeniden Yapılanma Dönemi(2002) ve Bankacılık Sektöründeki Gelişmeler

Finansal sektörün ana işlevi fon arz ve talep edenler arasında aracılık işlevidir.

“Finansal sektörün aracılık işlevleri ve hizmetleri üzerine getirilen vergiler, nihai olarak finansal hizmetleri kullananlara yansır ve aracılık işlevinin maliyetlerini artırarak rekabeti bozucu etki yapar... Ayrıca, bu yüklerle tabi olan Türkiye’de faaliyet gösteren bankalar, yurtdışında faaliyet gösteren ve bu yüklerle tabi olmayan bankalara karşı haksız rekabete maruz kalır ve kredi talebi yurt dışına yönelir”(TBB, 2008:30).

Bankalar arası rekabeti bozan bu aracılık maliyetleri, örneğin damga vergileri, özel işlem vergileri vs. azaltılması sektörde rekabeti daha ileri bir düzeye taşıyacak adımlardan birkaç tanesidir.

Bankacılık sektöründe yeniden yapılandırma süreci; TMSF bünyesindeki bankaların en kısa sürede çözüme kavuşturulması, kamu bankalarının finansal ve operasyonel açıdan yeniden yapılandırılması, yaşanan krizlerden olumsuz yönde etkilenen özel bankaların sağlıklı bir yapıya kavuşturulması ve bankacılık sektöründe gözetim ve denetimin

etkinliğini artıracak, sektörü daha etkin ve rekabetçi bir yapıya kavuşturacak yasal ve kurumsal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi olmak üzere özetlenebilir.

Türkiye, yaşanan ekonomik krizin ardından, Mayıs 2001’de “güçlü ekonomiye geçiş programı”nı uygulamaya geçirerek, ekonomi politikalarında temel bir değişikliğe gitmiştir. Programın ana unsurları,

- Enflasyonla etkin mücadele ve fiyat istikrarının sağlanmasına yönelik para politikası,
- Disiplinli bir maliye politikası izlemek,
- Bankacılık sektörü başta olmak üzere, finansal sektörün mali yapısını güçlendirmek,
- Ekonomik aktörlerde etkinlik ve şeffaflık sağlayacak yapısal düzenlemeleri sağlamak olarak belirlenmiştir.

Siyasi istikrarın ve uluslararası piyasalarda yaşanan olumlu gelişmelerin de katkısıyla programın öngördüğü hedeflerin büyük bir kısmı gerçekleştirilmiş, 2002-2007 döneminde hızlı ve istikrarlı bir büyüme süreci yaşanmıştır. Yeniden yapılandırma süreci banka kurtarma operasyonundan daha çok bankacılık sektörünü makro açıdan ele alan ve sorunlara çözüm getirirken tüm sistemi kapsayacak şekilde kalıcı olarak sistemi güçlendirmek için tasarlanmış bir program niteliğindedir. Finansal, operasyonel ve yapısal düzenlemeleri içeren program sektörün güçlendirmesi için hem kamu em özel sermayeli bankaları içine alan bir düzenleme olmuştur. Kamu bankalarının finansal ve operasyonel faaliyetlerinin yeniden yapılandırılması, TMSF bünyesindeki bankaların en kısa zamanda çözüme kavuşturulması, yaşanan krizin ardından bilançolarında risk taşıyan bankaların sağlıklı bir yapıya kavuşturulması Mayıs 2001 de Bankacılık Sektörü Yeniden yapılandırma Programında alınan önemli kararlardır. 2001 yılında küresel ekonomik gelişmeler bankacılık sektöründen beklenen toparlanma sürecini yavaşlatmıştır. Bu yavaşlatma ek olarak programın güçlendirilmesini gerektirmiştir. Varlık yönetim şirketlerinin kurularak tahsili gecikmiş alacaklar üzerinden bankaların aktiflerine yönelik çalışmalar, İstanbul yaklaşımı adı altında bankalara borcu olan firmaların, faaliyetlerine devam edebilmesi için kredilerinin yeniden yapılması gerekirse

ek kaynak tahsis edilmesi banka sermayelerinin güçlendirilmesi için ek düzenlemelerin faaliyete geçirilmesi programının güçlendirilmesi için yapılan çalışmalar olmuştur.

2.9.1. Finansal Ve Operasyonel Yeniden Yapılandırma

Sektörde yakın aralıklarla yaşanan 1994, 2000, 2001 krizlerinden sonra TBDDK “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı”nı hazırlamıştır.

Program ilk olarak sektörün finansal yönünü ele almıştır. Bu kapsamda TMSF’ye borcu olan bazı bankaların kısa vadeli borçları temizlenmiş, banka sermayelerinin güçlendirilmesi amacıyla banka sermayeleri güçlendirme programı hazırlanmış ve mevduat faizleri, piyasa faizlerine denkleştirilmiştir. Böylece bankaların karlarının artması ve finansal risklerinin azalması amaçlanmıştır.

Yeniden yapılandırmanın ikinci aşaması olan operasyonel yeniden yapılandırma teknoloji, ürün, insan kaynakları, krediler, mali kontrol, planlama, risk yönetimi ve hizmet yapısının yapılandırılmasını (BDDK) kapsamaktadır. ”Kamu bankalarının şube ve personel sayısının azaltılması yönünde de önemli adımlar atılmış, Aralık 2000 itibariyle 2.494 olan şube sayısı Aralık 2001 itibariyle 2.398’e, 61.601 olan personel sayısı ise 47.985’e gerilemiştir”(BDDK, 2002:7). Ayrıca kamu bankaları bağımsız bir şirket tarafından denetlenmeye başlanmıştır.

2.9.2. İstanbul Yaklaşımı

İstanbul Yaklaşımı, kriz sonucunda kaynak kaybına uğrayan ve ağır borç yükü altında bulunan reel sektör firmalarına, bankalar kanalıyla kaynak aktarma sürecidir. Bankalar aracılığı ile gerçekleştirilen uygulamanın şartı finansal yeniden yapılandırma kapsamına alınacak borçluların, mali durumlarının ve bu kapsamda borçlarının yeniden yapılandırılması veya yeni bir ödeme planına bağlanması sonucunda borçlarını geri ödeme kabiliyeti kazanacağıın tespit edilmesi şartı aranmaktadır. Türkiye Bankalar Birliği tarafından hazırlanan ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından onaylanan Finansal Yeniden Yapılandırma Çerçeve Anlaşması’ndan, finansal darboğaz yaşamakta olup, yeniden yapılandırılmaları halinde yaşaması mümkün olan firmalar yararlanabilmektedir. Küçük ve orta ölçekli firmaları da kapsayan Finansal

Yeniden Yapılandırma Çerçeve Anlaşması'nın Koordinasyon Sekreteryası görevini Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. üstlenmiş ve organizasyon yapısı içinde öngörülen Hakem Kurulu oluşturulmuştur.

“İstanbul Yaklaşımı uygulaması, Haziran 2002-Haziran 2005 tarihleri arasında yürütülmüş, bu dönemde 221 adedi büyük, 101 adedi küçük ölçekli olmak üzere toplam 332 adet firmaya ait 6,021 milyon dolar tutarında borç yeniden yapılandırılmıştır” (BDDK, Çalışma Tebliği, 2009:21).

Sonuç olarak kredi kanalının yeniden harekete geçirilmesi ve güçlendirilmesi amaçlanmakta, reel sektöre kredi kapıları açılmadığı durumda ise planlanan ekonomik büyümeyi kalıcı bir biçimde sağlamanın mümkün olmadığıdır.(Altınel, 2002).

Tablo 7. İstanbul Yaklaşımı Uygulama Sonuçları

Kapsama Alınan Firmaların Sektörel Dağılımı(Adet)	2002	2003	2004	2005	Toplam
Diğer İmalat ve Yöneticilik Faaliyetleri	14	31	6	0	51
Tekstil ve Tekstil Ürünleri	26	12	4	0	42
Gıda ve Hayvansal Ürünleri	27	11	2	0	40
Turizm ve Eğlence	10	15	0	0	25
Taşımacılık, Deepolama ve Haberleşme	19	3	0	2	24
Metal Ürünleri Ve İşlenmiş Metal	18	4	0	0	22
İnşaat	11	8	2	0	221
Finansal Kiralama, Aracılık ve Diğer Finansal Hizm.	17	1	0	0	18
Diğer Sektörler	69	15	2	2	88
Toplam	211	100	16	4	331
Kapsama Alınan firmalara İlişkin Temel Büyüme					
Toplam İstihdam(Adet)	30679	15892	1507	334	48412
Toplam İhracat(Milyon ABD doları)	656	110	20	1104	12890
Toplam Ciro Hacmi(Milyon TL)	2271	702	116	5	3094

Tablo 7'nin Devamı

Aktif Toplamı(milyon TL)	6574	1004	187	53151	60916
Anlaşması Bağlılanan Firmalar(Adet)					
Büyük Ölçekli Firmalar	(5grup) 68	(19grup)116	(2grup)21	(4grup)16	
Küçük Ölçekli Firmalar	16	56	29	0	101
Toplam	84	172	50	16	332
Yeniden Yapılandırılmış Borç Tutarı (milyon ABD &)					
Büyük Ölçekli Firmalar	3113	1832	117	331	5373
Küçük Ölçekli Firmalar	227	337	83	0	647
Toplam	3340	2169	201	331	6021

Kaynak: TBB, http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/bbts.aspx#Rapor

Krizin ardından bankacılık sektörü hızlı bir toparlanma sürecine girerek toplam konsolide bilançoda aktif kaleminin dağılımında en yüksek oranı krediler oluşturmaktadır. Ancak vadeye kadar tutulan menkul değerler, alım satım amaçlı menkul değerler ve satılmaya hazır menkul değerler toplamının aktif içinde ağırlığı daha büyüktür. Bunun temel nedeni menkul değerlerin önemli bir kısmını oluşturan devlet borçlanma senetlerinin faiz getirisinin hem risksiz olması hem de kredi faizinden sağlanan gelirden daha yüksek olmasıdır. Konsolide bilançoda pasif tarafı incelendiğinde mevduatların durumu incelendiğinde döviz tevdiat hesaplarının ağırlığı görülmektedir. Ancak ekonomide yaşanan iyileşme ile DTH da düşüş devam etmiştir.

Tablo 8. Bankaların Performans Gelişmeleri

	2001	2002
Aktif Büyüklük	69.9	82.6
Krediler Portföyü	16.3	23.1
Krediler/Toplam Aktifler	23.4	27.9
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	24.2	10.3
Mevduat Hacmi	46.9	55.6
DTH/Toplam Mevduat	71.4	67.9

Kaynak: TBB, http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/bbts.aspx#Rapor

“TL mevduat ki atışın nedeni TL 'ye olan güvenin artması ve yatırımcıların yabancı para yerine TL yatırımı yeğlemeleri, faiz oranlarının düşme eğilime girmiş olmasına rağmen reel faizlerin hala yüksek olması, 2003'de mevduatların devlet güvencesinde olması ve sermaye piyasasında yatırımcıların çok değişik yatırım araçlarına sahip olması sayılabilir”(Chambers, 2004:201).

Kredilerin yeniden yapılandırılması uygulamaları ile takipteki krediler oranı da azalmıştır.

2.9.3. Varlık Yönetim Şirketleri

"Varlık Yönetim Şirketi" (VYŞ / AMC¹) adlı şirket modeli, Türk hukuk sistemine, Türkiye'nin mali sektörde yaşadığı Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri ve bu krizlerin sebep olduğu gerek mali sektörde, gerekse reel sektörde yaşanan bunalımları aşmak amacıyla, 30.01.2002 tarih ve 4743 sayılı Mali Sektöre Olan Borçların Yeniden Yapılandırılması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile girmiştir (Active Dergisi, 2003).

Daha sonrasında ise Varlık yönetim şirketleri 4743 sayılı Mali Sektöre Olan Borçların Yeniden Yapılandırılması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un 3 üncü maddesinin yedinci fıkrasının düzenlenmesi ile faaliyetlerini yürütmektedirler.² Buna ek olarak 5411 Sayılı Bankacılık Kanunda da Varlık Yönetim Şirketleri; 'Bankalar ve Fon dâhil diğer malî kurumların alacakları ile diğer varlıklarının satın alınması, tahsili, yeniden yapılandırılması ve satılması amacıyla, kuruluş ve faaliyet esasları Kurul tarafından belirlenen varlık yönetim şirketleri de kurulabilir.³ maddesiyle desteklenerek tanımı açıkça yapılmıştır.

1Asset Management Company

² 1 Ekim 2002 Resmi Gazete; Varlık Yönetim Şirketlerinin Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Yönetmelik

³ 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu Mad. 143

2000 ve 2001 de yaşanan krizlerin ardından sorunlu varlıkların¹ artması ile finansal çerçeve anlaşması ile düzenlenen alacak borç ilişkisi Varlık Yönetim Şirketlerinin kurulmasına zemin hazırlamıştır. Varlık yönetim şirketleri aynı zamanda aktif yönetim şirketleri olarak ta tanımlanmaktadır. Bankacılık sektöründe başlayan ve ekonominin geneline yayılan krizin neden olacağı maliyetlerin mümkün olan en alt düzeyde tutulabilmesi, TGA stoku ve kurumsal borçların uygun politika ve stratejiler ile en kısa sürede çözüme kavuşturulmasına bağlıdır (Duvan, 2001).Varlık Yönetim Şirketlerince borç yüklenilerek tasfiye edilmesi üzerine kurulu bu model “1980’li yıllardan itibaren A.B.D.’de "RTC" ve "FDIC", Meksika’da "FOBAPROA", G.Kore’de "KAMCO", Çin’de "CHAMC", Endonezya’da "IBRA", Tayland’da "FRA", Malezya’da "DANAHARTA", Filipinler’de "APT" ve Gana’da "NPART" isimleriyle var olan ve IMF’in Türkiye’ye önermiş olduğu bir modeldir”(Active Dergisi, 2003b).Uygulanan bu model ile Varlık Yönetim Şirketleri; Mali piyasaları gelişmiş ülkelerde sorunlu varlıklar üzerinde uzmanlaşmış özel sektör kuruluşları normal zamanlarda ve kriz dönemlerinde bu varlıkların devralınması, yönetilmesi ve elden çıkarılması faaliyetlerini piyasa kuralları içerisinde yürütmektedir(Kabataş ve Attila, 2009).

Varlık yönetim şirketlerinin kurulmasındaki bir amaçta bankaların asli görevi olan toplanan mevduat ve benzeri likitleri kredi kanallarına plase etmesi konusunda ihtisaslaşarak, tahsili gecikmiş alacakların tasfiyesi ile banka enerjisinin harcanmamasıdır. Bu şekilde bankalar asli karakterlerini ortaya koyarak reel kesime daha sağlıklı kaynak aktarabilmektedir. Bu nedenle “krizin ardından yüksek büyüme oranları yakalayan ülkelerde varlık yönetimi şirketlerinin nispi başarısı bu duruma işaret etmektedir”(Mesutçuoğlu, 2001:41) .

Ülkemizde bu kapsamda kurulan ve faaliyet gösteren varlık yönetim şirketleri ise Anadolu Varlık Yönetim A.Ş. , Bebek Varlık Yönetim A.Ş. , Efes Varlık Yönetim A.Ş., Girişim Varlık Yönetim A.Ş., LBT Varlık Yönetim A.Ş., RCT Varlık Yönetim A.Ş., Standart Varlık Yönetim A.Ş.’ dir.

¹ Borçlu tarafın borçtan kaynaklanan yükümlülüklerini zamanında yerine getiremediği, piyasa koşulları, ilgili yasal düzenlemeler ve uygulamalar çerçevesinde temerrüt hali gerçekleşmiş, nakde dönmesi güçleşmiş ve hukuki takip süreci başlamış tahvil, bono gibi menkul kıymetler ile kredi gibi borç araçları” olarak tanımlanabilir.

2.10. Dünya Krizi(2008)

Mortgage Krizi olarak ta adlandırılan 2008 dünya krizi, 1929 dünya buhranından sonraki en büyük global krizdir. Bu krizin ilk belirtileri tıpkı 1929 krizinde olduğu gibi kontrolden çıkan harcama çılgınlığı, vergilerin ve faizlerin aşırı düşürülmesi ve tüm dünyayı etkisi altına alan liberalizm politikasıydı. ABD’den dünyaya hızla yayılan liberalleşme yüzünden finansal piyasalar kontrol ve idareden kopuk bir hal almışlardı.

Tablo 9. Mortgage Krizinden Kaynaklanan Zararlar

Subprime Morgage Ürünlerinden Kaynaklanan Zarar(Milyon \$)	CDO	Mortgage	RMBS	Toplam
Avrupa	4,935	2,156	1,544	8,635
ABD	28,424	0	4,335	32,759
Asya	312	0	435	747
Toplam	33,671	2,156	6,314	42,141

Kaynak: GoldmanSachsReserch

Kriz kendini ilk önce ABD Mortgage(özel konut kredisi) piyasasındaki iflaslarla gösterdi.

“Bu anlamda ilk olay 2006 yılının sonlarında “Ownit Mortgage Solutions”un iflas etmesi idi. Konut piyasasında ortaya çıkan bu dalgalanma subprime mortgage alanında da dalgalanmaya sebep oldu. Ardından da 2 Nisan 2007 yılında “New Century Financial”ın da iflas etmesi artık bu oyunun sonunun gelmiş olabileceğini düşündürmeye başlamıştı.” (Yılmaz ve Gaygusuz, 2008:4)

Konut kredilerinin faizleri aşırı derecede (neredeyse %1lere) kadar düşürülmesi ucuza kredi alımını sağladı. Bankalar artık kolaylıkla herkese kredi verebiliyorlardı. Böylece düşük güvenilirlikle yüksek krediler verilmeye başlandı. Her kesimden insan konut satın almak istedi ve mortgage piyasasına girdi. Bunun sonucunda artan taleple birlikte konut fiyatları yükselmeye başladı. FED’ in kredi faizlerini yükseltmeye başlamasıyla da alınan krediler özellikle düşük gelirli kesim için gittikçe ödenemez hale geldi. Bankaların kredilerini geri toplayamaması, Emlakların ipoteklenmeye başlanması ve gittikçe artan fiyatlar talebi azalttı ve böylece emlak piyasasında şişirilen balon hızla söndü.

Buna dayanamayan finansal sektörde de kırılmalar başladı. ABD'nin en büyük ve en köklü bankalarından biri olan Lehman Brothers'ın da iflasının önüne geçilemedi ve bunun sonucunda borsada neredeyse %44lük bir çöküş yaşandı. Tüketici fiyatlarının artışı, enflasyonun yükselmesi ve doların aşırı değer kaybetmesi gibi nedenler ekonominin daralmasına, dünya ticaret hacminin küçülmesine ve ithalat-ihracatın neredeyse durma noktasına gelmesine sebep oldu.

Krizin çıkış yeri ABD olsa da bu kriz, uluslararası finansal piyasalarda doların rolü ve ABD'nin dünya ekonomileri üzerindeki etkisi nedeniyle kısa sürede yayılmış ve global bir kriz halini almıştır. “Günümüz ekonomileri entegre duruma geldiği için bir ulusal ekonomide ortaya çıkan kriz bütün dünya ekonomilerine sıçramakta, etkinliklerini orada da göstermektedir” (Yıldırım, 2010).

Bu gibi büyük krizlerden en çok hasarı alan gelişmekte olan ülkelerdir. Gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye de krizden nasibini almış. Kriz kendini Türkiye’de öncelikle finansal piyasalarda göstermiş ve 2008 yılı sonu itibariyle IMKB yaklaşık %38 değer kaybetmiştir. Kısa sürede sektöre sıçrayan kriz, tarım, sanayi ve diğer alanlarda da daralmalara neden olmuştur. İnsanların alım gücü düştüğünden ithalat-ihracat zayıflamıştır. Ayrıca fiyatlar tavan yapmıştır. Örneğin 2006 yılında ham petrolün varil fiyatı 65,4 dolar iken, 2007 yılında 72,7 dolara ve 2008 yılında ise 97,3 dolara yükselmiştir.

BÖLÜM 3. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KRİZLER SONRASI REKABET YAPISI

Bu bölümde 2000-2001 krizlerinin ardından banka piyasasının rekabet düzeyi incelenerek 2007 de mortgage kriziyle başlayan ve dünya finans piyasalarında krize neden olarak yaşanan gelişmelerin; Türk bankacılık sektörünün dünya krizinin ardından gelişme yönü ve indirgenmiş formda Panzar-Rosse modeli kullanılarak sektörün rekabet yapısı açıklanmaya çalışılacaktır. Özellikle 2001 krizinden sonra bankacılık sektörüne yönelik alınan kararlar ve güçlü ekonomiye geçiş programının, bankacılık sektörü üzerindeki olumlu etkisinin dünya krizinde sektörü güçlendirdiği tezi açıklanmaya çalışılacaktır. Panzar Rosse modelinden önce sektörün son beş yıldaki durumu açıklanmaya çalışılacak ve dünya krizinin ardından sektörün durumu incelenecektir. Aynı zamanda 2000’li yıllardan bu güne ekonomik göstergelerde ortaya çıkan benzerlikler ve farklılıkların da ortaya konması gerekmektedir. Çünkü sektör itibariyle bankacılık sektörünün sistem içindeki konumu değerlendirildiğinde genel ekonomik koşullardaki değişimlerin izlenmesi de önem arz etmektedir. Bu nedenle temel makro ekonomik değişimler paralelinde bankacılık sektörünü etkilemektedir.

3.1. Büyüme

2001 yılı öncesinde istikrarsız bir büyüme trendi sergileyen Türkiye ekonomisi 2001 yılında %5,7 daralmıştır. 2002-2010 döneminde ise 2001 krizinin ardından uygulanan istikrar programının paralelinde ekonomi %6,8 büyüyerek global büyümenin üzerinde bir performans kaydetmiştir. Bu performans Türkiye tarihinin en uzun süreli kesintisiz büyüme dönemlerinden birine işaret etmektedir.

Tablo 10. 2000-2010 Türkiye Ekonomisi Büyüme Değerleri

GSYİH	Milyon TL	Milyon \$	Milyon TL	Büyüme Oranı
	(Cari Fiyatlarla)		(Sabit Fiyatlarla)	
2000	166.658	265.384	72.436	6.1
2001	240.224	196.736	68,309	-5,7

Tablo 10'un Devamı

2002	350.476	230.494	72,52	6,2
2003	454.781	304.901	76,338	5,3
2004	559.033	390.387	83,486	9,4
2005	648.932	481,497	90,5	8,4
2006	758.391	526,429	96,738	6,9
2007	853.636	656,67	101,208	4,6
2008	950.534	742.094	101.921	7
2009	952.558	616.703	97.003	-4,8
2010	1.105.101	735.828	105.680	8,9

Kaynak: TBB,TÜİK, Hazine'den alınan veriler derlenmiştir.

Harcamalar yöntemiyle ekonomi incelendiğinde özel sektörün büyümedeki pay artışı olumlu gelişmelere işaret etmektedir.

Tablo 11. 2000-2010 GSYH'nin Sektörlere Göre Dağılımı, % Katkısı

GSYİH											
(% Katkısı)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Tüketim	4.7	-4.6	3.9	6.5	8.3	5.8	4.1	3.5	-0.2	-1.6	4.7
Özel	4	-0,1	3.2	6.8	7.7	5.6	3.3	2.8	-0.4	-2.4	4.5
Kamu	0.7	-4.5	0.7	-0.3	0.6	0.3	0.8	0.6	0.2	0.8	0.2
Yatırım	3.5	-6.5	2.4	2.5	5.4	3.9	3.2	1.4	-1.6	-4.4	6
Özel	2.7	-5.5	2	3.1	5.6	3.1	3.1	1.2	-2.0	-4.4	5.4
Kamu	0.8	-1	0.4	-0.6	-0.2	0.7	0.1	0.2	0.4	0.0	0.6

Tablo 11'in Devamı

Stok Değişimi	-0.1	-1.1	2.1	-0.4	-1.9	0.1	-0.1	1	0.3	-2.3	2.5
Net İhracat	-1.2	6.5	-2.2	-3.3	-2.4	-1.4	-0.3	-1.2	-0.5	-5.8	6.1
İhracat	3.2	0.8	1.6	1.6	2.7	1.9	1.6	1.8	0.7	-1.3	0.9
İthalat	4.4	-5.7	3.8	4.9	5.1	3.3	1.9	3	-1.2	-4.0	5.2
GSHY	6.8	-5.7	6.2	5.3	9.4	8.4	6.9	4.6	0.7	-4.8	8.9

Kaynak: TBB ve TÜİK verileri derlenerek hazırlanmıştır.

Ekonomide özel sektörün ağırlığının artması, siyasi istikrarın sağlanması ve enflasyonun kontrol altına alınmasına yönelik olumlu gelişmeler paralelinde öngörülebilirliğin artması, mali disiplinin sağlanması ve faiz dışı fazla hedefi paralelinde kamunun özel sektör üzerindeki dışlama etkisinin azalması ile faizlerdeki düşüş özel kesimi etkileyerek yatırım ve tüketim harcamalarında canlanmaya neden olmuştur. Özelleştirmeler yoluyla devletin ekonomideki ağırlığı da azalarak kaynak kullanımını verimli hale gelmiştir.

Verimlilik artışı beraberinde rekabet gücünü de arttırarak ihracata katkı yapmış, ihracat bu dönemde önemli gelişme kaydetmiştir. Diğer bir yandan Esfender Korkmaz'a göre "gelişen ekonomi için gerekli olan ithalat sonucu kabul edilebilir bir dış ticaret açığı kabul edilebilirken dış ticaret açığının boyutu ve her yıl daha çok artması Türkiye'nin rekabet gücünün de giderek düştüğünü gösterir"<http://www.esfenderkorkmaz.com/tercuman/ihracatta-rekabet-gucu-i.html>).

Bu dönemde olumlu gelişmelerin yanında olumsuz unsurlarda bulunmaktadır. Büyümeye karşılık istihdam artışı istenilen düzeyde gerçekleşmemiştir. Üretimde ithal girdi payı dikkate alındığında ithalat artışı ve cari işlemler dengesi üzerinden dış ticaret ve cari işlemler açığı genişlemiştir. "Gelişmekte olan ekonomilerde bu ülkeleri bekleyen tercih; ödemeler dengesi kısıtlamalarını göğüslemek veya ülke içi büyüme ve istihdam hedeflerine ulaşmanın hangisinin daha hayatî önem de olduğunu kararlaştırılmasıdır"(Tanrıkulu, 1983:51). 2001 yılı sonrası finansal sistemde sağlanan iyileşme ile finansal sistemin genişlemesi, büyümeye de pozitif katkı sağlamıştır. Küçükaksoy ve Aslan yaptığı çalışmada; "1970-2004 yıllarını kapsar şekilde, Granger nedensellik sınaması sonuçlarına göre, Türkiye'de finansal gelişmenin ekonomik büyümenin nedeni olduğunu ya da ekonomik büyümeyi öncelediğini

belirtmişlerdir”(Aslan ve Küçükaksoy, 2006:36). Diğer bir yandan Erinç Yeldan “kriz sonrası dönemde 2002-2003 yıllarında yakalanan büyümenin ana kaynağı öncelikle ücret ve ithalat maliyetlerindeki ucuzlamaya dayandığını belirtmiştir”(Yeldan, 2003).

Türkiye ekonomisi 2001 yılına kıyasla daha sağlıklı bir yapıda olup, reel sektöre daha fazla kaynak ayırabilen finans sektörüyle iç ve dış şoklara karşı daha güçlü bir yapı göstermektedir.

3.2. Cari İşlemler Dengesi

Türkiye ekonomisi 1980 yılından sonra 1998 Rusya krizi, 1994 ve 2001 yapısal krizlerinde sürekli cari işlemler açığı vermiştir. Dış ticaret açığı her dönemde cari işlemler açığının ana kaynağını oluşturmaktadır. Bununla beraber “1989 yılından sonra sermaye ve ithalat önündeki engellerin kaldırılması ve büyümenin ithalata bağımlı hale gelmesi, dış ticaret açığının milli gelire oranla sürekli büyümesini körüklemiştir”(Babaoğlu, 2005:82). Hizmetler sektöründe turizm gelirleri cari açığı bir miktar sınırlamaktadır. Cari açığın büyümesine neden olan faktörler 2001 kriz öncesi dönemle aynı olmasına rağmen cari açığın finansmanında önemli değişiklikler olmuştur. Özellikle doğrudan yatırımlar 2001 kriz öncesi dönemde belirgin bir seviyede değilken kriz sonrası dönemde artış göstererek 2007 yılında cari açığa oranı %50 seviyesine çıkmıştır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının artmasında etkili olan faktörler Türkiye ekonomisinin geleceğine ilişkin güven, özelleştirmeler, IMF ile yapılan Stand By düzenlemeleri, AB'ye tam üyelik müzakerelerinin başlaması olarak sayılabilir. Diğer bir yandan bankacılık sektörü ile reel sektörde faaliyet gösteren firmaların yurt dışından borçlanmaları artış gösterirken bu borçlanma orta-uzun vadeye yayılmıştır. Bu şekilde cari açık orta uzun vadeli kaynaklarla finanse edilmektedir.

Tablo 12. 2000-2010 Dış Ticaret Verileri

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Cari İşlemler Dengesi (Milyon \$)	-9.920	3.760	-626	-7515	-14.431	-22.137	-31.893	-37.684	-41.959	-13.991	-48.424
İhracat (Milyon \$)	27.775	31.334	36.059	47.253	63.167	73.476	85.535	107.063	132.027	102.143	113.981
İmalat %	91.9	92	93.5	93.9	94.3	93.7	93.8	94.2	94.8	93.4	92.6
Tarım ve Ormancılık %	6	6.3	4.9	4.5	4	4.5	4.1	3.5	3.0	4.3	4.3
İthalat (Milyon \$)	54.502	41.399	51.554	69.34	97.54	116.774	139.576	170.272	201,964	140,928	185,542
Tüketim Malları (%)	12.8	9.3	9.6	11.3	12.5	12	11.6	11	15.0	-10.2	28.2
Sermaye Malları (%)	20.9	16.9	16.5	16.4	17.9	17.5	16.8	16	3.6	-23.4	34.3
Ara Malları (%)	34	-15.8	24.2	32	35	21.8	21.1	24.6	22.1	-34.4	32.09
İhracat/İthalat (%)	51	75.7	69.9	68.1	64.8	62.9	61.3	63	65.4	61.4	61.4
Dış Denge/GSYİH (%)	-10,1	-5,1	-6,7	-7,2	-8,8	-9	-10,3	-9,5	-9,5	-5,42	-10,8
Cari İşlemler Dengesi/GSYİH	-3,7	1,9	-0,3	-2,5	-3,7	-4,6	-6,1	-5,9	-5,7	-2,3	-6,6

Kaynak: TBB ve TÜİK verilerinden derlenmiştir.

Dış ticaret rakamları incelendiğinde ihracatın içinde en önemli payın imalat sanayisine ait olduğu görülmektedir. Bu artış beraberinde ara malı talebini de arttırarak ara malı ithalat talebini de yükseltmektedir. Ara malı ithalatında yaşanan negatif yön 2001 yılındaki içsel finansal kriz ile 2008-2009 döneminde yaşanan küresel finans kriz döneminde benzerlik göstermektedir. Türkiye ekonomisi içsel ve dışsal gerçekleşen her şokta ara malı ithalatında önemli bir daralma ile karşılaşmaktadır.

Dış ticaret hacmi Türkiye'nin kriz sonrası dönemde küresel piyasalara daha fazla entegre olduğunu göstermektedir. Krizden sonra dolar karşısında değerlenen TL ithalat üzerinde baskı yaparken ihracat performansındaki yükseliş ihracatın ithalatı karşılama

oranını da olumlu yönde etkilemiştir. TL üzerindeki değer artışı cari açığı arttırıcı etki meydana getirirken, TL üzerinden yatırımları cazip hale getirirken yurt dışı yerleşiklerin hisse senetleri ve DİBS piyasalarında payları da artış göstermektedir. 2008 yılında uluslararası piyasalardaki gelişmeler bir dizi değişimlere de neden olmuştur. Yabancı yatırımların riskli yatırımları terk etmeye başlaması portföy yatırımlarda net çıkışlara neden olarak diğer yatırımlar kalemleri ticari ve nakit krediler ve mevduat cari açığın temel finansman kaynağı olmuştur. “Ayrıca 2003–2007 döneminde giderek artan doğrudan yabancı yatırımlar da cari açığın finansmanını önemli ölçüde sağlamıştır” (İnanlı, 2010:129).

Özetle günümüze cari işlemler açığının yüksek seviyede seyretmesi Türkiye’yi küresel dalgalanmalara karşı daha kırılgan hale getirmiştir. Cari açığın finansmanı 2001 öncesi döneme göre daha sağlıklı bir yapıya kavuşarak sürdürülebilir bir cari açık gözlense de cari açığın giderek daha fazla oranda borç yaratan kaynaklarla finanse edilmesi, yüksek düzeydeki enerji fiyatlarının yarattığı baskı ve banka dışı kesimin döviz cinsinden yükümlülüklerindeki artışta kaygı yaratmaktadır.

3.3. Kamu Maliyesi

2001 yılında yaşanan krizin temel nedenleri arasında kamu dengesinde yaşanan bozulma yer almaktadır. Kriz öncesi dönemde sürekli hale gelerek kronikleşen bütçe açıkları buna bağlı olarak kamu borcunun hızla yükselmesi kamu borcunu çevrilemeyecek seviyeye getirmiştir. Bütçe açığının milli gelire oranı 1999’da %8,7, 2000’de %7,9 ve kriz yılında %11,9 olarak gerçekleşmiştir. Yaşanan bu gelişmeler krizin ardından ivedilikle Güçlü Ekonomiye Geçiş programı altında uygulamaya konan bir dizi düzenlemeyle kamu maliyesinde disiplini sağlamak hedef olarak belirlenmiştir. Gerçekten de kriz donrasısı dönemde mali disiplinde önemli bir mesafe kaydedilmiştir.

Tablo 13. Temel Bütçe Gerçekleşmeleri

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Bütçe Dengesi (Milyon TL)	-13.1	-28.5	-40.1	-40.2	-29.1	-6.9	-4.6	-13.8	-17.87	-53.11	-40.7
Faiz Dışı Fazla (Milyon TL)	7.3	12.4	11.5	18.3	27.3	38.7	41.3	34.8	40.9	87.8	75.8
Bütçe Açığı/GSHY (%)	-7.9	-11,9	-11.5	-8,8	-5,2	-1,1	-0,6	-1,6	2.2	5.5	3.6
Dış Borç Stoku (Milyar \$)	118,6	113,6	129,6	144,1	160,6	168,5	205,3	247,1	284,4	268.763	209.35
Kamunun Dış Borç Stoku (Milyar \$)	50,1	47,1	64,5	70,8	75,7	70,4	71,6	73,5	77,7	83.4	88.9

Kaynak: TBB, DPT, TÜİK verileri derlenerek hazırlanmıştır.

2001 ve takip eden yıllarda uygulamaya konan istikrar programları, ortodoks programlar oldukları için başlangıçta enflasyonu ve bütçe açığını azaltmış, dolayısıyla kamu mali dengesinde nispi bir iyileşme sağlamış, ancak zaman içinde ekonomide durgunluğu körüklemiştir (Finans Politik & Ekonomik Yorumlar, 2007). Bütçe açığı 2001 yılındaki en büyük seviyesinden 2006 yılında %0,6 seviyesine gelmiştir. İzleyen dönemdeki artışlar yerel seçimler ve küresel piyasalardaki değişimlere bağlı olarak gerçekleşmiştir.

Borçlanmanın maliyeti de bu dönemde gerilemiştir. Kamu maliyesinde sağlanan iyileşme iç borçlanma faizlerini etkileyerek düşürmüştür. 2001 de %100 e yakın olan hazine ihalelerinde oluşan yıllık ortalama faiz 2005 yılında %17 seviyesine kadar gerilemiştir. Ancak enflasyondaki duraksama ve küresel piyasalarda yaşanan gelişmeler faiz oranlarına artış yönünde yansırken yine de hazinenin borçlanma maliyetini %20'nin altında tutmuştur.

Küresel piyasalardaki belirsizlik Türkiye'de mali disiplinin devam edebilmesini daha da ön plana çıkarmıştır. Faizlerdeki yükseliş trendine karşılık günümüzde kamu kesimi, maliyesi 2001 yılındaki duruma göre daha sağlıklı ve daha güçlü bir performansa

sahiptir. Genel seçimlerden sonra tek başına iktidar yeteneği kazanan yeni hükümetin, kamu alanında yaptığı ilk hamle mali miladın kaldırılması ve ardından vergi barışı kapsamında geniş bir alanda vergi affını sağlamak olmuştur.

Türkiye'nin AB'ne üyelik süreci içerisinde kamu maliyesi açısından ortaya koyduğu uygulama hedef ve sonuçlarda önem arz etmektedir. Özellikle üyelik sürecinde ekonomik performans göstergesi olan Maastricht Kriterlerinin¹ sağlanması bu konuda ölçü kabul edilmektedir. Sonuç olarak Türkiye 2004 yılından bu yana Maastricht kriterlerinde belirtilen kamu borçlarının GSYİH'lerine oranı %60'ı geçmemelidir maddesine uymaktadır. Bir diğer kriter olan "ülkelerin kamu açıklarının GSYİH'lerine oranı %3'ü geçmemelidir" maddesini ise 2008 yılında %1.8 oranıyla yakalamış fakat 2009 yılında küresel olarak gelişen ekonomik krizin de etkisiyle %5.5 e çıkmıştır. Tüketici fiyatları ve faiz oranları ise düşme eğiliminde olup yine de şimdilik bu kriterlerin uzağında bulunmaktadır.

Kamu, ekonomi açısından kısa dönemde kırılabilirlik unsuru taşımamakla birlikte, bölge de yaşanan son gelişmelerin, uluslararası piyasalardaki dalgalanmaların ve siyasi belirsizliklerin artması halinde mali disiplinden uzaklaşılması durumunda orta-uzun vadede Türkiye için yine önemli bir sorun haline gelebileceği de gözden kaçmamalıdır.

3.4. Enflasyon

Türkiye 30 yılı aşkın süre enflasyon sorunuyla yaşamıştır. 2000 yılı sonrası TCMB ana hedef olarak fiyat istikrarını belirlemesi ve para politikası uygulamalarında hükümetten bağımsız olarak çalışması 2001 yılından sonra enflasyonun düşürülmesine yönelik para politikalarında etkinliği arttırmıştır.

¹Maastricht kriterleri, AB'ye üye ülkelerin Ekonomik ve Parasal Birliğe katılabilmeleri için gerekli şartları ifade eder. Bu kriterler; Toplulukta en düşük enflasyona sahip üç ülkenin yıllık enflasyon oranları ortalaması ile ilgili üye ülke enflasyon oranı arasındaki fark 1,5 puanı geçmemelidir. Üye ülke devlet borçlarının GSYİH'sına oranı %60'ı geçmemelidir. Üye ülke bütçe açığının GSYİH'sına oranı %3'ü geçmemelidir. Herhangi bir üye ülkede uygulanan uzun vadeli faiz oranları 12 aylık dönem itibarıyla, fiyat istikrarı alanında en iyi performans gösteren 3 ülkenin faiz oranını 2 puandan fazla aşmayacaktır. Son 2 yıl itibarıyla üye ülke parası diğer bir üye ülke parası karşısında devalüe edilmiş olmamalıdır. (MAASTRICHT KRİTERLERİ Selin DİLEK KADRIYE YEŞİLKAYA, DPT, Aralık 2002)

Türkiye'nin 2000 ve 2001 yılında yaşanan iki krizle, uygulamış olduğu kur çapasına dayalı “enflasyonu düşürme programının ” çökmesinden sonra, (Ay ve Karaçor, 2006:71) henüz piyasaların bu krizi atlatamaması belirsizliklerin devam etmesine neden olarak enflasyon hedeflemesi rejimi uygulaması için gerekli ön koşulların büyük bir bölümü sağlanmadığından, enflasyon hedeflemesi rejimine aşamalı olarak geçilmesine karar verilmiş ve öncelikli olarak “örtük enflasyon hedeflemesi rejimi”¹ olarak adlandırılan bir ara rejim uygulamaya koyulmuştur (Kara ve Orak, 2008:37). 2006 yılında da açık enflasyon hedeflemesine geçmiştir. “öte yandan, ertelemenin kamu finansmanın istikrara kavuşmasında ilerleme sağlanması ve bankacılık sektörünün daha da kuvvetlenmesi için zaman sağlayacağı da dile getirilmiştir”(Akyazı, 2004:213). 2006 yılında ise hazırlıklar tamamlandıktan ve geçiş döneminde beklenen düzey yakalanınca Merkez Bankası açık enflasyon hedeflemesi uygulamasına geçmiştir(TCMB).

2002 yılından sonra genel seçimlerle birlikte siyasi istikrarın sağlanması, kamu maliyesinde sağlanan disiplin bu dönemde enflasyonun düşmesinde etkili unsurlar olmuştur.

Tablo 14. TEFE-ÜFE Oranları

%	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
TÜFE	39	68,5	29,7	18,4	9,3	7,7	9,7	8,4	10,06	6,53	6,4
ÜFE	32,7	88,6	30,8	13,9	13,8	2,7	11,6	5,9	8,11	5,93	8,87

Kaynak: TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=17&ust_id=6

2001 öncesi dönemde yaşanan enflasyon yapısal sorunlardan kaynaklı olmakla birlikte son 10 yılda küresel likiditenin bolluğu, Türkiye'nin makroekonomik politikalarına duyulan güven, Türk lirasındaki değerlenme de enflasyondaki düşüşü hızlandırmıştır.

¹Örtük enflasyon hedeflemesi rejimi, enflasyon hedeflemesi rejimini resmi olarak ilan etmeksizin sayısal enflasyon hedeflerinin açıklanması ve bu hedeflere ulaşmak için merkez bankasının politika araçlarının kullanılması olarak tanımlanabilir.

Merkez bankasının hedef olarak merkeze para politikası araçlarıyla fiyat istikrarını alması, enflasyon üzerinde kontrolün sağlanmasına ve fiyat istikrarının sağlanmasında oldukça etkili olmuş ve son zamanlarda fiyatlar üzerinde yukarıya doğru yaşanan dalgalanmalar TCMB dışında küresel piyasalarda yaşanan gelişmelerden kaynaklanmaktadır.

3.5. Bankacılık Sektörü

2002 yılında başlayan istikrar programıyla beraber ve ekonomide sağlanan canlanma, bankacılık sektörünün aktifleri yükselme eğilimine girmiştir. Kredilerin toplam aktifler içindeki payı son yıllarda artarak, plase politikaları, kurumsallaşan risk yönetimi ve sorunlu kredilerdeki düzelmeye bağlı olarak aktif kalitesinde iyileşme gözlenmiştir. Toprak ve Demir'in 2001'de sektörün;

“kamu bankaları ve özel ilk beş büyük bankanın elinde olması, kamu bankalarının hükümetlerin müdahalelerine açık olması ve küçük bankaların taşıdıkları dezavantajlar sektörde etkin bir rekabetin doğmasını engellemektedir. Bunun yerine, eğer özel büyük banka sayısı 5 adet değil de 15 adet olsaydı daha etkin bir rekabet ortamı doğabilir ve bankacılık sektörü bugün olduğundan daha etkin ve daha güçlü olabilirdi” (Toprak ve Demir, 2011:6).

şeklindeki bulguları bugün ki bankacılık piyasasının gelmiş olduğu noktaya işaret etmektedir.

Tablo 15. 2000-2010 Bankacılık Sektörü Seçilmiş Oranlar

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Toplam Aktifler	104,1	169,2	212,7	249,7	306,5	397	484,8	561,2	961.8	798.5	705.8
Mevduat	68,4	116,6	142,4	160,8	197,4	253,6	312,8	357	162.03	507.25	614.68
Kredi Hacmi	34,4	44,5	56,4	70	103,2	153	217,9	280,5	366.9	381	508.86
Özkaynaklar	5	14,7	25,7	35,5	46	53,7	58	73,5	82.6	106.4	129
Sermaye Yeterlilik Rasyosu (%)	13,4	21,4	25,1	30,9	28,8	23,7	21,9	18,9	18	20.62	18.96

Kaynak: TBB, BDDK, Hazine'den alınan verilerden derlenmiştir.

Mevduat, bankacılık sektörünün ana finansman kaynağı olma özelliğini devam ettirmektedir. Kredi hacminin aktifler içindeki payının artması yaşanan olumlu gelişmelerin yanında bankacılık sektöründe yaşanan teknolojik gelişmelerden de kaynaklanmaktadır. İletişim araçlarının operatörler yardımıyla bankalara bireysel tabanda başlayan kredi taleplerinin değerlendirilmesi, kredilendirme sürecinde bankaların istihbarat toplamadaki hızı verilen kredilere yansımaktadır.

2001 öncesinde kamu kesimi açıklarındaki artış ve bu açıkların yüksek reel faizler ile yurt içi piyasalardan finansmanı bankaların reel ekonomiye kaynak sağlamaktan uzaklaşarak kamu kesimi açıklarını finanse etmeye yönelmelerine yol açmıştır. 2001-2002 sonrası dönemde ise bankalar aracılık faaliyetlerini daha etkin bir şekilde gerçekleştirmeye başlamışlardır.

Yüksek reel faizler aynı zamanda bankacılık sektörünü dış piyasalara yönelterek borçlanmalarını arttırmış, kamu açıklarını finanse etmelerini cazip hale getirmiştir. Yaşanan bu döngü bankacılık kesiminin yüksek açık pozisyonla çalışmalarına neden olmuştur.

Bir diğer önemli gelişmede AB üyelik süreci ve sağlanan ekonomik istikrarla birlikte yabancı bankaların sistemdeki payı da artmıştır. Bu orana aktif büyüklüğünün %51'inden daha az bir paya sahip olan yabancı yatırımcılar ile borsadaki yabancı payları da eklendiğinde yabancı bankaların sistemdeki payı %40'ın üzerine yükselmiştir. Sektörde yabancı bankaların atması rekabetin daha da yoğunlaşmasına neden olmaktadır.

Tablo 16. Bankaların Sistemdeki Payları

Banka/Grup Adı	Banka Sayısı				Yurtiçi Şube				Yurtdışı Şube			
	2008	2009	2010	2011	2008	2009	2010	2011	2008	2009	2010	2011
Türkiye Bankacılık Sistemi	45	45	45	44	9241	9006	9669	9511	53	55	65	69
Mevduat Bankaları	32	32	32	31	9198	8959	9628	9470	52	54	64	68
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	3	3	3	3	2513	2399	2718	2764	17	17	26	29
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	11	11	11	11	4633	4538	4824	4867	22	26	27	28

Tablo 16'nın Devamı

TMSF'ye Devredilen Bankalar	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0
Yabancı Sermayeli Bankalar	17	17	17	16	2051	2021	2085	1838	13	11	11	11
Türkiye'de Kurulmuş Yabancı Sermayeli Bankalar	11	11	11	10	2021	1991	2060	1813	13	11	11	11
Türkiye'de Şube Açan Yabancı Sermayeli Bankalar	6	6	6	6	30	30	25	25	0	0	0	0
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	13	13	13	13	43	47	41	41	1	1	1	1
Kamusal Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	3	3	3	3	22	22	22	22	0	0	0	0
Özel Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	6	6	6	6	14	11	14	14	1	1	1	1
Yabancı Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	4	4	4	4	7	14	5	5	0	0	0	0

Kaynak: TBB, http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/bbts.aspx#Rapor

3.6. Haksız Rekabet Koşulları

Sektörde kamu bankalarının önemli bir yer tutması, özel sektör bankaları açısından haksız rekabete yol açmaktadır. Kamu bankalarının rehabilitasyon ihtiyacı nedeniyle 2001 yılında başlatılan çalışmalar halen devam etmekte olup kamu bankaları faaliyetlerine devam etmektedir. “Kamu kaynaklarının kamu bankalarına yatırılması zorunluluğu piyasada haksız rekabet olarak algılanmaktadır” (Tunçsiper, Yılmaz ve İlban, 2007:14).

IMF ile yapılan anlaşma dâhilinde belirlenen kararlar kamu bankalarının sübvansiyon aracı olarak kullanılmasını ortadan kaldıracak niteliktedir. Fakat kaynak açısından haksız rekabete neden olan faaliyetlere bir sınırlama getirilmemiştir.

Ürün bazında özel sektör bankalarından farkı olmayan kamu bankaları aynı zamanda dönem dönem fiyat üstünlüğünü de elde ederek geniş şube ağı sayesinde piyasada rekabeti bozabilmektedir. Ayrıca vadeli ve vadesiz mevduat toplamak için ek gereksinmelere ihtiyaç duymamaktadır. Kamunun, devlet desteğindeki bu bankalara

olan güveni de mevduat bazında kamu bankalarını özel bankalardan farklılaştırmakta ve lehlerine gelişim göstermektedir.

Bir diğer önemli konuda bireysel ürünlerde konut kredileri gibi, ticari yelpazede KOBİ kredileri gibi ihtiyaca yönelik öznel kredilerde, siyasi iradenin de desteğini alarak talep toplama ve fiyat belirlemede özel bankalardan daha hızlı davranabilmekte rekabeti eşitsiz hale getirmektedir.

Sistemdeki kamu bankalarının varlığının yanı sıra bankaların finansal aracılık işlevi sırasında ortaya çıkan aracılık maliyetleri de sistemin rekabet gücünü etkilemektedir. “Aracılık maliyetleri bankaların fon kullandırma ve fon toplama maliyetleri arasındaki fark olarak tanımlanmaktadır”(Tanrıverdi, 2010:2).

Tablo 17. Bankacılıkta Kaynak Sağlama ve Kaynak Kullandırmada Yüklenen Vergi ve Benzerleri

Vergi ve Benzerleri	Kaynak Sağlama Maliyeti	Kaynak Kullanma Maliyeti
BSMV	-	+
Kurumlar Vergisi	+	+
Gelir Vergisi Stopajı	+	-
Özel İletişim Vergisi	+	+
Özel İşlem Vergisi	+	+
Emlak Vergisi	+	+
Motorlu Taşıtlar Vergisi	+	+
Tasarruf Mevduatı ve Katılım Fonları Sigorta Primleri	+	-
Umumi Disponibilite	+	-
Mevduat Munzam Karşılığı	+	-
Harçlar	+	+
KKDF	+	+
KDV	+	+
Damga Vergisi	+	+
Değerli Kağıtlar Vergisi (Bedelleri)	+	+
İlan ve Reklam Vergisi	+	+

Tablo 17'nin Devamı

Çevre Temizlik Vergisi	+	+
BDDK Katılma Payı	+	+
Tbb ve TKBB Masraf Payları	+	+
Rekabet Kurumu Ödemesi	+	+
Sisteme Giriş Payı	+	+
İMBK Tescil ve Borsa Payı	+	+

Kaynak: Tanrıverdi, 2010:16

“Aracılık maliyetleri üzerine konan vergi ve vergi benzeri uygulamalar aracılık maliyetlerini yükselterek bankacılık faaliyetlerini daralttığı ve karlılığı olumsuz etkilemektedir”¹ (Pınar, 2003:56).

3.7. Yoğunlaşma ve Rekabet

Yoğunlaşma oligopol türü piyasa anlamına gelir. Bu tür piyasalarda firmalar ya ciddi rekabet eder ya da birlikte hareket eder. Beraber hareket etmesi tekeli sonuçları doğurur. Rekabet etmesi ise, tüketicinin lehine sonuçlar verir. Bankacılık sektöründe yoğunlaşmalar temel olarak üç veriye bakılarak görülebilir. Aktifler, krediler ve mevduatın durumu.

Sistemdeki yoğunlaşma oranı en büyük üç-dört bankanın varlıklarının sistemdeki toplam varlıklar içindeki payıdır. Bu oran arttıkça yoğunlaşmada artmaktadır.

İstikrar ve yoğunlaşma konusunda iki birbirine zıt fikir bulunmaktadır. Birinci görüş, yoğunlaşmanın bankacılık sisteminin istikrarını arttıracığı yönündeyken, diğeri yoğunlaşma ne kadar az ise, sistemin daha istikrarlı olacağını ifade etmektedir.

Yoğunlaşmanın yaşandığı piyasalarda istikrarın sağlanması, az sayıda büyük bankanın olduğu sistemlerde kârlılığın yüksek olması ve bu kârlılığın, herhangi bir dışsal şok yaşandığı devrelerde bankaların krizlere karşı dayanıklılığının artmasıdır. Bir diğeri ise

¹Daha geniş bilgi için bkz. Pınar 2003

sistem içerisinde istikrar açısından az sayıda bankanın bulunması da bu bankaların denetiminin ve izlenmesinin daha kolay olmasıdır.

Yoğunlaşma ve istikrarın arasındaki ters yönlü ilişkiyi savunan görüş ise az sayıda bankanın olduğu piyasalarda, bu bankaların aldığı risklerin arttığını bankaların batmasına kesinlikle izin verilemeyeceği beklentisiyle, bankaların daha riskli hareket ettiği görüşüdür.

3.7.1. Yoğunlaşma Ve Rekabet Ölçümleri

3.7.1.1. HHI (Herfindahl-Hirschman Endeksi)

HHI(Herfindahl–Hirschman Index), adını Orris C. Herfindahland Albert O. Hirschman’dan alan, piyasa yoğunlaşmasını ölçmekte sıklıkla kullanılan bir göstergedir. Piyasada yer alan en büyük 50 firmanın (bankanın) piyasa paylarının karelerinin toplamı şeklinde hesaplanmaktadır(veya 50’den daha az firma var ise bunların hepsi üzerinde uygulanır). Buna göre HHI formülünü şu şekilde gösterebiliriz:

$$HHI = MS_1^2 + MS_2^2 + MS_3^2 + MS_4^2 \dots + MS_n^2$$

MS: market share (piyasa payı)

N: number of firm (firma sayısı)

HHI’daki artış, genellikle rekabette azalmayı ve piyasa gücündeki artışı gösterir. Piyasa yapısı tekele gittikçe yoğunlaşma artmakta ve HHI değeri büyümektedir. HHI endeksi sıfıra yakın bir değer ile 10.000 arasında değişen bir değer alabilir. Buna göre endeks değerinin 10.000 olması piyasada tek firma (tekel) olduğunu, HHI değerinin 0’a yaklaşması ise piyasada binlerce firma olmasına bağlı tam rekabetçi yapının varlığını ifade eder. “Eğer birbirine eşit piyasa payına sahip çok sayıda banka varsa HHI sıfıra yakınsar(atomik piyasa), ancak asla sıfıra eşit olmaz” (Yayla, 2007a). Yani, eğer bir piyasada pazar payının %100üne sahip tek bir katılımcı varsa o zaman HHI değeri 10.000 olur. Ancak piyasada, her bir firmanın pazar payının neredeyse %0 ına sahip olduğu çok sayıda firma varsa HHI değeri sıfıra yakınsar.

*HHI değeri 100 den az ise bu piyasada yüksek rekabet var demektir,

*HHI değeri 100-1000 arasında değişiyorsa piyasa yoğunlaşmamış denilebilir,

*HHI değeri 1000-1800 arasında değişiyorsa orta derecede yoğunlaşmış bir piyasa,

*HHI değeri 1800 den fazla ise çok yoğunlaşmış bir piyasa yapısı yani tekелci bir piyasa yapısı söz konusudur.

HHI endeksini şu şekilde özetleyebiliriz:

$$HHI = \sum_{i=1}^n S_i^2$$

S_i , i firmasının payını göstermektedir

Kısacası HHI eşittir “n” adet bankanın piyasa paylarının (S_i) karesinin toplamı.

“Amerikan Adalet Bakanlığı ve Federal Ticaret Komisyonu’nun Yatay Birleşme Rehberinde bir birleşme ya da devralmanın Pazar yapısında yaratacağı etki bu endeks ile ölçülmektedir”(Ilıcak ve diğerleri, 2007). Ayrıca yine ABD Adalet Bakanlığı’nın şirket birleşmelerinde izin verip vermeme konusunda bu indeksin verilerine başvurduğu da bilinmektedir.

3.7.1.2. Lerner Endeksi

“Piyasa gücünün varlığı araştırılırken kullanılan en temel endeks Lerner Endeksidir. Lerner endeksi fiyat ile marjinal maliyet arasındaki farkın fiyata bölünmesiyle hesaplanmaktadır.

$$LI = (P - MC)/P \quad (1)$$

Tam rekabet piyasasının varlığı halinde firmaların fiyatları marjinal maliyetleri üzerinde belirleyebilme yeteneği bulunmayıp Lerner endeksi 0 değerini almaktadır. Lerner endeksinin değerinin yüksekliği ise piyasa gücünün varlığını göstermektedir”(Camadan ve Erten, 2010).

3.7.1.3. Yoğunlaşma Rasyosu (CR)

İstenilen sayıda banka sayısına göre hesaplanan bir endekstir ve 0 ile 1 arasında bir değer gösterir (CR_k). Banka sayısı (k) arttıkça endeks 1'e, banka sayısı (k) azaldıkça endeks 0'a yakınsamaktadır. Yoğunlaşma rasyosu formülü şu şekildedir:

$$CR_k = \sum_{i=1}^k S_i$$

CR_k , k= seçilen banka sayısı. Örneğin CR_4 için ilk 4 büyük firma ele alınmıştır. Genelde CR_4, CR_8, CR_{10} değerleri hesaplanmaktadır. “Düşük yoğunlaşma rasyosu rekabetin derecesinin yüksek olduğunu, yüksek yoğunlaşma rasyosu ise rekabetin düşük olduğunu ya da olmadığını gösterir”(Polat, 2007). Örneğin 10 firmalı bir piyasa ele aldığımızda, firmaların hepsi aynı büyüklükte ise bu 10 firmanın yoğunlaşma oranı %100 olur.

“Endeksin değeri 1'e yakınsadıkça k adet bankanın piyasadaki kontrol gücünün arttığı sonucuna varılmaktadır”(Yayla, 2007).

3.7.1.4. Kapsamlı Yoğunlaşma Endeksi (CCI)

“HH endeksinden türetilmiş olan CCI, ilgili sektördeki büyük firmaların etkisinin daha fazla dikkate alınması amacıyla geliştirilmiştir”(Yayla, 2007b). 1970'de Horvath tarafından geliştirilen bu endeksi şu formülle gösterebiliriz:

$$CCI = S_1 + \sum_{i=2}^n S_i^2 (2 - S_i)$$

S_1 = piyasada en yüksek paya sahip olan firma payı

S_i = i firmasının payı

CCI endeksi 0 ile 1 arasında bir değer almaktadır. “Endeks değerinin sifira yakın olması yoğunlaşma düzeyinin düşük olduğunu gösterirken bu değerin 1’e yakınsaması yüksek bir yoğunlaşma düzeyine işaret etmektedir. Piyasada faaliyet gösteren bir tekelin varlığı halinde ise CCI 1 değerini almaktadır”(Camadan ve Erten, 2010).

“CCI, mutlak ve nispi yoğunlaşmayı aynı anda veren bir ölçüdür. Ancak bu endeks de en büyük firmaları düzeyleri ile birlikte ele alırken, iki grup arasındaki farkı artırması sebep gösterilerek eleştirilmiştir”(Akay, 2007).

3.8. Türk Bankacılık Sisteminde Temel Göstergeler

3.8.1. Aktifler ve Aktiflerin Yapısı

2002 yılından itibaren yapılan yapısal reformların da etkisiyle, bankacılık sektöründe hızlı bir iyileşme yaşanmıştır. Kamu bankalarının sistem üzerindeki bozucu etkileri azalırken, tüm bankaların bilanço yapıları güçlenmiş ve sağlanan istikrar ortamında küresel sermayenin payı artış göstermiştir. Sektörün temel işlevi olan aracılık faaliyetlerine dönülmesiyle beraber krediler, kriz sonrası en hızlı artış gösteren aktif kalemi olmuştur. Böylelikle, kriz sonrası dönemde, sektörün krediler yoluyla ekonomik büyümeye katkısı artmış ve finansal derinleşme¹ güçlenmiştir. Sektörün kârlılığı artmış ve sürdürülebilir bir nitelik kazanmıştır.

Aktifler incelendiğinde Türk lirası aktif değerler toplamında 2004 ten günümüze %300 lük bir sıçrama ile önemli bir artış göstermektedir. Aktiflerin grup bazında dağılımı kamusal sermayeli bankalar ve özel sermayeli mevduat bankaları arasındadır. 2010 yılı verilerine göre yabancı sermayeli bankaların aktif toplamı sektör aktif toplamının %10 unun altında kalmaktadır. Banka bazında incelendiğinde toplam aktiflerin ağırlığı ilk 5 banka üzerinde yoğunlaşmaktadır. İlk 5 bankanın toplam aktif değerleri piyasanın yaklaşık %60'ını oluşturmaktadır. Diğer yıllar incelendiğinde de aktiflerin seyrinde pek fazla fark bulunmamakla beraber sektörde ilk 5 beş bankanın aktif dağılımında

¹ Toplumun her kesimine daha geniş hizmet seçeneklerinin ulaşabilmesini sağlayacak finansal hizmetlerin artması olarak tanımlanabilmektedir.

yoğunlaştığı görülmektedir. Kamusal bankaların aktif dağılımda liderliği elinde bulundurduğu görülmektedir.

Özellikle son dönemde finansal sektörün toplam aktifleri bir önceki yıla göre %18,8 artarak 1,3 trilyon TL düzeyinde gerçekleşmiştir. Sektörün toplam aktifleri 2010 yılında %20,7 büyüyerek 1 trilyon TL'yi aşarken, sektör aktif büyümesinin %80'i son 1 yılda %33,9 büyüyen kredilerden kaynaklanmıştır.

Tablo 18. İlk Beş ve On Banka Aktif Büyüklüğü

Aktifler	2010	2009	2008	2007	2006	2005
T. C. Ziraat Bankası A.Ş.	137.475,69	124.528,53	104.412,50	80.942,31	71.903,77	65.050,17
Türkiye İş Bankası A.Ş.	124.828,26	113.223,30	97.551,92	80.180,92	75.204,76	63.712,47
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	113.501,84	105.462,05	88.940,86	67.578,48	50.286,91	36.468,24
Akbank T.A.Ş.	104.588,95	95.309,46	85.655,01	68.204,75	57.272,59	52.384,53
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	74.198,46	64.560,41	63.723,13	50.352,91	48.887,29	23.866,40
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	72.110,17	64.797,64	52.193,49	42.408,48	37.033,96	32.382,80
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	69.581,21	60.650,09	51.095,90	40.234,45	34.424,69	27.052,96
Finans Bank A.Ş.	33.854,00	29.317,63	26.572,98	20.882,31	17.895,46	12.314,15
Denizbank A.Ş.	24.832,79	21.204,77	19.224,57	14.912,29	11.493,50	9.357,81
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	16.772,84	15.063,56	14.736,06	11.800,92	8.281,66	5.421,87

Kaynak:TBB,http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/bbts.aspx#Rapor (Birim1.000.000TL),

Sektörün aktif kalitesi değerlendirildiğinde aktif kompozisyonu, yeniden yapılandırma sürecinin arkasından bir dönüşüm yaşamıştır. Banka portföylerinde hazine kâğıtlarının ağırlığı görece olarak azalmış ve kredilerde yaşanan artışla beraber bankalar 2002 ile 2010 yılları arasında yaşanan ekonomik büyüme sürecinde reel sektöre kaynak aktarma görevini yerine getirerek finansal aracılık misyonunu daha fazla yerine getirmiştir. Aracılık faaliyetleri açısından, bankacılık sektörünün temel göstergelerinden biri olan kredi/mevduat oranı, 2008 yılına kadar artarken, 2009 yılında bir miktar gerilemiştir.

2010 yılı başında itibaren kredilerdeki artışın mevduattaki artıştan fazla olmasından dolayı Temmuz ayında mevduatın krediye dönüşüm oranında artış gözlenmiştir.

Hazine kâğıtları risksiz kabul edildiğinden dolayı, hazine kâğıtlarının ağırlığının azalması aktif kalitesi açısından olumlu değerlendirilmese de bankaların asli işlevlerini yerine getirmesi açısından kredilerin ağırlığının artması olumlu değerlendirilmektedir.

Tablo 19. İlk 5 ve 10 Banka Aktif Yoğunlaşma Payları

Yoğunlaşma Aktifler	2010	2009	2008	2007	2006	2005
İlk Beş Banka %	62,58642	63,00102	62,37451	61,8811	62,60715	60,83123
İlk On Banka %	87,09214	86,92411	85,58314	85,0894	85,11465	82,62874
HHI	966	974	930	919	940	950

Kaynak: TBB, http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/bbts.aspx#Rapor

2008 yılına kadar piyasada ilk 10 banka açısından yoğunlaşmanın azaldığı bir devre olurken son yıllar yoğunlaşmanın arttığı bir dönem olmaktadır. Bankacılık sektöründeki aktif yoğunlaşmasında; ilk 5 bankanın ve ilk 10 bankanın toplam aktifler içindeki paylarında 2000 yılından 2010 yılına kadar olan zaman diliminde, önemli bir değişim görülmektedir. 2004 yılında ilk 5 bankanın payı %60 iken söz konusu oran yıllık bazda ılımlı bir artış eğilimiyle beraber 2010'da %62'ye ulaşmış, HHI ise puandan 966 puana yükselmiştir. Aynı dönemde, sektörde krizlerle beraber banka sayısında görülen azalışın yanı sıra büyük ölçekli bankaların payının da sürekli artması, buna mukabil orta ve küçük ölçeklilerin payının azalması, bahsedilen değişimi destekler niteliktedir.

Sektördeki aktif payları sıralaması değerlendirildiğinde, kriz dönemi olan 2000 yılında faaliyet gösteren 86 adet bankadan 6 tanesi büyük ölçekli ve 12 adet bankanın orta ölçekli ve 67 adet bankadır. 6 adet büyük ölçekli bankanın 2 tanesi kamu sermayelidir. Bu dönemde sektörün en büyük bankasının aktif payı %15,47 olup, kamu sermayeli grubunda yer almaktadır.

Finansal krizlerin aşılmaya başlandığı dönem olan 2002 yılında ise, sektörün en büyük bankasının payı %17,4 olup, büyük ve küçük ölçekli banka sayısında önemli bir değişim gözlenmezken küçük ölçekli banka sayısı 40'a inmiştir. İlerleyen yıllarda

büyük ölçekli banka sayısının 7'ye çıktığı, bununla birlikte orta ölçekli banka sayısında azalış gözlenmektedir. Küçük ölçekli banka sayısı ise azalış eğilimini devam ettirmiştir.

2010 yılında, en büyük bankanın aktif payı %15 kadar inerken, aktif payı %10'un üzerinde 4 adet banka yer almaktadır. Büyük ölçekli bankaların aktif paylarının birbirine yakınsaması sektörde rekabet yapısının güçlendiğine dair bir gösterge olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 20. Türkiye'de İlk 5 Banka Toplam Aktif İçinde Payları, %

Aktifler %	2010	2009	2008	2007	2006	2005
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	15,514	15,594	14,792	14,423	14,829	16,386
Türkiye İş Bankası A.Ş.	14,086	14,178	13,820	14,288	15,510	16,049
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	12,808	13,206	12,600	12,042	10,371	9,186
Akbank T.A.Ş.	11,802	11,935	12,134	12,153	11,812	13,196
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	8,373	8,084	9,027	8,972	10,082	6,012

Kaynak: TBB, http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/bbts.aspx#Rapor

3.8.2. Krediler ve Kredilerin Dağılımı

Sektörde yaşanan yeniden yapılanma ve konsolidasyonlar¹ ile piyasa koşulları 2002'den 2010 yılına kadar bankaların toplam kredi hacmindeki sıralamalarını etkilemiştir. Bununla birlikte, 2010 yılı itibarıyla özel sermayeli bankalar, ilk dörtte olup, toplam kredilerin %41'ini kullanmışlardır. Grup bazında krediler kaleminde mevduat bankaları liderliğini sürdürmekte olup yabancı sermayeli bankaların toplam krediler kalemi içinde ağırlığı artmaktadır. Verilen toplam krediler kalemi incelendiğinde, yeniden yapılandırma ve güçlü ekonomiye geçiş programıyla beraber ekonomi ve siyasette yakalanan istikrardan sonra 2004 yılından günümüze toplamda yaklaşık krediler beş kat artmıştır. Aktiflerde olduğu gibi kredilerde ilk 5 bankanın yoğunlaştığı

¹ Bir borcun borçlusu tarafından ödenmeyip zorunlu veya gönüllü olarak vade, faiz ve benzeri yönlerden yeniden yapılandırılmasıdır.

görülmektedir. 2010 yılı verilen kredilerin %50 sinden fazlasını ilk beş banka tek başına vermektedir.

Tablo 21. Grup Bazında Verilen Krediler

Grup Bazında Krediler	2010	2009	2008	2007	2006	2005
Türkiye Bankacılık Sistemi	460.277,07	381.012,57	366.900,91	280.453,09	218.063,93	153.059,05
Mevduat Bankaları	443.037,3	364.539,63	351.928,03	269.028,87	208.174,82	145.344,42
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	17.239,77	16.472,94	14.972,89	11.424,22	9.889,11	7.714,63
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	128.842,7	103.755,29	87.174,79	63.195,22	47.060,28	31.548,88
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	238.853,67	196.505,91	200.005,98	153.041,17	127.700,55	103.304,66
Yabancı Sermayeli Bankalar	75.337,47	64.266,67	64.731,47	52.774,64	33.393,98	10.473,00
TMSF' ye Devredilen Bankalar	3,46	11,76	15,79	17,85	20,01	17,87

Kaynak: TBB, http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/bbts.aspx#Rapor

Yabancı sermayeli bankaların krediler kalemindeki artış hızı grup bazında değerlendirildiğinde oldukça hızlı seyretmektedir. Yabancı sermaye ile birlikte gelen kalite, hizmet ve uluslar üstü bankacılık deneyimi yabancı sermayeli bankaların krediler performansını açıklar niteliktedir. 2001 sonrasında yabancı sermayenin bankacılık sektörüne gelişinde, banka satın alma, blok alım yoluyla nitelikli paya sahip olma ve İMKB’de banka pay senetleri satın alma yoluyla olmuştur(Tavşancı, 2008:46). 2008-2009 küresel kriz döneminde içsel pazarda faaliyet gösteren bankalar kredi hacmini

arttırmaya devam ederken yabancı sermayeli bankalarda duraksama yaşandığı gözlenmektedir.

Tablo 22. İlk 5 ve 10 Banka Kredi Büyüklüğü

Krediler	2010	2009	2008	2007	2006	2005
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	60.203,76	49.732,70	49.907,41	37.217,89	27.350,49	16.937,20
Türkiye İş Bankası A.Ş.	58.459,83	48.334,79	47.610,33	33.979,84	29.818,32	20.749,86
Akbank T.A.Ş.	48.641,32	39.718,24	44.374,10	37.015,78	28.336,94	22.106,15
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	46.808,64	36.724,57	30.836,19	21.604,13	17.371,40	13.425,21
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	46.572,34	37.857,82	38.672,95	28.508,88	22.504,15	11.306,27
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	41.416,30	34.572,66	30.502,30	23.470,00	18.043,24	11.905,06
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	40.617,76	32.458,07	25.836,30	18.121,08	11.645,64	6.218,62
Finans Bank A.Ş.	22.020,42	17.546,42	17.878,05	14.174,41	11.174,70	7.615,86
Denizbank A.Ş.	16.875,78	14.170,65	12.759,18	10.405,01	6.824,97	4.559,11
ING Bank A.Ş.	11.842,22	11.004,82	11.044,08	8.510,65	7.318,70	5.093,02

Kaynak: TBB (Birim 1.000.000 TL), http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/bbts.aspx#Rapor

2010 yılında sektörün kredileri %33,9 oranında artarken, banka grupları itibarıyla en hızlı kredi büyümesi %42,3 ile kamu bankalarında görülmüştür.

İlk on banka arasında daha önce ifade ettiğimiz gibi üç kamusal sermayeli banka bulunurken, toplamda kredi hacimleri, özel sermayeli bankaların gerisinde kalmaktadır. Sektör son beş yılda yakalanan olumlu hava sayesinde küresel krizin etkisinin hissedildiği yıl hariç bankaların vermiş olduğu kredileri arttırmakta hızlı bir gelişim

göstermektedir. Ayrıca yabancı sermayeli üç bankanın ilk onda yer alması rekabete yeni bir boyut getirmiş görece, krediler, ulusal sermaye ile yabancı sermayenin rekabet ettiği bir piyasa olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kredilerde 2005 yılında yaşanan düşüşle beraber günümüze kadar kredilerde ilk on bankanın krediler kaleminde yoğunlaştığı görülmektedir. Takipteki kredilerin durumu verilen kredilerin kalitesini ölçmede önemli ipuçları vermektedir. Yıllara göre takipteki krediler değişiklik göstermekle beraber Kamusal sermayeli bankaların kullandırmış olduğu krediler sonucunda takipteki kredilerinin artış gösterdiği gözlenmekte özel sermayeli mevduat bankalarının takipteki kredilerinde son yıl yaşanan düşüş göze çarpmaktadır.

Bilançoda aktif büyüklüğün içinde yer alan ve bankaların hem piyasalar hem de kendi kaynakları açısından en önemli kalemi sayılan krediler kalemi son beş yılda hacmini arttırarak büyümesini devam ettirmektedir. Özel sermayeli bankaların krediler kalemindeki büyüklüğü kamusal sermayeli bankaların önüne geçmektedir.

Tablo 23. Kredilerin Niteliğine Göre Sermaye Yapısına Göre Dağılımı

	Kamu			Özel Bankalar			Yabancı Sermayeli Bankalar		
	Ticari	Tüketici	Kredi Kartı	Ticari	Tüketici	Kredi Kartı	Ticari	Tüketici	Kredi Kartı
2004	15,418	4,252	1,121	48,297	7,410	11,447	2,266	1,061	1,149
2005	23,366	7,543	1,167	67,341	18,380	14,118	5,491	2,683	1,741
2006	33,091	13,079	1,108	81,437	23,980	16,092	19,461	8,820	3,979
2007	40,292	19,275	1,188	98,357	33,769	18,990	23,902	12,568	5,822
2008	56,446	25,455	1,755	126,602	37,182	23,177	34,890	18,526	7,857
2009	64,594	31,886	2,335	123,982	39,139	24,661	33,748	19,536	8,779
2010	88,797	46,315	3,244	168,870	54,929	28,262	42,465	23,772	11,336

Kaynak: http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Finansal_Piyasalar_Raporlari/8890eylulfr_2.12.09_33docx.pdf bilgilerden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tüketici kredileri ve kredi kartlarında özel sermayeli ticaret bankalarının kamusal sermayeli bankalara göre gelişimi son beş yılda oldukça hızlı seyretmiştir. Kriz dönemi dikkate alınırsa yabancı sermayeli banka ve kamusal sermayeli bankalar kredi kalemlerindeki artışı devam ettirmiş, özel sermayeli bankalar kredi kartı hariç düşüş göstermiştir. Bankaların Pazar payı dikkate alınırsa sektörde yine ilk on banka piyasaya hakim gözükmemektedir. Toplanan mevduat düşünüldüğünde yabancı sermayeli bankaların ulusal sermayeli bankalara nazaran geride kaldığı ancak krediler kaleminde Türk piyasasında kullanmış olduğu krediler, toplamış olduğu mevduatın üzerine çıkmaktadır. Buna ek olarak yabancı bankaların etkinliği ve sermaye yapısının yanında global ölçekte sahip olduğu tecrübe ile yabancı sermayeli bankaların kredi paylarını arttırması piyasadaki rekabeti etkilemekte son beş yılda kredi piyasası yoğunlaşması artmaktadır.

3.8.3. Takipteki Krediler

Kredilerin kalitesinin analizinde diğer en çok kullanılan gösterge, tahsili gecikmiş alacak oranıdır. Bu oran, bankaların verdikleri kredilerin içinde ödeme güçlüğü yaşanan, diğer bir deyişle tahsilleri geciken kredilerin toplam kredi portföylerine oranını ifade etmektedir. Ek olarak takipteki kredilerin oranı bankanın aktif kalitesi ve portföy yönetimindeki başarısını ortaya koyarken banka tercihinde de önemli rol oynamaktadır.

Tablo 24. Banka Grupları Bazında Takipteki Krediler

	2010	2009	2008	2007	2006	2005
Türkiye Bankacılık Sistemi	19.912,39	20.670,67	13.215,57	9.826,70	8.181,56	7.496,37
Mevduat Bankaları	19.569,21	20.341,89	13.012,36	9.664,87	7.997,40	7.339,52
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	343,19	328,78	203,22	161,83	184,17	156,85
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	4.889,06	4.641,79	3.311,46	2.566,55	2.406,76	2.515,03
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	9.520,27	10.596,95	6.980,78	5.516,36	4.584,41	4.321,72
Yabancı Sermayeli Bankalar	5107,9	5.042,06	2.644,66	1.504,48	911,87	407,15
TMSF Devredilen Bankalar	51,98	61,09	75,45	77,47	94,36	95,62

Kaynak: TBB, http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/bbts.aspx#Rapor

Bankacılık sektörü incelendiğinde kullanılan kredilerin aktifler içindeki payı sürekli artış göstermektedir. Mevduatın kredilere dönüşme oranı da 2009 yılı hariç artış göstermektedir. 2009 yılındaki azalışın üzerinde küresel piyasalarda yaşanan dalgalanmaların etkisi bulunmaktadır. Takipteki kredilerin oranı kullanılan krediler içinde düşüş eğiliminde olup yine 2009 yılında artış görülmektedir.

Batık kredi kavramı düşünüldüğünde bankacılığın taşımış olduğu risk faktörü öne çıkmaktadır. Verilen kredilerin geri dönmeyişi banka bilançolarını olumsuz etkileyerek bankaları zor durumda bırakabilmektedir. Bankaların günümüzde sahip olduğu araçlar düşünüldüğünde, özellikle bilgisayar ağının gelişmesi, ileri teknoloji yazılım ve donanım, kurulması düşünülen kredi ilişkisinde ağırlıklı olarak kullanılması bankaların bilgi ve belge toplamasını kolaylaştırmaktadır. İstihbarat sonucu doğru bilgilere ulaşmanın verdiği kolaylık ahlaki riski kısıtlamakta verilen kredilerin amacına uygun olarak kullanılmasına imkan vermektedir. Bankaların kredi kullandırma öncesinde çeşitli bilgisayar programlarını kullanması da doğru bir analiz yöntemi sayesinde çeşitli rasyolara göre kredinin kullandırılıp kullandırılmayacağı konusunda belirleyici olabilmekte eski tip bankacılık anlayışından gün geçtikçe vazgeçilmektedir.

Bankacılık sisteminin kredi hacmi incelendiğinde, 2000 sonrası dönemde kriz ortamı ve yeniden yapılandırma dönemi olan 2001-2002 yıllarındaki yavaşlamanın ardından, ekonomik ve siyasal istikrarla beraber tüketici ve yatırımcı güvenindeki artış kredi/GSYİH oranı, 2009 yılında %40'a yaklaşmıştır. Kredilerin GSYİH oranı finansal derinleşmenin göstergelerinden olup son yıllarda küresel kriz hariç sektörde finansal derinleşmenin de arttığı görülmektedir. Ekonomide krizi n ardından istikrar eğiliminin başladığı ve 2010 yılından itibaren krizin olumsuz etkilerinin azalmaya başlayacağı değerlendirilmektedir.

3.8.4. Mevduat Hacmi

Bankalar açısından mevduat rekabet açısından oldukça önemli bir girdi kalemidir. Vadeli vadesiz ve çeşitli yapı ve isimler altında toplanan mevduat, banka bilançolarında ki büyüklüğü düşünüldüğünde sistemin aracılık işlevini gerçekleştirmesinde düzenleyici olmaktadır. Mevduat toplamadaki yarış aynı zamanda bankanın kredi verme gücünü de arttırmaktadır. Kriz dönemlerinde mevduatın kamu bankalarına doğru yöneldiği

bilinmektedir. Ancak son beş yılı incelediğimizde kamusal sermayeli bankalar ile özel sermayeli bankaların mevduat toplama gücü aynı düzeyde seyretmekte fakat kamusal sermayeli banka sayısının az olduğu düşünülürse mevduatın kamu sermayeli bankalar lehine olduğu görülmektedir.

Tablo 25. İlk 10 Banka Mevduat Büyüklüğü

	2010	2009	2008	2007	2006	2005
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	113.440,58	98.529,47	83.883,44	68.249,77	59.652,90	51.778,20
Türkiye İş Bankası A.Ş.	80.448,59	72.177,06	63.539,19	48.533,15	46.399,36	37.399,98
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	70.179,20	62.808,05	52.715,28	39.098,10	30.139,04	23.578,02
Akbank T.A.Ş.	63.521,66	55.851,37	52.181,95	41.044,28	34.201,51	31.450,98
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	51.655,43	43.949,70	40.271,11	30.840,91	27.187,96	20.897,82
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	47.499,78	44.651,72	37.120,28	28.862,51	24.842,06	22.945,69
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	46.833,64	40.833,34	41.705,33	32.166,93	31.127,27	16.876,10
Finans Bank A.Ş.	22.060,43	20.267,56	15.939,07	12.957,85	11.462,48	6.115,40
Denizbank A.Ş.	14.511,40	11.636,46	9.999,21	9.217,39	7.219,89	5.234,37
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	9.742,47	9.421,64	9.271,75	7.082,97	5.425,91	3.242,20

Kaynak: TBB, http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/bbts.aspx#Rapor

Bu olgu kamusal sermayeli bankaların rekabeti bozucu etkisini de ortaya koymaktadır. Fakat son 20 yılda yaşanan krizler ve krizler sonrası yaşanan ağır kayıplar düşünüldüğünde ve özel sermayeli bazı bankaların başarısız girişimleri, tasarrufların kamusal sermayeli bankalara yönelmesinde etkili olmuştur.

Tablo 26. İlk 5 ve 10 Banka Toplam Mevduat Büyüklüğü Ve HHI Endeksi

Mevduat %	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004
İlk 5 Banka	66,61632	65,70923	64,52058	63,80296	63,1587	65,10991	64,17961
İlk 10 Banka	91,32178	90,70846	89,66711	89,09478	88,75632	86,56822	86,16074
HHI	1117	1096	1057	1047	1055	1080	1103

Kaynak: TBB, http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/bbts.aspx#Rapor

Yukarıda özetlediğimiz gibi mevduat kaleminde pasiflerinde en büyük girdiyi oluşturan ilk banka kamusal sermayeli olup ilk on içerisinde üç, ilk beş banka içerisinde iki banka ön sıralarda yer almaktadır. Özel sermayeli bankaların mevduat toplamadaki başarısı kuşkusuz sağlıklı bir aktif yapı ve güçlü banka görüntüsünün altında gizlidir. Özellikle ülkemizde aynı ürününün farklılaştırılmış şekilde müşterilere sunulması, hizmet anlayışının farklılaştırılması, müşteri odaklı anlayışın geliştirilmesi özel bankaların mevduat toplama çabası olarak düşünülebilir.

Mevduatın dağılımına bakıldığında ilk on banka toplam mevduatın %90'ını elinde tutmaktadır. Yoğunlaşmanın bu on bankada gerçekleşmesi ve HHI değerinin 1000 seviyesinin üzerinde seyretmesi sektörde mevduat kaleminde ılımlı bir rekabetin olduğunu göstermektedir. Ek olarak son altı yılda mevduat giderek bu ilk on bankanın tekeline girmekte sektörde rekabetin büyük bankalar arasında olduğuna işaret etmektedir. İlk beş bankanın sahip olduğu mevduat düzeyi sistemde rekabet eden diğer bankalara %35 düzeyinde bir mevduat payı bırakmaktadır. Özetle mevduat piyasasında ki yarışta ilk on banka sektörde rekabetin belirleyicisi olmakta, kamusal sermayeli üç banka toplamda liderliği elinde tutmaktadır. 2010 yılı ise rekabetin nispeten yükseldiği bir yıl olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.8.5. Likit Aktifler

Likit aktifler kalemi nakit değerler, bankalardan, Merkez Bankasından ve para piyasalarından alacaklar ve satılmaya hazır finansal varlıklar kalemlerinin toplamı olarak alınmıştır. Bazı bankaların toplamış olduğu mevduat düzeyinden, daha ileri düzeyde kredi vermesi mevduatın krediye dönüşme oranını düşürmektedir. Ancak sektör bazında toplamda sadece birkaç bankanın bunu yaptığı düşünülürse mevduatın

kredilere dönüşüm oranı ulusal sermayeli bankalarda daha yüksektir. Likitlerini aktif yapısında istikrarlı kullanan bankalar rekabet ve kar fırsatını yakalamaktadır.

Tablo 27. Grup Bazında Likit Aktif Büyüklükleri

	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004
Mevduat Bankaları	233.994	208.217	141.647	164.705	139.443	101.571	63.435
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	4.705	5.163	3.844	3.214	19.72	1.558	1.099
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	76.405	64.415	37.103	64.526	51.682	36.662	18.561
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	129.992	117.772	82.899	82.823	77.154	63.332	43.709
Yabancı Sermayeli Bankalar	27.594	26.021	21.640	17.352	10.605	1.575	1.164
TMSF' ye Devredilen Bankalar	1,28	7,39	4,56	2,04	0,52	0,44	0,45

Kaynak: TBB, http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/bbts.aspx#Rapor

Büyük ölçekli bankaların likit aktiflerdeki piyasa payı artarken, fonksiyonel ayırım bakımından katılım bankaları dışında inişli ve çıkışlı bir yapı gözlenmektedir.

Diğer bir taraftan yandan, likit aktiflerde 2010 yılı ilk 10 banka sıralamasında büyük ölçekli bankaların ağırlıkta olduğu görülmektedir. Kamu sermayeli ve özel sermayeli mevduat bankaları ilk 10'da daha fazla pay alırken, söz konusu sıralamaya 2010 yılında kamusal sermayeli bankaların toplam likit aktiflerin sektörün %41 iken özel sermayeli mevduat bankaların %54 olmaktadır.

Tablo 28. Likit Aktiflerde 2004-2010 Yılı İlk 10 Banka Sıralaması

Likit Aktifler	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	44.951	34.824	18.446	40.212	29.452	21.134	11.128
Akbank T.A.Ş.	43.803	33.909	13.969	22.993	18.299	14.682	11.857
Türkiye İş Bankası A.Ş.	36.685	34.740	33.087	28.865	31.615	27.009	14.324
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	34.426	35.961	22.917	20.330	14.904	10.310	6.671
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	20.901	21.416	13.287	12365	13.568	13.579	7.199
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	10.552	8.175	5369	11.948	8.661	1.948	233
Finans Bank A.Ş.	8.062	7.338	3289	4.082	3.695	2.097	1.366
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	7.847	6.769	5.546	3.968	42.36	1.759	2.574
HSBC Bank A.Ş.	4.697	3.483	2.445	2.144	1.225	665	465
Denizbank A.Ş.	4.510	4.230	3.890	2.696	1.737	1.779	1.606

Kaynak: BDDK verileri ve http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/bbts.aspx#Rapor dan alınan sonuçlar derlenmiştir.

Likit aktif büyüklükleri değerlendirildiğinde, bilanço aktif büyüklüğü ile paralellik göstermektedir. Sektörde yer alan büyük bankaların nakit aktif değerleri de yüksek olmaktadır. Kamu sermayeli ve özel sermayeli mevduat bankaları ilk 10'dadaha fazla pay alırken, 2010 yılında yabancı sermayeli, ulusal ve kamusal sermayeli bankalar arasında bir paylaşım olduğu görülmektedir. Likit yönetiminde başarı sağlayan bankalar aynı zamanda kredi kullandırma kapasitelerini de arttırmaktadır. Aynı zamanda likit aktifler görünmeyen bir çok işlemi içermektedir. Bankalarda sürekli bir şekilde kontrol edilemeyen fon hareketleri bulunmaktadır. Mevduat artışları, kredi geri ödemeleri vadesi gelen yatırımlar kasa işlemleri gibi faaliyetler fonların artışına neden olurken, bir kısmı da mevduat çekilişleri, yeni krediler gibi fonları azaltıcı bir karakter sergiler. Likidite büyüklüğü bu unsurları içine alarak likit yönetimin sağlıklı bir şekilde izlenmesi, kontrol edilemeyen bu fon akımlarının etkilerini ortadan kaldırmak veya kuvvetlendirmek için kontrol edilebilir bilanço kalemlerinde gerekli değişimlerin

bankanın kısa süreli hedeflerini gerçekleştirmek amacına yönelik olarak manipule edilmesini içerir(Akdemir, 1??). Özellikle bilançonun likit olan kısmını yansıtan likit aktifler kalemi, özellikle dalgalanmalar döneminde sektörün şoklara karşı direncini artıran bir bileşendir(BDDK, 2007). Küresel kriz döneminde likit artışı son 5 yılda olduğu gibi artış göstererek şoklara karşı sektörü korumuştur.

Tablo 29. Likit Aktifler ve HHI Endeksi

	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004
İlk Beş Banka %	75,73	75,38	69,90	74,30	76,25	84,08	79,30
İlk On Banka %	90,68	89,44	84,03	89,10	90,10	91,52	89,0
HHI	876	780	517	612	520	389	239

Kaynak : TBB, http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/bbts.aspx#Rapor

HHI değerleri 1000 puanın altında ki hareketini son 5 yılda arttırarak devam etmektedir. Söz konusu oran yoğunlaşmanın olmadığını göstermektedir. 2008 yılında Likit aktiflerde ilk 10 banka sıralamasında son dönemde büyük ölçekli bankaların ağırlıkta olduğu görülmektedir (BDDK, 2008). 2009 yılı itibarıyla, sektörün likit aktifler kaleminin %69,6'sı büyük, %17'si küçük ölçekli bankalarca sahip olunması, bu grup bankaların likit kalma tercihlerinin orta ölçeklilere göre daha yüksek olduğuna imae etmektedir.(BDDK, 2009).

Bankacılık sektörünün 2000-2001 içsel ve 2008 küresel kriz ardından kazandığı ivme ve uygulaya koyduğu politikalar, risk algılama becerisi olumlu sonuçlara neden olarak bankacılık sektörünün krizlerden güçlenerek çıkmasına imkân vermiştir. 'Bankacılık sektörü 2010 yılı genelinde oldukça başarılı bir performans sergilemiştir. Bankacılık sektörünün krizden ana göstergeler bakımından güçlenerek çıktığı, küresel kriz sonrası ekonominin toparlanma sürecinde reel sektöre daha fazla destek sağladığı; diğer taraftan kriz nedeniyle ertelenmiş olan tüketimin, faiz oranlarındaki düşüşün de yardımıyla kredi talebini artırarak sektörün büyümesine ciddi bir katkı sağladığı değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak, bankacılık sektörümüzün Küresel krizden çıkış sürecinde ekonomimiz için bir kaldıraç fonksiyonu gördüğü düşünülmektedir' (BDDK,2011).

3.9. Sendikasyon ve Seküritizasyon Kredileri

Seküritizasyon genel olarak likiti düşük, sözleşmeye dayalı nakit akımları bulunan aktiflerin likit ve ciro edilebilir menkul kıymetlere dönüştürülmesini ifade etmektedir.(Yıldırım, 2008:407). “Özetle seküritizasyon kredisi bankaların gelecekte elde edecekleri gelirleri menkul kıymetleştirerek satmak ve bu yolla finansman sağlamaktır”(Duranlar, 2009:1).

“Sendikasyon kredileri, bir veya birden fazla banka tarafından kullanılan ve yönetilen ortak bir dokümantasyon çerçevesinde tek bir borçluya aynı fiyatlama ve koşullarla kredi tahsis edilmesidir”(Çetintaş, 2008:4).

Tablo 30. Sendikasyon Ve Seküritizasyon Kredileri (Milyon Dolar)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Sendikasyon Kredileri	8,176	12,464	13,239	11,194	7,363	14,201
Seküritizasyon Kredileri	7,038	10,420	13,147	12,433	10,890	9,291
Toplam	15,214	22,884	26,386	23,627	18,253	23,493

Kaynak: TCMB verileri ve <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/finist/bolumI.pdf> verileri derlenerek hazırlanmıştır.

Sendikasyon kredileri mevduatlar dışındaki en önemli fon kaynağı olarak görülmekte ve sıklıkla kullanılan bir finansal araç olmaktadır. Özellikle mevduata konan yasal sınırlar ve düzenlemeler, ayrılan karşılıklar düşünüldüğünde sendikasyon kredilerinin önemi daha fazla ortaya çıkmaktadır.

Son 5 yıl değerlendirildiğinde hem seküritizasyon hem de sendikasyon kredilerinde artış söz konusudur. Seküritizasyon faaliyetlerinin sınırlı sayıda bankalarca yapılmakta ve ağırlıklı olarak bu bankalar büyük ölçekli olup, tamamı mevduat bankasıdır. (BDDK, 2006). Süre gelen yıllarda da seküritizasyon faaliyetlerindeki bu niteliğinde değişiklik olmamıştır. “2008 yılında ilk beş büyük ölçekli banka toplam seküritizasyon

kredilerinin %91,2'sini gerçekleştirmiştir. Sektördeki büyük ölçekli bankaların ağırlığı devam etmekle birlikte küçük ölçekli bankaların paylarını artırarak koruduğu görülmektedir” (BDDK 2008b). Diğer taraftan sektörde seküritizasyon faaliyetleri sınırlı sayıda banka tarafından yapıldığından yüksek bir yoğunlaşma hâkimdir. “2009 yılında İlk 5 banka toplam seküritizasyon kredilerinin %89,8'ini gerçekleştirmiştir”(BDDK 2009b).

Küresel kriz döneminde bankalar sendikasyon kredilerinden yararlanarak fon taleplerini karşılamış ve arttırarak karşılamaya devam etmişlerdir. Fon yaratma kapasitesinin sendikasyon kredileri ile artışı ve piyasada alınan sendikasyon kredisi ile iç piyasada kullanılan kredi arasında banka lehine oluşacak pozitif faiz marjı bankanın gelirlerine de olumlu katkı yapmaktadır.2008-2009 küresel kriz döneminde sendikasyon kredilerinde yaşanan düşüş seküritizasyon kredilerinden daha fazla olmuştur. Krizden çıkış ile birlikte sendikasyon kredilerine bankaların daha fazla yöneldiği görülmektedir. Son yıllarda kredi hacminin artışı, mevduatın seyri dikkate alındığında sendikasyon kredilerine dayandığı rahatlıkla gözlenmektedir.

3.10. Son Beş Yılda Sektörde Yaşanan Birleşme ve Devralmalar

Türkiye’de de, özellikle liberalizasyon sürecinden sonra yabancı banka girişleri artmıştır. Bunda 1989 yılında sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi ve uluslararası ticaretin artması etkili olmuştur.(Tavşancı ve Apak, 2008b,:48). Küreselleşen sermayenin önemli finansal kurumlarından olan yabancı bankalar küresel sermayenin ulusal pazarlara girerek, sermaye yapısı bakımından piyasa içinde rekabete neden olmaktadır. Yabancı banka ile birlikte gelen teknoloji, çalıştırılan personelin yetkinliği, beşerî sermayesi, hizmet kalitesi de sektöre katkı yaparak ulusal piyasalarda öğretici olabilmektedir. Yabancı sermayeli bankaların sektördeki tecrübesi dikkate alındığında rekabet avantajı sağlayacakları da açıktır. Ali Bayrakdaroğlu ve İlhan Ege yaptıkları çalışmada yabancı sermayeli bankaların ulusal sermayeli bankalara göre daha yüksek performans gösterdiklerini tespit etmiştir (Bayrakdaroğlu ve Ege, 2007). Buna ek olarak rekabet açısından parçalı çok sayıda küçük ölçekli yabancı banka daha rekabetçi davranabilmektedir. “Bu nedenle yabancı banka girişlerinde yabancı bankaların satış,

piyasadaki paylarından daha önemlidir”(Ak, 2007). Türk Bankacılık sektöründe gerçekleşen yabancı sermaye alımları aşağıda verilmiştir;

2005 yılında Türk Dış Ticaret Bankası A.Ş. "Özel Sermayeli Ticaret Bankaları" grubundan "Türkiye'de Kurulmuş Yabancı Bankalar" grubuna geçmiş ve ticari unvanı yine aynı yıl içinde "Fortis Bank A.Ş." olarak değişmiştir. Banka 2011 tarihinde, tüm aktif pasifiyle Türk Ekonomi Bankası A.Ş.'ye devredilmiş, tüzel kişiliği sona ermiştir.

Bnp-Ak Dresdner Bank A.Ş. 2005 yılında "Türkiye'de Kurulmuş Yabancı Bankalar" grubundan "Özel Sermayeli Ticaret Bankaları" grubuna geçmiş ve ticari unvanı aynı yıl içinde "Ak Uluslararası Bankası A.Ş." olarak değişmiştir.

Denizbank A.Ş., hisselerinin % 74,99'unu Dexia Participation Belgique S.A.'ye satmak üzere 2006 yılında bir anlaşma imzalanmış, ancak fiili devir işlemi yaklaşık beş ay sonra gerçekleşmiştir. Banka, bu tarih itibariyle yabancı bankalar grubuna geçmiştir.

Finans Bank A.Ş. hisselerinin %46'sı 2006 yılında National Bank of Greece S.A.'ya devredilmiş ve yabancı bankalar grubuna dâhil olmuştur.

Türk Dış Ticaret Bankası A.Ş., 2005 yılında yabancı bankalar grubuna geçerek ticari unvanı "Fortis Bank A.Ş." olarak değişmiştir.

Bank Europa Bankası A.Ş.'nin ticari unvanı 2006 yılında "Millennium Bank A.Ş." olarak değişmiştir.

Tat Yatırım Bankası A.Ş.'nin ticari unvanı 2007 tarihinde "Merrill Lynch Yatırım Bank A.Ş." olarak değişmiştir.

MNG Bank A.Ş. hisselerinin %50'si Arap Bank plc ve %41'i BankMed'e 2007 yılında devredilerek yabancı bankalar grubuna geçmiş ve ticari unvanı "Turkland Bank A.Ş." olarak değiştirilmiştir.

OYAK Bank A.Ş.'nin sermayesinin %100'üne tekabül eden ve Ordu Yardımlaşma Kurumu bünyesinde bulunan hisseleri 2007 yılında ING Bank N.V.' ye devredilmiştir. Banka, bu devir işlemiyle yabancı bankalar grubuna geçmiştir.

Tekfen bank A.Ş. hisselerinin % 70'i Eurobank EFG Holding(Luxemburg) S.A.'ye 2007 yılında devredilerek yabancı bankalar grubuna dâhil olmuştur. Ticari unvanı "Eurobank Tekfen A.Ş." olarak değiştirilmiştir.

Unicredit Banca Di Roma S.p.A.'nın BDDK'nın Kasım 2008 ve 2893 sayılı kararıyla bankacılık faaliyetlerine son ve iradi tasfiyesine izin verilmesine karar verilerek piyasadan çekilmiştir.

Türkiye Garanti Bankası A.Ş., BDDK'nın Aralık 2001 tarih ve 548 sayılı kararı ile Osmanlı Bankası A.Ş.'yi bünyesine almıştır. 22 Aralık 2005 tarihinde bankanın % 25,5'ine karşılık gelen hisse senetleri General Electric Grubuna satılmıştır.

Akbank T.A.Ş. BDDK'nın Aralık 2006 tarihli kararı ile bankanın sermaye artırımını sonrasında %20'sinin Citibank Overseas Investment Corporation (COIC) tarafından devralınmasına izin verilmiştir.

Şekerbank Haziran 2006 tarihinde imzalanan anlaşma ile personelin münzam sosyal güvenlik ve sosyal sigorta sandığı vakıfları hisselerinin % 33,97'sinin Bank Turan Alem Group'a satmıştır. BDDK'nın 2006 tarihli kararı ile bankanın ödenmiş sermayesinin % 33.98'ine karşılık gelen hisselerinin, sermayesinin tamamı Bank Turanalem JSC'nin sahip olduğu Turanalem Securities JSC tarafından devralınmasına izin verilmiştir.

Tablo 31. Bankaların Satış Fiyatları ve İştirakleri

BANKA	Satın Alımı Yapan Yabancı Bankalar	Yabancıya Satılan Pay (%)	Satış Fiyatı
A Bank	Alpha Bank	47.02	242.3 Milyon \$
Adabank	The International Investor /Kuvey Türk	99.99	45.1 Milyon TL
Akbank	Citigroup	20	3.1 Milyar \$
Bank Pozitif	Bank Hapoalim(BH)	57.5	113 Milyon \$
Denizbank	Dexia	75	2.44 Milyar \$
Finansbank	NBG	46	2.3 Milyar Eur
Fortis	Fortis	89.34	985 Milyon Eur
Garanti Bankası	GE	25.5	1.086 Milyon \$

Tablo 31'in Devamı

MNG Bank	Bank Med/Arap Bank	91	160 Milyon \$
Şekerbank	Turan Alem Group	33.98	424.7 Milyon TL
Tatbank	Merrill Lynch	100	9 Milyon \$
TEB	BNP Paribas	50	216.8 Milyon \$
Tekfenbank	EFG Eurobank	70	182 Milyon \$
Yapı ve Kredi	Koc-UniCredit	57.4	1.182 Milyon Eur

Kaynak: Dede, 2007:36

3.11. Türkiye'de Bankacılık Sektörü 2005-2010 Piyasa Yapısının İncelenmesi:

Panzar Rosse Modeli

Türkiye ekonomisinin 1980' den sonra yaşamış olduğu serbestleşme dönemi bankacılık sektöründe de etkisini hissettirmiştir. Finansal serbestleşmenin başladığı bu dönemden itibaren Türk bankacılık sektörüne yabancı banka girişlerinin arttığı görülmektedir. Endüstri iktisadı literatüründe herhangi bir sektöre firma girişleri, piyasadaki yoğunlaşma düzeylerini yeniden düzenleyerek yoğunlaşmaların azalmasına neden olur. Karlılık düşerken, piyasada ise firmalar arası rekabetin artacağını varsaymaktadır. 1980 yılında sektörde 43 olan banka sayısı 79'a yükselmiştir. Bu artışın içinde çoğunluğu yabancı bankalar oluşturmaktadır. 2005 yılında sektörde 7 yabancı sermayeli banka ve şube açan banka sayısı 7 iken 2010 yılında 14 yabancı sermayeli bankanın yanında şube açan yabancı banka sayısı da 6'dır. 2007-2008 küresel krizi döneminde sektörde yabancı banka sayısı 15, şube açan banka sayısı ise 2005 dönemi ile aynıdır.

3.11.1. Metodoloji

Panzar ve Rosse (1982 ve 1987) testi oligopolistik, rekabetçi ve monopolistik piyasalar için oluşturulan modeldir. Modelin çıkış noktası Amerikan günlük gazete endüstrisinin incelenmesiyle, gazete kağıtları ve diğer faktör fiyatları katsayılarının sürekli pozitif çıkmasıydı. Bu çok garipti çünkü gazetelerin çoğunluğu yerel tekellerdi ve tekeli teorilere göre marjinal maliyet eğrisinde yukarı yönlü bir değişme çıktı ve gelir dengelerinde bir azalmaya yol açmalıydı. Üstelik çok girişli ve çok çıkışlı piyasalarla

uğraşırken konu daha da karmaşıklaşıyordu. Günlük gazetelerin parametre tahminleri, indirgenmiş form gelir denklemleri tekellerin kar maksimizasyonu hipotezi ile uyumlu değildi. Bu nedenle Rosse verileriyle uyumlu olacak ekonomik olarak başka alternatif hipotezler aramayı başladı. Ve böylece modelin ilk hali geliştirildi(Panzar ve Rosse, 1987).

“Panzar-Rosse Modeli, hem banka hem de sektör düzeyinde karı maksimize ederek denge çıktı düzeyi ve denge banka sayısını belirleyen genel bir bankacılık piyasası modelinden türemiştir. Piyasa yapısının doğasını (monopol veya oligopol, monopolcü rekabet veya tam rekabet) tanımlamak için, Panzar-Rosse modeli, H istatistiği denilen bir ölçü kullanmaktadır. Panzar ve Rosse, toplam faiz gelirlerinin esnekliklerinin toplamı ve bankaların girdi fiyatlarındaki değişimler yoluyla, bankaların rekabetçi davranışları hakkında sonuç çıkarmaya imkân verir” (Bikker, Haaf: 2002:2193).

“P-R modeli, indirgenmiş form gelir denklemlerinin karşılaştırmalı statik özellikleri temelinde bankaların rekabetçi davranışlarını değerlendirmek için kesitsel veriler kullanır. Bu modelde gelir, girdi fiyatlarıdır. Bu modelde bir bankanın girdi fiyatlarıyla birlikte toplam gelirlerinin esnekliklerinin toplamı tam rekabeti ve tam tekeli test etmek için çok önemli bir istatistik sağlar. Ayrıca belirli varsayımlar altında bu istatistik, bankacılık sektöründe rekabet derecesinin bir ölçümü olarak da kullanılabilir. Çıkan değişken borç verme faiz oranı ya da fiyat olarak yorumlanabilir” (Bikker, Spierdijk ve Finnie, 2007:1).

Bütün piyasa yapılarında, firmanın denge hasılat değerlerinin faktör fiyatlarında değişimler ile ilişkisi incelenmektedir. Yeni ampirik endüstri iktisadında, endüstride piyasa yapısının ve rekabet gücünün ölçülmesinde geliştirilen bu teknik, sıkça kullanılan bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu test, firma seviyesinde indirgenmiş form hasılat eşitliğinin özelliklerine dayanmakta olup, belirli koşullarda firmaların rekabetçi davranışlarını ölçümleme işlevi gören H test istatistiğini hesaplamaktadır.

“Bir tekel piyasasında girdi fiyatlarındaki bir artışın marjinal maliyetleri artıracığı ve çıktı dengesini azaltacağı için ve kar maksimizasyonu hipotezinde verilen toplam gelirden bir düşüş yaşanacağından H negatif bir değerdedir. Bunun aksine, tam rekabet piyasasında, Girdi fiyatlarında meydana gelen artış, hem marjinal ve ortalama maliyetleri artırdığı için ve bankaların optimal çıktıları değiştirilmeden toplam gelirden bir artışa neden olduğu için, H bire eşit olur. Piyasanın tekelci bir karaktere sahip olduğu zaman H sıfır ile bir arasında değişir ”(Wong ve diğerleri, 2006).

3.11.2. Varsayımlar

Panzar-Rosse modelini bankacılık sektörüne uyguladığımızda, ilk olarak herhangi bir (i)bankasının kârlarını, marjinal hasılatın marjinal maliyete eşit olduğu üretim seviyesinde en yüksek (maksimal) seviyeye ulaştırması gerekmektedir.

Modelden anlamlı sonuçlar alınabilmesi için bankacılık sisteminin uzun dönemde dengede olması, diğer bir deyişle, bankaların kârları ile girdi fiyatları arasında korelasyonun bulunmaması gerekmektedir.

Uzun dönem denge testi, rekabetçi bir piyasada bankaların kâr oranlarının eşit olması öngörüsüne dayanmaktadır.

Panzar ve Rosse modeli ve kullanılan istatistikler herhangi bir endüstri ya da firmaya ait indirgenmiş formda gelir denkleminde tahmin edilen faktör fiyatlarına göre gelir esneklikleri toplam değerinin, bu endüstri ya da firmanın sahip olduğu piyasa gücü hakkında kesin bilgiler verdiğini teorik olarak açıklamaya çalışmaktadır. İndirgenmiş formda elde edilen faktör fiyatlarına göre gelir esneklikleri toplam değeri olan istatistiği “H” sembolü ile gösterilmektedir. İndirgenmiş denklemden tahmin edilen H’nin alacağı farklı değerler, değişik tipte piyasa yapılarını temsil etmektedir (Çelik, 2004:18).

Panzar ve Rosse (1987) modelinde tahmin edilen indirgenmiş formda gelir denklemi aşağıda verilmiştir;

$$\ln R = j_0 + \sum_{k=1}^m h_k \ln W_{k_i} + j_1 \ln A_i + j_2 \ln K_i \quad i=1, \dots, n \quad (1)$$

R= Firma yada Endüstri Gelirini

W=Girdi Fiyat Vektörü

A=Talebi etkileyen Değişkenler

K= Kapasiteyi etkileyen değişkenler

Bankalar temel olarak aracılık faaliyetlerini gerçekleştirebilmek için piyasalardan topladığı fonları kredi olarak satmaktadır. Bu faaliyetleri gerçekleştirebilmek için işgücüne, sabit sermayeye ve üstlenmiş olduğu fon maliyetine ihtiyacı vardır. Bu nedenle sektörde iş gücü, sabit sermaye ve fonlama maliyeti sektörün üç girdisi olarak kabul edilir. Girdi vektöründe tahmin edilen h ($k=1,..,n$) parametreleri toplamı Panzar-Rosse testinde H istatistiği sonucunu vermektedir. H istatistiği (1) numaralı denklem kullanılarak aşağıdaki eşitliği almaktadır;

$$H = \sum_{k=1}^m h_k = \sum_k \left[\frac{\partial R_{it}}{\partial W_{itk}} \frac{W_{itk}}{R_{it}} \right] \quad (2)$$

Faktör fiyatları gelir esneklikleri toplamı olan H istatistiğinin almış olduğu değer $H \leq 0$ olduğunda piyasa yapısı monopol olarak değerlendirilmekte, tahmin edilen istatistik $0 < H < 1$ arasında bir değer alırsa monopolcü rekabet ve $H=1$ durumunda ise piyasada tam rekabetin olduğu varsayılır.

Bu durumda yapılan analizlerde kurulan hipotezlerde $H \leq 0$ hipotezinin reddedilmesi monopol modelin geçerli olmadığını ancak $H \leq 1$ hipotezinin reddedilmesi ise kısıtların dışında kalacağından her üç piyasa yapısının da ne olduğu hakkında seçim bırakmadığı için sonuçları doğrular nitelikte değildir. Ancak hem $H \leq 0$ hem de $H = 1$ hipotezinin reddedilmesi ayrıca yukarıda bahsettiğimiz $H \leq 1$ hipotezi reddedilmemesi şartıyla ele alınan üç modelden sadece monopolcü rekabetin geçerli olduğu hipotez tarafından desteklenmektedir (Panzar ve Rosse, 1987: 453).

Panzar ve Rosse modeli firmaların özgün verilerinin kullanımına olanak sağlamaktadır. Özgün verilerin kullanıldığı bu model zaman olgusunu bir kenara bıraktığı için

literatürde, piyasalarda rekabet gücü veya piyasa yapısının tahminine yönelik yapılan ampirik çalışmalarda tercih edilmektedir. Modelin bankacılık sektörüne ilk uygulandığı olan çalışmada Shaffer (1982), Panzar ve Rosse H istatistiği değerinin faktör fiyatlarına göre gelir esneklikleri toplamı olması nedeniyle (1) numaralı denklemde olduğu gibi indirgenmiş formda gelir denkleminin logaritmik formda olmasının gerektiğini belirtmiştir (Çelik ve Ürünveren2009:50).

Rekabet teorisine göre; tam rekabet piyasasında piyasaya giriş ve çıkışlar serbest olup piyasada fiyatlar üzerinde etki kurabilecek firma bulunmamakla birlikte çok sayıda firma vardır (Atomisite koşulu). Uzun dönemde ki bu atomisite koşulu, kısa dönemde piyasaya girişlerle başlayan az sayıda firmanın almış olduğu aşırı karın, uzun dönemde, oluşan karın normal kara dönüşmesine neden olmaktadır. Tam rekabet piyasası varsayımları altında faktör fiyatlarında meydana gelebilecek artışlar ve azalışlar ortalama ve marjinal maliyetlerde de aynı oranda artışa azalışa neden olur.

Tablo 32. Panzar Rosse Modeli H Değerlerine Karşılık Gelen Piyasa Modelleri

Tahmin edilen H değeri	Piyasa Yapısı
$H \leq 0$	Monopol piyasası: Her bir firma kendisine ait talep eğrisi üzerinde bağımsız bir monopolcü firma gibi davranmaktadır. (H algılanan talep esnekliğinin azalan bir fonksiyonudur.) Kartel (işbirliği) modeli.
$0 < H < 1$	Piyasaya girişlerin serbest olduğu monopolcü rekabet (Chamberlin) modeli. Fazla kapasite söz konusudur. (H algılanan talep esnekliğinin artan bir fonksiyonudur.)
$H = 1$	Tam rekabet piyasası. Etkin (tam) kapasite kullanımı söz konusudur.

Kaynak: Çelik ve Ürünveren, 2009

Denge noktasında üretim miktarında değişim olmazken, sonsuz esneklikte ki talep eğrisi maliyet artış veya azalışıyla birlikte yukarı veya aşağıya paralel hareket ederek fiyatın artmasına veya azalmasına neden olur. Gerçekleşen yeni fiyat, denge gelirini de aynı

oranda arttırır veya azaltır. Dolayısıyla tam rekabet piyasasında faktör fiyatlarına göre gelir esneklikleri toplamını gösteren H istatistiği değeri 1'e eşit yani faktör fiyatlarına göre gelir esnekliği birim esnek olmaktadır (Vesala1995:48).

Monopolcü rekabet piyasası koşullarında faaliyet gösteren bir firmanın karını en yüksek seviyeye çıkardığı denge noktasında marjinal maliyet marjinal hasıllata eşittir.

Monopolcü rekabet ortamında firmaların sahip olduğu talep, piyasadaki diğer ikame ürünlerin miktar ve fiyatlarına göre belirlenmektedir. Tam rekabet piyasasında olduğu gibi monopolcü piyasalarda da piyasaya yeni firma girişleri, uzun dönemde karın sıfır kara yaklaştırır. Talep eğrisi ise uzun dönem ortalama maliyet eğrisine teğet olmaktadır. Faktör fiyatlarında meydana gelebilecek bir artış veya azalış, tam rekabet piyasasında olduğu gibi bu piyasada da ortalama ve marjinal maliyeti aynı derecede etkiler. Faktör fiyatlarında gerçekleşecek bir maliyet artışı, firmaların yüksek maliyet altında çalışmamalarını sağlayarak rasyonel olarak pazardan çıkışların başlamasına neden olur. Piyasada kalan diğer firmaların mallarına olan talepte az sayıda firma olması nedeniyle artar. Talep artışı firma gelirlerini arttırır. H istatistiği, girişlerin serbest olduğu bir monopolcü rekabet piyasasında pozitif bir değer alması gerektiğini gösterir H istatistiğinin negatif değerleri, girdi fiyatlarında dışsal bir artışın banka kârlarını azaltacağını, diğer bir deyişle bankaların artan maliyeti kredi müşterilerine aktaramayacağını göstermektedir (Panzar ve Rosse 1987:449).

Piyasaya girişlerin mümkün olmadığı, tek firma hâkimiyetinin olduğu monopol piyasalarda, faktör fiyatlarının yükselmesi ortalama ve marjinal maliyetlerin artmasına neden olur. Tam rekabet ve monopolcü rekabet piyasalarından farkı monopol piyasada tek bir firma olduğu için maliyet artışı, fiyata artış yönünde yansırken, firmanın ürünlerine olan talep giderek azalır. Firma aynı gelir düzeyinde direnmek isterse fiyatlarını yüksek tutarak gelir seviyesini değiştirmek istemez. Sonuçta negatif eğimli talep eğrisiyle karşı karşıya olan monopolcu firmanın toplam geliri ya azalır ya da değişmez. H istatistiğinin değeri de sıfır ya da negatif bir değer alır(Çelik ve Kaplan 2007:55-56).

Panzar ve Rosse modeli firmaların özgün verilerinin kullanımına olanak sağlamaktadır. Özgün verilerin kullanıldığı bu model zaman olgusunu bir kenara bıraktığı için

literatürde, piyasalarda rekabet gücü veya piyasa yapısının tahminine yönelik yapılan ampirik çalışmalarda tercih edilmektedir. Modelin bankacılık sektörüne ilk uygulandığı olan çalışmada Shaffer (1982), Panzar ve Rosse H istatistiği değerinin faktör fiyatlarına göre gelir esneklikleri toplamı olması nedeniyle (1) numaralı denklemde olduğu gibi indirgenmiş formda gelir denkleminin logaritmik formda olmasının gerektiğini belirtmiştir (Çelik ve Ürünveren, 2009:50).

Panzar-Rosse modeli, faktör fiyatlarındaki meydana gelen değişimler sonucu, firma ya da endüstri geliri üzerindeki etkisini ölçerek, o firma ya da endüstrinin piyasa gücü hakkında fikir vermektedir. Model yıllık olarak tahmin edildiğinde, tahmin yapılan piyasadaki rekabet düzeyi tespit edilebildiği gibi, piyasa yapısındaki yıllık değişimler de gözlenebilmektedir. Bu şekilde yapılacak ekonometrik tahminle, herhangi bir sektöre yapılan girişlerin sektörde rekabeti ne şekilde etkilediği de anlaşılabilir.

Shaffer (2004) Panzar-Rosse yönteminin piyasaların farklılaştırılması açısından güçlü, basit, tek bir denklem ve doğrusal bir model ile tahmin edilebilir ve az sayıda veri gerektirir olması nedeniyle daha avantajlı olduğunu belirtmektedir. Buna ek olarak modelin;

-Banka düzeyinde veri gerektirmesinin

-Monopson gücünün monopol gücünü gölgede bırakma ihtimalinin bulunmasının;

-Uzun dönem denge sağlanmaz ise piyasa gücü göstergesinin yanlış bilgiler içermesinin ise yöntemin dezavantajlarını oluşturduğunu ifade etmektedir.

Bikker ve Haaf (2000) ile De Bandt ve Davis (2000)'in gelişmiş ülkeler için ürettiği bulgulara benzer biçimde, gelişen ülkelerde de küçük bankalar ile karşılaştırıldığında büyük bankalar daha fazla rekabetçi davranış sergilemektedir.

Yıldırım ve Philippatos (2003) 1993-2000 yılları arasında 14 Merkezi ve Doğu Avrupa ülkesinde bankacılık sektöründe rekabet seviyesinin gelişimini analiz etmektedir. Makedonya ve Slovakya dışında bütün ülkelerde tam rekabet ve monopolistik davranış

reddedilmiştir. Diğer bir deyişle bu ülkelerde genel banka davranışı monopolistik rekabet yönünde bulunmuştur

Bikker ve Haaf (2000) 15'i AB ve 8'i sanayileşmiş 23 ülkenin bankacılık sektörünü 1988-1998 yılları verilerine göre inceleyerek monopolistik rekabet davranışı tespit etmiştir.

Ülkemizde de bu konuda yapılan çalışmaların sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 33. Türk Bankacılık Sektöründe Piyasa Yapısı (NEIO Çalışması)

Yazarlar	Dönem	Sonuç
Aydınlı (1996)	1991-1994	M
Gelos ve Roldos (2004)	1994-2000	MC
Classens ve Leaven(2004)	1994-2001	MC
Güenalp ve Çelik(2006)	1990-2000	MC
M: Monopol, MC: Monopolcü Rekabet		

Kaynak: Çelik, 2006:219

Yukarıdaki tablo daha önce dönem dönem yapılan çalışmalar sonucunda 1990'lı yıllardan bu yana Türk bankacılık sektörü piyasa yapısının değişmediğine işaret etmektedir. Yaşanan krizlerde orta ve küçük ölçekli bankaların daha fazla etkilendiği düşünülürse aktif ve pasif yapısı güçlü ilk beş veya on bankanın piyasa hâkimiyetini elinde bulundurması bu sonuçları doğrular niteliktedir. Sektörde lokomotif görevi gören bankaların bulunması ve bu bankaların ölçek büyüklüğü, doğal olarak monopolcü bir rekabet piyasasının varlığını ortaya koymaktadır.

3.11.3. Modelin Uygulanması

Bankacılık sektöründe rekabet analizi yapan geleneksel modeller daha önce kullandığımız HHI gibi piyasa yoğunlaşma oranlarına dayanmaktadır. Bu nedenle, Türk bankacılık sisteminde rekabet analizi davranış ve performans arasındaki ilişkiyi analiz etmek için yapısal olmayan Panzar-Rosse yöntemi kullanılacaktır. Panzar-Rosse yönteminde banka üretimi “aracılık yaklaşımı” çerçevesinde ele alınmaktadır. Banka faaliyetlerinin ölçülmesi yöntemlerinden birisi olan aracılık yaklaşımına göre bir

bankanın üretim fonksiyonu mevduat çekmek için işgücü ve fiziki sermayeyi içermekte, mevduat ise krediler ve diğer hasılat getiren varlıkların finansmanında kullanılmaktadır.

Krediler ve hasılat getiren varlıkların finansmanını sağlayan mevduatın faiz oranı faiz harcamalarının toplam mevduata bölünmesiyle hesaplanmaktadır. Ücret oranı ücret giderlerinin toplam çalışan sayısına bölünmesi ile elde edilmektedir. Bankacılık sektörünün üstlenmiş olduğu aracılık işlevi dikkate alında banka ya da endüstrinin hasılatını etkileyen faktörler kullanılarak oluşturulan indirgenmiş denklem aşağıda verilmiştir.

$$\ln BSH = \alpha + \alpha_1 \ln PG + \alpha_2 \ln FGDR + \alpha_3 \ln BFG + \alpha_5 \ln LAKTF + \alpha_6 \ln TKRD + \alpha_7 \ln MV + \alpha_8 \ln KR + \varepsilon \quad (3)$$

BSH: Bankacılık Sektörü Hasılatı ;Faiz Gelirleri

PG : Personel Giderleri /Personel Sayısı

FGDR : Faiz Giderleri / Alınan Krediler

BFG : Faaliyet Giderleri / Toplam Aktifler

LAKTF: Likit Aktifler / Toplam Aktifler

TKRD: Takipteki Krediler /Toplam Aktifler

MV : Mevduat

KR : Kredi

ε : Hata Terimleri modelde kullanılan değişkenlerdir.

Bankalar temel olarak mevduat toplayıp, para satan kurumlardır. Fon arzı ile fon talebi arasında köprü işlevini gören sistem bu işlevinden dolayı her şubesi ticari kurum niteliğinde büyük ticari yapılardır. Her ticari kurumun gelir ve giderleri olduğu gibi bankalarında şubelerde gerçekleşen işlemlerinden makroya doğru gelir ve gider kalemleri oluşmaktadır ve bu işlemler ticari nitelikte değerlendirilebilmektedir.

Bankayı, şubeleri birleştirilmiş büyük ticari kurumlar olarak değerlendirdiğimizde temel amacı her rasyonel firma gibi piyasada ki var oluş amacı kar güdüsüdür. Kar kazanma güdüsünü risk altında gerçekleştirmeye çalışan bankaların ticari bir işletme olmasından dolayı gelir gider kalemleri altında bilançolarına yansımaktadır. Bu bağlamda bankanın ve sektörün gelirleri üzerinde etkili birçok değişken bulunmaktadır. Kullanacağımız modelde H istatistiği değerine ulaşabilmek için uygun bir gelir denklemi ve ağırlıklı olarak gelir üzerinde etkisi olan değerler kullanılmıştır.

Bankanın kullandırmış olduğu kredilerin geri dönmeyişi gelirleri üzerinde eksi yönde bir etkiye sahip olmaktadır. Personelin niteliği de gelirler üzerinde etkili olurken bir bankanın teorik olarak personele verdiği ücretlerin kabul edilebilir en düşük seviyede tutulması planlanır. Bankaların hali hazırda satılabilir değerleri de likitlerini oluştururken, statik olarak nakdi veya kaydî değerlere dönüştürüldüğü anda banka gelirlerine doğrudan katkısı bulunmaktadır. Bununla beraber reel sektör ile mali sektör arasında çalışan bir bankanın işletme giderleri de doğal olarak ortaya çıkmaktadır. İşletme maliyetlerinin yüksek kaynak maliyetleri içerisinde yer alması personel giderleri öne çıkarmaktadır. Türk bankacılık sektöründe, 1980 öncesi koşullarında mevduat toplayabilmek için şube ağını genişletmek ve yeni personel istihdam etmek rasyonel kabul edilirken, 1980'li yıllardan itibaren özellikle 1990 sonrası teknoloji ve iletişimde yaşanan gelişim şube bazlı istidam artışını karlı olmaktan çıkarmaya başlamıştır. Alternatif dağıtım kanallarına yönelik bankalar yatırım yapmaya başlamışlardır. Bunun sonucunda, bankalar işletme giderlerini azaltmak amacıyla, şube kapatma ve personel sayısını azaltma politikası izlemişlerdir. Ancak son yıllarda sanayileşmenin Anadolu'ya yayılmasıyla birlikte, mevcut bankaların şube sayılarını yeniden arttırması, sektördeki istidam sayısını da arttırmaktadır. Bu da sektördeki maliyetlerin yeniden yükselmesine neden olmaktadır. Diğer bir yandan daha önce ifade ettiğimiz gibi sektörde otomasyon alanındaki gelişmeler olan internet bankacılığı, banka şubelerinin [bilgisayar](#) ağı ile donatılması ve ATM sayısındaki hızlı artışlarda, sektördeki maliyetlerin artmasına neden olmuştur.

Tablo 34. Aracılık Yaklaşımına Göre H İstatistiği Sonuçları

Değişkenler/Yıllar	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Sabit	-2.08 Sh(1.10)	-0.06 Sh(1.02)	0.07 Sh(0.25)	-0.10 Sh(0.49)	-1.41 Sh(0.56)	-0.74 Sh(0.670)
TKRD	0.45 Sh(0.11)	0.18 Sh(0.09)	0.12 Sh(0.03)	0.11 Sh(0.05)	0.07 Sh(0.07)	0.02 Sh(0.04)
LAKTF	-0.17 Sh(0.07)	0.18 Sh(0.16)	0.19 Sh(0.04)	-0.03 Sh(0.13)	0.09 Sh(0.14)	0.1 Sh(0.13)
BG	-0.46 Sh(0.22)	-0.27 Sh(0.24)	-0.08 Sh(0.08)	-0.004 Sh(0.15)	-0.007 Sh(0.2)	0.28 Sh(0.18)
PG	-0.62 Sh(0.26)	0.001 Sh(0.19)	-0.03 Sh(0.01)	-0.02 Sh(0.02)	-0.37 Sh(0.26)	-0.04 Sh(0.30)
FGDR	0.2 Sh(0.06)	-0.003 Sh(0.06)	0.03 Sh(0.01)	0.019 Sh(0.04)	-0.07 Sh(0.03)	-0.03 Sh(0.45)
MVD	0.85 Sh(0.19)	0.59 Sh(0.21)	0.49 Sh(0.07)	0.57 Sh(0.13)	0.87 Sh(0.07)	0.51 Sh(0.16)
KRD	0.83 Sh(0.05)	0.23 Sh(0.22)	0.38 Sh(0.07)	0.3 Sh(0.14)	0.01 Sh(0.06)	0.45 Sh(0.17)
D-W	2.23	1.76	2.01	1.72	1.75	2.28
R-Kare	0.97	0.9884	0.9975	0.9918	0.9832	0.9837
F Değeri	69.28	158.02	954.08	294.63	150.91	146,63
H İstatistiği	0.8	0.54	0.79	0.86	0.43	1.17
Gözlem Değeri	23	21	25	25	26	25

Sektör 2005 ve 2009 yılları arasında monopolcü bir rekabet sergilerken 2008 de yaşanan dünya krizinin ardından sektör 2009 yılında yaşanan küresel krizden etkilenmiş yine de monopolcü bir rekabet ortamında faaliyetlerine devam etmişlerdir. 2010 yılında küresel krizden başarıyla çıkmayı başaran sektör birçok alanda gelişimine devam ederek özellikle krediler kalemindeki yarışın artması ve Anadolu sermayesinin güçlenmesi ile bu gelişimini devam ettirmiştir. H istatistiğindeki yüksek artış ta rekabetin sertleştiğini ortaya koymaktadır. Şube ve personel sayısındaki artış bir yana sektörde yaşanan birleşme ve devralmalarla ölçek büyüten birkaç banka ile sektör daha rekabetçi bir yapıya kavuşmuştur diyebiliriz. Özellikle sektörün karlılığı göz önüne alındığında rekabetçi ortamın bankaları daha etkin çalıştırdığı ifade edilebilir.

Tablo 35. Grup Bazında Banka Net Kar Değişim

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Net kar (zarar)	5008094	10662633	15181308	19477317	6113933	16292010
Mevduat bankaları	4730440	10089065	14345559	18489700	5902260	15665552
Kamu	1421162	3167604	4817730	6393252	1733165	5008501
Özel	2564214	5431895	7609696	9974953	3656878	9195658
Fon	20017	39077	54999	54512	9721	34917
Yabancı	725047	1450489	1863134	2066983	502496	1426476
Kalkınma ve yatırım b.	277654	573568	835749	987617	211673	626458

Kaynak: TBB, http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/bbts.aspx#Rapor

Sektör global krizden etkilenerek 2008-2009 döneminde önemli bir düşüş yaşamış olsa da sektör finansal olarak dış baskıdan kendini koruyarak ertesi yıl toparlanmayı başarak kriz öncesi dönem rakamlarının üstüne çıkmayı başarmıştır.

Tablo 36. Sektörde Seçilmiş Oranlar

	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004
Krediler/Aktifler	51.942	47.714	51.978	49.976	44.974	38.556	33.689
Krediler/Mevduat	80.849	75.112	80.907	78.561	69.706	60.359	52.302

Kaynak: TBB, http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/bbts.aspx#Rapor

Sektörde artan net kar artışı verilen kredilerin mevduata dönüşüm oranından da kendini göstermektedir. Bankaların bilançolarında toplam olarak aktifler içinde verilen kredilerin daha önce de belirttiğimiz gibi krediler kaleminde yaşanan rekabetin bir göstergesi olarak gerçekleşmektedir.

SONUÇ

Türk bankacılık sektörünün tarihi gelişiminin değerlendirildiği bu tezde sektörün, Türkiye ekonomisi içindeki yeri ve önemine değinilmiştir. 1994, 2000 ve 2001 krizlerinin hem sektöre hem de ülke ekonomisine vermiş olduğu zarar, sektörün yeniden yapılandırılması ihtiyacını doğurmuştur. Son krizde Güçlü ekonomiye geçiş programıyla beraber yeniden yapılandırma döneminde daha önceki dönemlerde olduğu gibi bazı bankaların tasfiyesine bazı bankaların birleştirilmesine karar verilmiştir. Ancak son krizin ardından alınan önlemler daha önce alınan önlemlerden farklı olarak sektörü uzun soluklu bir istikrar ortamına sokmuştur. Diğer bir yandan Varlık yönetim şirketlerinin kurulması bankaların sorunlu varlıkların tahsili için harcadığı enerjiyi asıl görevi olan krediler üzerine çevirerek bankaların asli amacına yönelik çalışmasına imkan sağlanmıştır. Sektörün son birkaç yıldaki büyüme performansı, şubeleşme ve istihdam artışını yakalamasına, ülke koşullarında gerçekleşen pozitif gelişmelerde eklenerek bankaların yüksek kar altında monopolcü bir rekabet yapısı içinde faaliyet gösterdiğini ortaya koymaktadır. Sektörün bu sağlam yapısı piyasaya son beş yılda yabancı bankaların devir almasıyla piyasaya giriş yaptığı görülmektedir.

ABD'de mortgage krizi ile başlayan daha sonraları AB ülkelerine ve birçok ülke ekonomisine geçiş yapan kriz küresel boyutta finansal piyasaları etkisine almış bankacılık sektörlerine ve finansal kurumlarına ağır darbe vermiştir. Ancak Türkiye'de bu küresel kriz diğer ülkelerde etkili olduğu kadar hasar verici olmamış bankacılık sektörü rekabet yapısının niteliğini değiştirmemiştir. Ayrıca küresel kriz ortamında ulusal piyasadan banka çıkışı yaşanmamıştır. Aksine yabancı banka girişlerinin hızlandığı bir dönem olmuştur. Buna ek olarak ulusal sermayeli Türk bankalarının yurt dışında banka satın aldığı bir dönem olmuştur (İş Bankası, Rusya'da faaliyet gösteren Closed Joint Stock Company Bank Sofia'nın % 100 hissesini, Halk Bankası, Makedonya'da, KOBİ'lere yönelik çalışan İK Bank'ı satın almıştır). Temel fonlama kaynağı olarak mevduatın sürekli devam eden artan seyri de yaşanan küresel krizde Türk bankacılık sektörünü dış baskılardan korumuştur.

Sektörde yaşanan bu olumlu hava krizin ertesi yıllarında etkisini sürdürerek sektörü daha rekabetçi bir yapıya doğru sürüklemiştir. Toplanan mevduatın krediye dönüşümü ve aktif payın içinde krediler kaleminin azaldığı yıl sadece 2009 olmuş sektör hızlı bir

toparlanma sürecine girerek krizi başarıyla atlattır. Personel ve şube sayısındaki artış bu gelişime işaret etmektedir. Sektörde yer alan bankalar totalde küresel kriz döneminde dahi öz kaynak artışını sürdürmüş ve karlar 2010 yılı içerisinde hızlı bir toparlanma göstermiştir. Öte yandan, enflasyonda görülen düşüşle beraber düşen faiz oranları bankaların net faiz marjı üzerinde düşüş etkisi yaratmıştır. Net faiz marjı, 2007 yılı sonunda %5 düzeyine gerilemiştir. Bankalar bu etkiyi ortadan kaldırmak için faiz dışı gelirlerine önem vererek faiz dışı gelir/faiz dışı gider oranı hızla artarak 2007 yılı sonunda %80 düzeyine yükselmiştir.

Genellikle monopolcü rekabet piyasalarının gerçek hayattaki görüntüsünde, piyasada güçlü olan firmalar gevşek bir kartel oluştururlar ve ortak bir fiyat üzerinde -örneğin faiz ve alınan komisyon oranlarının alt-üst sınırının oluşturulması gibi konularda anlaşmaya varırlar. Ancak firmalar mal ve hizmetlerin tasarımlarını ve/veya satış tekniklerini değiştirip değiştirmeme konusunda serbesttirler. Bu şekilde bankalar, fiyat üzerinde değil de fiyat dışı alanlarda rekabet eder hale gelmişlerdir. Böyle bir piyasada başarılı olmak rakiplerin davranışları ve izleyebileceği politikaların iyi bir şekilde analiz ederek çok çeşitli mal ve hizmetin piyasaya sunumu ile mümkündür. Bankacılık sektöründe fiyat dışı rekabetin en yoğun yaşandığı alanlar; müşteri tatmini ve müşteri taleplerinin karşılanması ile müşteri ihtiyaçlarına yönelik yeni çözümler üretilmesi alanları olarak günümüzde devam etmekte aktif büyüklüğü güçlü bankalar arasında sert bir rekabet yaşanmaktadır.

İletişim ve teknolojinin gelişmesiyle beraber bankalar daha çok müşteriye ulaşabilmekte, herhangi bir kredi ürününü düşük maliyetlerle pazarlayabilmektedir. Kredilendirme sürecinde daha iyi alt yapı ve tahsilât yetenek-yönetimine sahip olan bankalar pazarda kredi avantajını da elinde bulundurmaktadır. Neredeyse aynı ürünün birbirine yakın bir maliyet ve faiz oluşturduğu pazar da, bankaların farklılaştırılmış kampanyalarla müşteriye ürünü daha cazip hale getirmesi, zaman maliyeti ve müşteri sabırsızlığı dikkate alındığında hızlı olanın kazandığı bir piyasa yapısını ortaya koymaktadır.

Son yıllarda yaşanan aktif büyümenin kaynağı krediler kalemi olurken, Kobi ve Tüketici kredilerindeki artış önemli bir büyüme göstermektedir. İnternet bankacılığının hızla yayılması ve ATM sayısındaki artış dikkate alındığında, şubeleşme ve dolayısıyla

istihdam edilen personel sayısındaki artış birlikte tezat bir çelişki gözükse de burada bankaların daha çok müşteriye ulaşma çabası içerisinde olduğu görülür. Buna ek olarak Anadolu sermayesinin güçlenmesi de şubeleşmenin nedeninin oluşturmaktadır. Küresel krizin ardından toparlanma süreci yaşayan bankacılık piyasasında krediler kalemindeki yoğunlaşma durağan bir şekilde seyrederken toplam kredi riski azalırken piyasa riski ise durağan seyretmektedir.

Özet olarak Türk bankacılık sektörünün piyasa yapısı, son 10 yıllık dönem dikkate alındığında keskin bir dönüş yaparak temelinde köklü bir değişikliğe uğramıştır. Sektör, 2000 öncesinde makro ekonomik istikrarsızlıkların yaygın olduğu, kriz ve enflasyon beklentisinin süreklilik arz ettiği bir ortamda çalışmıştır. Çok sayıda küçük ölçekli bankanın faaliyet gösterdiği piyasa, kurumsal yönetim becerisinin yetersizliği, risk yönetim ilkelerinin uygulanmayıp, rasyonelden uzaklaştığı yine büyük ölçekli bankaların birbiri ile rekabet ettiği bir çerçevede, yapısal sorunlar yaşamış ve meydana gelen 2000-2001 krizlerinden ağır biçimde etkilenmiştir. Krizlerle birlikte çok sayıda banka sistem dışına çıkmak zorunda kalırken, uygulanan yeniden yapılandırma sürecinde sektörün piyasa yapısı önemli ölçüde etkilenmiş ve değişim göstermeye başlamıştır. Banka sayısında azalma olmasına rağmen, 2002-2007 yıllarında görülen yüksek performanslı büyüme dönemi programın başarısını açıklar niteliktedir. Kamu sermayeli bankaların piyasadaki ağırlığını düşürme hedefi, uygulamaya konan program çerçevesinde değerlendirildiğinde halen kamu bankalarının kredi ve mevduat bazında ağırlığı devam etmektedir.

Bankacılık sektörü üzerine piyasa yapısına yönelik yapılan çalışmalar , kriz sonrası dönemde uygulamaya konan kararlardan sonra değişiklik göstermemiş ancak bu rekabet yapısı içinde güçlü bankaların sert bir zeminde rekabet ettiği görülmekte piyasaya giren yabancı ortaklı sermayeli bankalar özellikle krediler kaleminde rekabeti daha da sertleştirmektedir. Günümüzde cari açık tartışmalarının getirdiği sonuçlardan biride bankaların vermiş olduğu kredilere sınırlar getirilmesi, mevduata uygulanan zorunlu karşılık oranının yükseltilmesi gibi çeşitli uygulamalar olurken güçlü bankaların sendikasyon kredilerini kullanarak bu şekilde ortaya çıkan kısıt ve piyasa maliyetlerinden kaçınarak, yurt dışı kaynaklara da artan bir şekilde başvurduğu görülmektedir.

Türk bankacılık sektörünün yaşamış olduğu kötü deneyimler bir yana bu gelişmelerden alınan dersler sektörü daha sağlıklı bir yapıya kavuşturarak, monopolcü rekabet şartları içinde lider bankaların kendi aralarında sert bir şekilde rekabet ettiği, kamusal sermayeli bankaların faaliyetlerine devam ettiği parçalı bir bankacılık sistemi ülkemizde faaliyet göstermektedir. Sektörde finansal istikrarın güçlenmesi, sağlıklı bir yapıya kavuşması yanı sıra sektör kendi dinamikleri çerçevesinde gelişmeye devam ederek sektörün önümüzdeki yıllarda da büyümeye devam edeceği açık görünmektedir.

KAYNAKÇA

- ACTIVE Dergisi (2003), Varlık Yönetim Şirketlerinin Kuruluşu, İşleyişi, BDDK İle İlişkisi Ve Bu Şirket Modelinin Sağladığı Avantajlar, Yr:2003, No:31, Yayıncı: Alkim.
- AK, Rengin (2007) Mevzuat Dergisi, Yıl: 9, Sayı: 119, Kasım, 2007.
- AKALIN, Güneri (2001), *Türkiye’de Piyasa Ekonomisine Geçiş Ve Ekonomik Kriz*, Ankara, Akçağ, 2002.
- AKAY, Ayşegül (2007), “Türk İmalat Endüstrilerinde Yoğunlaşma: Bir Panel Veri Analizi”, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007.
- AKDEMİR, Adem (????) “Likidite Riski”, T.C. Marmara Üniversitesi Bankacılık Ve Sigortacılık Enstitüsü.
- AKGÜÇ, Öztin (2007) *Banka Yönetimi ve Performans Analizi*, Arayış Basım ve Yayıncılık, İstanbul.
- AKYAZI, Haydar (2004), *Enflasyon Hedeflemesi Ülke Deneyimleri ve Türkiye’de Uygulanabilirliği*, Seçkin Yayıncılık, Nisan 2004.
- ALOĞLU, Ziya Tunç (2005) “Bankacılık Sektörünün Karşılaştığı Riskler Ve Bankacılık Krizler Üzerindeki Etkileri” Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB Ankara Mart 2005.
- ALTAY, Oğuzhan (2010a) “Türkiye’de Liberal Politikaların Bankacılık Sektörüne Etkileri(1847-1979)”, *Ege Akademik Bakış / Ege Academic Review* 10 (1) 2010: 319-350.
- ALTAY, Oğuzhan (2010b) “Türkiye’de Liberal Politikaların Bankacılık Sektörüne Etkileri(1847-1979)”, *Ege Akademik Bakış / Ege Academic Review* 10 (1) 2010: 319-350.
- ALTINEL, E. Ebru (2002), Strateji Dergisi, 14 Mayıs, 2002.

- APAK, Sudi ve A. Tavşancı (2008a), “ Türkiye’de Yabancı Bankacılığın Gelişimi Ve Ekonomi Politikaları İle Uyumunu”, *Maliye Finans Yazıları* Yıl: 22 Sayı:80 Temmuz 2008.
- APAK, Sudi ve A. Tavşancı (2008b), “ Türkiye’de Yabancı Bankacılığın Gelişimi Ve Ekonomi Politikaları İle Uyumunu”, *Maliye Finans Yazıları* Yıl: 22 Sayı:80 Temmuz 2008.
- ARMAĞAN, Ramazan (2003) *Dumlupınar Üniversitesi sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 9, s.159-178.
- ARSLAN, Ahmet (2002) “Kamu Harcamalarında Verimlilik, Etkinlik ve Denetim” *Maliye Dergisi*, s. 40, Mayıs-Ağustos 2002.
- ARTUN, Tuncay (1980) *İşlevi-Gelişimi-Özellikleri ve Sorunlarıyla Türkiye’de Bankacılık*, Tekin Yayınevi, Ankara.
- ASLAN, Özgür ve İsmail Küçüksoy (2006), “Finansal Gelişme Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisi Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama”, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, *Ekonometri ve İstatistik Dergisi* Sayı:4 2006- 12-28.
- ATAN, Murat ve Gaye Karpat Çatalbaş, (2005) “Bankacılıkta Etkinlik ve Sermaye yapısının Bankaların Etkinliğine Etkisi” *İktisat, İşletme ve Finans*, 2005,yıl 20, ay.237, S: 49-62.
- AY, Ahmet ve Z. Karaçor (2006), “2001 Sonrası Dönemde Türkiye Ekonomisinde Krizden Büyümeye Geçiş Üzerine Bir Tartışma” *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Sayı 16,2006.
- BABAOĞLU, Barış (2005), “Türkiye’de Cari İşlemler Dengesi Sürdürülebilirliği” TCMB Uzmanlık Tezleri, Ankara, 2005.
- BAIN, J. (1968), *Industrial Organization*, New York: John Wiley and Sons.
- BAKDUR, Alper DPT (2003) “Bankacılık Sektörünü Düzenleyen Kurumların Yapıları: Ülke Uygulamaları ve Türkiye İçin Öneri” Yayın no: DPT:2678, Uzmanlık Tezi, DPT, Ankara.

- BARTH WAL, R.R. (2004) *Industrial Economics An Introductory Textbook*, Second Edition, New Age International Publishers, New Delhi.
- BAYRAKDAROĞLU, A., ve İ. Ege (2007) “Küreselleşme ve Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye Girişleri: Türkiye’de Ulusal ve Yabancı Sermayeli Bankaların Finansal Performanslarının Analizi”, İstatistik Araştırmaları Sempozyumu, TÜİK, Ankara.
- BDDK(Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) (2006), “Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler”, Sayı:1, Aralık, 2006.
- BDDK(Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) (2007), “Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler”, Sayı: 2, Aralık, 2007.
- BDDK(Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) (2008), “Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler”, Sayı: 3, Aralık, 2008.
- BDDK(Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) (2008b), “Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler”, Sayı: 3, Aralık, 2008.
- BDDK(Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) (2009), “Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler”, Sayı:4, Aralık, 2009.
- BDDK(Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) (2009), *Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler*, Aralık, 2009.
- BDDK(Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) (2009b), “Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler”, Sayı:4, Aralık, 2009.
- BDDK(Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) (2011), “Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü”, Sayı: Aralık, 2011/1.
- BDDK(Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) 2002, *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı: Gelişme Raporu*, Şubat 2002.
- BDDK(Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) 2009 “Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi” *Çalışma Tebliği*.

- BECK, T., Kunt-Demirgüç, A. ve Ross, L., ‘Bank Concentration and Crises’, NBER Working Paper, August 2003, W9921.
- BİLGİN, M. Hüseyin ve Fikret Kartal (2009) “Türkiye’de Enflasyon Kredileri: 2002-2008 Dönemi Üzerine Bir İnceleme” *Maliye Finans Yazıları*, Yıl:23, Sayı:85, S.65-78, 2009.
- BOZOKLU, Derya (2003) “Atatürk Döneminde Bankacılık ve Gelişimine Genel Bir Bakış” *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı: 55, Cilt: XIX, Mart 2003.
- BULUTOĞLU, Kenan (2002), “Kriz: Nereden Nereye?” *İktisat, İşletme ve Finans, Sempozyum*, Yıl:17, Sayı:194, 2002.
- CAMADAN, Ercüment ve Erten, İbrahim Etem (2010), “Üretim Özelleştirmeleri Öncesinde Türkiye Elektrik Piyasasında Piyasa Gücünün Değerlendirilmesi” *Enerji, Piyasa ve Düzenleme, Cilt:1, Sayı:1, 2010, Sayfa: 51-75*.
- CHAMBERS, Nurgül (2004), *Kriz Dönemi Ve Sonrasında Bankaların Finansal Yapısının Analizi*, Avcıol Basım Yayım, 2004.
- ÇAĞLAYAN, Ali İhsan (2003), *Rekabet Hukukunda Pazar Gücünün Önemi ve Ölçülmesi*, Rekabet Kurumu Yayınları, 2003, Ankara.
- ÇELİK Tuncay ve Muhittin KAPLAN (2007), "Türk Sigortacılık Sektöründe Rekabet", *İktisat/İşletme ve Finans*, Sayı 251, Şubat 2007, s: 50-61.
- ÇELİK, Tuncay (2006), “Avrupa Birliği ve Türk Bankacılık Sektöründe Piyasa Yapısı”, *Afyon Kocatepe Üni., İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt 8, Sayı 2, ss.209-224.
- ÇELİK, Tuncay (2006), “Avrupa Birliği ve Türk Bankacılık Sektöründe Piyasa Yapısı” *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi* , C. VIII. S.2. 2006.
- ÇELİK, Tuncay ve Çiğdem ÜRÜNVEREN (2009), "Yabancı Banka Girişlerinin Türk Bankacılık Sektörüne Rekabet Etkisi: 2002-2007", *N.Ü., İ.İ.B.F. Dergisi*, 2(2), 42-59.
- ÇETİNTAŞ, Umut (2008), “Alternatif Fonlama Kaynağı Olarak Sendikasyon Kredileri Ve Türk Bankacılık Sistemine Yönelik Bir Uygulama”, Doktora Tezi, T.C. Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, 2008, İstanbul.

- ÇOBAN, Orhan (2002) “Endüstri İktisadı: Kavramlar, Olgular ve Etkileşimler” C.Ü. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 3, Sayı 1, 2002.*
- ÇOLAK, Ö. Faruk, Serdar KILIÇKAPLAN (1999), “Bankacılık Sektöründe Ölçek Ekonomileri: Türk Ticaret Bankaları İçin Bir Maliyet Fonksiyonu”, *IV. Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu, 14-16 Mayıs 1999, Belek-Antalya.*
- DEDE, A. Gürçay (2007), “Türk bankacılık sektörünün yapısal dönüşüm sürecine yabancı sermayeli bankaların etkisi” , *Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir, 2007.*
- DURANLAR, Selçuk (2009), *Bankacılık, 3. Bası Aralık 2009, Kazancı Yayınları, Edirne, 2009.*
- DUVAN, Berke (2001), “Türk Bankacılık Sisteminde Tahsili Gecikmiş Alacakların Tasfiyesi ve Şirket Borçlarının Yapılandırılması”, *Uzmanlık Tezi, DPT, Kasım 2001, Ankara.*
- EMİRAL, Fatih (2001) “Türk bankacılık Sisteminde Etkinlik Analizi Veri Zarflama Analizi Uygulaması” *Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Bankacılık Anabilimdalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.*
- ERDOĞAN, Meltem (2008), “Bankacılık Sektöründe Asimetrik Bilgi: Sorunlar Ve Çözüm Önerileri”, *Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, sayı:20, 2008.*
- ERGÜNEŞ, Nuray (2009) “2001 Krizinden Bugüne Reel Sektörün Değişen Finansmanı Ve Değişimin Dinamikleri”, *Econ Anadolu 2009: Anadolu Uluslararası İktisat Kongresi, 2009, Eskişehir.*
- EROL, Meltem Hayriye (2006) “Dünyada ve Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Gelişimi ve Türkiye’de Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması” , *Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.*
- ESEN, Oğuz (2005) “Bankacılık Krizleri, Yeniden Yapılandırma Programları ve Türk Bankacılık Sektörü”, *Siyasa, Yıl:1, Sayı:1, Bahar 2005 ESİAD.*

- ESEN, Oğuz (2005), Bankacılık Krizleri, Yeniden Yapılandırma Programları ve Türk Bankacılık Sektörü, ESIAD, Yıl:1, Sayı:1, Bahar 2005.
- FİNANS, POLİTİK & EKONOMİK YORUMLAR (2007), “Türkiye’de 2000 Sonrasında Uygulanan İstikrar Programlarının Kamu Maliyesine Etkileri” , Cilt: 44 Sayı:512 syf:52, 2007.
- FİNANSAL Hizmetler Sektörü Raporu, 2010.
- GÜLOĞLU, Bülent (2001) “İstikrar Programından İstikrarsızlığa ,Kasım 2000 VeŞubat 2001 Krizleri”, Yeni Türkiye Dergisi, KrizÖzelSayısı I, Eylül-Ekim 2001.
- ILICAK, Ali, B. Gültekin, C. Akçaoğlu, E. Önal, E. Katırcıoğlu, G. Altınay, İ. Y. Aslan ve Ş. Ardiyok (2007), Enerji Hukuku, Cilt:1, Elektrik Piyasasında Rekabet Ve Regülasyon, Ekin Yayınevi, Bursa, 2007.
- İŞİK, S., K. Duman ve A. Korkmaz (2004) “Türkiye Ekonomisinde Finansal Krizler: Bir Faktör Analizi Uygulaması” *D.E.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt:19, Sayı: 1,Yıl: 2004, S: 45-69.
- İKTİSAT İŞLETME VE FİNANS (2002), yıl:17 sayı 194, Mayıs 2002.
- İNANLI, Taylan (2010), “Türkiye’de Üretim Ve Dış Ticaret Yapısındaki Dönüşüm Ve Cari İşlemler Dengesi Sorunu”, Mesleki Yeterlilik Tezi, T.C. Maliye Bakanlığı strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara, 2010.
- İŞERİ, Müge (2004) “ Son Finansal Krizler Ertesinde Türkiye’de Bankacılık” Türkmen Kitabevi, İstanbul 2004, Avcıol Basım Yayım.
- İŞERİ, Müge (2004), *Son Finansal Krizler Ertesinde Türkiye’de Bankacılık*, Türkmen Kitabevi, Yayın No:263 İstanbul, 2004.
- KABATAŞ, Yaşar ve İclal Attila (2009), Yaklaşım ,Haziran 2009 , Sayı: 198.
- KARA, A. Hakan, M. Orak (2008), *Enflasyon Hedeflemesi*, Ekonomik Tartışmalar Konferansı, Ekim, 2008
- KARAÇOR, Zeynep (2007) *Öğrenen Ekonomi Türkiye; Küreselleşme Sürecinde, Kriz Aralıklarında*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2007.

- KEPENEK, Yakup ve Nurhan Yentürk (2005), *Türkiye Ekonomisi*, 18. Baskı, Seçkin Yayıncılık.
- KONDAK, Nuray (1998), *Finansal Pazarlara Giriş, Menkul Kıymetler Pazarlarının Gelişimi, Finansal Araçları ve Kurumları*, Der Yayınları; Ekonomi ve Finans, 1998, İstanbul.
- KORKMAZ, Esfender, <http://www.esfenderkorkmaz.com/tercuman/ihracatta-rekabet-gucu-i.html>.
- ÖNDER, Türkan (2001), *Batan Bankalar, Bağımsız Denetim ve Meslek Ahlakı*, Beta Yayınları, 2001.
- ÖZDEMİR, Biltekin (2010), *Osmanlı Devleti Dış borçları, 1854-1954 Döneminde Yüzyıl Süren Boyunduruk, 1854-1914 Borçlanmaları Galata Bankerleri Ve Osmanlı Bankası Düyun-u Umumiye İdaresi Türkiye Cumhuriyeti'nin Kabul Ettiği Osmanlı Devlet Borçları*, TC. Maliye Bakanlığı Staretji Geliştirme Başkanlığı Yayın No: 2010/403 2. Baskı, ANKARA, Şubat 2010.
- PANZAR, J.C. and J.N. Rosse, "Testingfor 'Monopoly' Equilibrium," *Journal of Industrial Economics*, Vol. 35, pp 443-456, 1987.
- PARASIZ, İlker (2007), *Modern Bankacılık-Teori ve Uygulama.*, Banksis Yayınları 2. Baskı, İstanbul, Şubat 2007.
- PINAR, Abuzer (2003), "Bankacılık Faaliyetleri Üzerindeki Vergi ve Benzeri Yüklerin Ekonomik Etkileri: Türkiye İçin Nicel Bir Analiz" , *Bankacılar Dergisi*, Haziran 2003, Sayı:45.
- PINAR, Abuzerve B. Erdal (2008), *Para Banka Mali Kuruluşlar ve Uluslararası Mali Sistem Teorive Uygulama*, Naturel Yayıncılık, Mayıs 2008.
- POLAT, Çetin (2007), "Yoğunlaşma ve Piyasa Yapısı İlişkisi Çerçevesinde Türk Çimento Sektörünün Yapısal Analizi", *Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:7, Sayı: 2, Sayfa: 97-116.

- RESMÎ GAZETE, (2006), “Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”, 01.11.2006 Tarihli Resmi Gazete.
- ŞAHÖZKAN, Burak Cem (2003) *Banka Birleşmeleri*, Yayın no:233, TBB Yayınları.
- TAKAN, Mehmet (2002) *Bankacılık, Teori Uygulama ve Yönetim*, Geliştirilmiş ilaveli 2.baskı, Nobel Yayınları, Ankara.
- TANRIKULU, Kenan (1983), *Türkiye’de Ekonomik Büyüme Ve Dış Borç İlişkisinin Değerlendirilmesi*, Uzmanlık Tezi, DPT, 1983
- TANRIVERDİ, Sezai (2010a), “Banka Muameleleri Vergisinin Bankacılık Sektöründe Rekabeti Bozucu Etkileri Ve Bir Model Önerisi”, BDDK Kitapları, Ankara, 2010.
- TANRIVERDİ, Sezai (2010b), “Banka Muameleleri Vergisinin Bankacılık Sektöründe Rekabeti Bozucu Etkileri Ve Bir Model Önerisi”, BDDK Kitapları, Ankara, 2010 .
- TBB (2008b) “50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi ‘1958-2007’ Yayın no :262, Kasım 2008.
- TBB(2008), *50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi”1958-2007”*, Yayın no:262, 2008.
- TBB, (2008a) “50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi ‘1958-2007””, Yayın no: 262, Kasım 2008.
- TCMB (2005), Enflasyon Hedeflemesi Rejiminin Genel Çerçevesi Ve 2006 Yılında Para Ve Kur Politikası, Sayı: 2005-56, 05 Aralık 2005.
- TEB(1994), *Bankalarımız*, TEB Yayınları, 1994.
- TEKELİ, İ. ve S. İlkin, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Para ve Kredi Sisteminin Oluşumunda Bir Aşama, Ankara 1997 s. 180-181.
- TIROLE, Jean (2003) *The Theory of Industriel Organisation*, 14. Printing, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts.

- TİSK Yayınları, (2011) <http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=96>.
- TOPRAK, Metinve O. Demir (2001), “Türk Bankacılık Sektörü Sorunlar, Krizler Ve Arayışlar”, *CÜ İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, 2001.
- TUNAY, K. Batu (2009), “Türk Bankacılık Sektöründe Rekabet Ve Kırılganlık” *Bankacılar Dergisi*, sayı:68, 2009.
- TUNCAY, S. Coşkun (2008a) “Türk Bankacılık Sektöründe Yeni Rekabet Ortamı – Maliyet Yaklaşımı: Risk Faktörü ve Bankaların Risk Algısı” *İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi*, İstanbul.
- TUNCAY, S. Coşkun (2008b) “Türk Bankacılık Sektöründe Yeni Rekabet Ortamı – Maliyet Yaklaşımı: Risk Faktörü ve Bankaların Risk Algısı” *İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi*, İstanbul.
- TUNÇSİPER, Bedriye, G. Yılmaz, M. O. İlban (2007), “Türk Bankacılığı Sorunları Üzerine Bir Araştırma: Balıkesir Örneği” *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:17, Yıl: Nisan 2007.
- TÜRKKAN, Erdal (2001), *Rekabet Teorisi Ve Endüstriyel İktisadı*, Turhan Kitabevi, Ocak 2001, Ankara.
- TÜSİAD, (1995) “1995 Yılına Girerken Türk Ekonomisi” Ocak 1995: Yayın No: Tüsiad-T/95,1-169.
- ULUSOY Ali, “Çağ 'Regülasyon' Çağı”
http://www.radikal.com.tr/2001/01/19/yorum/01_cag_shtml.
- UYAR, Seçil (2003) *Bankacılık Krizleri*, Ziraat Matbaacılık, Ankara.
- UYGUR, Ercan (2001) “Krizden Krize Türkiye” *TEK Tartışma Metni*, ISBN: 975-95354-6-7, 2001.
- VESALA, Jukka (1995): *Testing for Competition in Banking: Behavioural Evidence from Finland*, *Bank of Finland Studies*, E:1.

- WONG, Jim, E. Wong, T. Fong ve K. Choi (2006), “Competition in Hong Kong’s Banking Sector: A Panzar-Rosse Assessment”, Hong Kong Monetary Authority, Research Memorandum 16/2006.
- YAY, Turan, G.G. Yay ve E. Yılmaz(2004) “Finansal Krizler, Finansal Regülasyon ve Türkiye” *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 2004 Mart, 30, 101-130.
- YAYLA, Münür (2007), “Türk Bankacılık Sektöründe Yoğunlaşma Ve Rekabet: 1995-2005, *Bankacılık Ve Finansal Piyasalar*, Cilt: 1, Sayı: 1, 35-61, (2007).
- YDK (Yüksek Denetleme Kurulu) (2011), “Yüksek Denetleme Kurulu’nun Kuruluş ve Gelişimi”, <http://www.ydk.gov.tr/tarihce.htm>.
- YELDAN, Erinç (2003), Bağımsız Sosyal Bilimciler, İktisat ve Toplum, Köşe yazısı, http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org/Yazilar_BSB/BSB14Temmuz03.pdf.
- YILDIRIM, Kemal, R. Eşkinat, A. Kabasakal (2005), *Endüstriyel Ekonomi*, EkinYayınevi, 3.Baskı, 2005.
- YILDIRIM, Mesut (2008), *Banka Muhasebesi*, TBB, Yayın no:258, Temmuz, 2008 İstanbul.
- YILDIRIM, Oguz Türk Bankacılık Sektörünün Temel Sorunları Ve Sektörde Yaşanan Mali Riskler, http://www.econturk.org/turkiye_ekonomisi/oguzbanka.doc.
- YILDIRIM, Oğuz (????), *Türkiye’de Bankacılık Sektörü: Tarihsel Gelişim, Temel Sorunlar, Mali Riskler Ve Yeniden Yapılandırma*.
- YILDIRIM, Süreyya (2010) “2008 Yılı Küresel Ekonomi Krizinin Dünya ve Türkiye Ekonomisine Etkileri” *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12(18) s.47-55.
- YILMAZ, Derya ve Filiz Gaygusuz,(2009) 2008 Krizinin Yeni Global Ekonomik Yapı Üzerine Etkileri, <http://idc.sdu.edu.tr/tammetinler/kalkinma/kalkinma39.pdf>.

EKLER

EK 1: TBB'ye Üye Türkiye'de Faaliyette Olan Bankalar Listesi

Kamu Kalkınma ve Yatırım Bankaları			
	Adı	Adresi	Tel No
1	İLLER BANKASI	ATATÜRK BULVARI NO:21 06053 OPERA/ANKARA	(312) 508 70 00
2	İMKB TAKAS VE SAKLAMA BANKASI A.Ş.	ŞİŞLİ MERKEZ MAHALLESİ, MERKEZ CADDESİ NO:6 34381 ŞİŞLİ / İSTANBUL	(212) 315 25 25
3	TÜRKİYE İHRACAT KREDİ BANKASI A.Ş.	MİLLİ MÜDAFA CAD. NO:20 06100 BAKANLIKLAR/ ANKARA	(312) 417 13 00
4	TÜRKİYE KALKINMA BANKASI A.Ş.	İZMİR CADDESİ NO: 35 06100 KIZILAY/ ANKARA	(312) 231 84 00
TMSF Bünyesindeki Bankalar			
	Adı	Adresi	Tel No
5	ADABANK A.Ş.	BÜYÜKDERE CAD. RUMELİ HANNO:40 80494 MECİDİYEKÖY/İSTANBUL	(212) 272 64 27
6	BİRLEŞİK FON BANKASI A.Ş.	BÜYÜKDERE CAD. NO:143 ESENTEPE ŞİŞLİ/İSTANBUL	(212) 340 10 00
Özel Yatırım Bankaları			
	Adı	Adresi	Tel No
7	AKTİF YATIRIM BANKASI A.Ş.	BÜYÜKDERE CADDESİ NO:163 34394 ZİNCİRLİKUYU ŞİŞLİ – İSTANBUL	(212) 340 80 00
8	DİLER YATIRIM BANKASI A.Ş.	TERSANE CAD. DİLER HAN NO:96 80000 KARAKÖY/İSTANBUL	(212) 253 66 30
9	GSD YATIRIM BANKASI A.Ş.	ANKARA ASFALTI KÜÇÜK YALI KAVŞAĞI İNÖNÜ CD. GÖKÇE SK. NO:14 81570 KÜÇÜKYALI / İSTANBUL	(216) 489 97 50
10	NUROL YATIRIM BANKASI A.Ş.	MASLAK MAH. BÜYÜKDERE CAD. NUROL PLAZA, NO: 257 B BLOK, KAT:15, 34398 MASLAK-ŞİŞLİ/ İSTANBUL	(212) 286 81 00
11	TÜRKİYE SİNAİ KALKINMA BANKASI A.Ş.	MECLİSİ MEBUSAN CADDESİ NO:81 FINDIKLI/ İSTANBUL	(212) 334 50 50
Türkiye'de Kurulu Yabancı Yatırım Bankaları			
	Adı	Adresi	Tel No
12	BANKPOZİTİF KREDİ VE KALKINMA BANKASI A.Ş.	RÜZGARLI BAHÇE MAH. KAYIN SOK. NO:3 C BLOK KAVACIK / BEYKOZ / İSTANBUL	(216) 538 25 25
13	CREDIT AGRICOLE YATIRIM BANKASI TÜRK A.Ş.	YAPI KREDİ PLAZA C BLOK KAT14 34330 LEVENT/İSTANBUL	(212) 339 37 00
14	MERRILL LYNCH YATIRIM BANK A.Ş.	BÜYÜKDERE CAD. NO:185 KANYON OFİSİ BLOĞU 11.KAT 34394 LEVENT/İSTANBUL	(212) 319 95 00
15	TAİB YATIRIM BANKASI A.Ş.	ESKİ BÜYÜKDERE CAD. PARK PLAZA NO:14 KAT:6 MASLAK, ŞİŞLİ 34398 İSTANBUL	(212) 345 07 11

Kamu Mevduat Bankaları			
	Adı	Adresi	Tel No
16	T.C. ZİRAAT BANKASI A.Ş.	ATATÜRK BULVARI NO:42 ULUS/ANKARA	(312) 310 37 50
17	TÜRKİYE HALK BANKASI A.Ş.	ESKİŞEHİR YOLU 4. KM 2. CADDE NO: 63 06520 SÖĞÜTÖZÜ/ANKARA	(312) 289 20 00
18	TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI T.A.O.	HACI ADİL YOLU, ÇAYIR ÇİMEN SOKAK, NO: 2, 1.LEVENT BEŞİKTAŞ/İSTANBUL	(0212) 316 72 24
Özel Mevduat Bankaları			
	Adı	Adresi	Tel No
19	AKBANK T.A.Ş.	SABANCI CENTER 80745 4. LEVENT/ İSTANBUL	(212) 270 26 66
20	ALTERNATİFBANK A.Ş.	CUMHURİYET CAD. NO:22-24 80200 ELMADAĞ/ İSTANBUL	(212) 232 44 00
21	ANADOLUBANK A.Ş.	CUMHURİYET MAH. SİLAHŞÖR CD. NO:69 80270 ŞİŞLİ BOMONTI/ İSTANBUL	(212) 368 70 00
22	ŞEKERBANK T.A.Ş.	BÜYÜKDERE CADDESİ NO:171 A BLOK ESENTEPE-MECİDİYEKÖY-İSTANBUL	(212) 319 70 00
23	TEKSTİL BANKASI A.Ş.	BÜYÜKDERE CAD. NO:63 MASLAK ŞİŞLİ/ İSTANBUL	(212) 335 53 35
24	TURKISH BANK A.Ş.	VALİ KONAĞI CAD. NO:1 34371 NİŞANTAŞI/ İSTANBUL	(212) 225 03 30
25	TÜRK EKONOMİ BANKASI A.Ş.	TEB KAMPÜS C VE D BLOK, SARAY MAHALLESİ, SOKULLU CADDESİ, NO:7A-7B ÜMRANIYE İSTANBUL 34768	(216) 635 35 35
26	TÜRKİYE GARANTİ BANKASI A.Ş.	LEVENT, NİSPETİYE MAH. AYTAZ CAD. NO:2 34340 BEŞİKTAŞ/ İSTANBUL	(212) 318 18 18
27	TÜRKİYE İŞ BANKASI A.Ş.	İŞ KULELERİ 80620 LEVENT/İSTANBUL	(212) 316 00 00
28	YAPI VE KREDİ BANKASI A.Ş.	YAPI KREDİ PLAZA D BLOK BÜYÜKDERE CADDESİ 80620 LEVENT/ İSTANBUL	(212) 339 70 00
Türkiye'de Kurulu Yabancı Mevduat Bankaları			
	Adı	Adresi	Tel No
29	ARAP TÜRK BANKASI A.Ş.	VALİ KONAĞI CAD. NO:10 80200 NİŞANTAŞI/İSTANBUL	(212) 225 05 00
30	CITIBANK A.Ş.	ESKİ BÜYÜKDERE CADDESİ TEKFEN TOWER NO:209 34394/ İSTANBUL	(212) 319 45 00
31	DENİZBANK A.Ş.	BÜYÜKDERE CAD.NO:110 80496 ESENTEPE/ İSTANBUL	(212) 355 08 00
32	DEUTSCHE BANK A.Ş.	ESKİ BÜYÜKDERE CADDESİ NO:209 TEKFEN TOWER KAT 17-18 34394 4. LEVENT/ İSTANBUL	(212) 317 01 00

33	EUROBANK TEKFEN A.Ş.	TEKFEN TOWER ESENTEPE MAH. BÜYÜKDERE CAD.NO:209 34394 ŞİŞLİ/ İSTANBUL	(212) 371 37 37
34	FİBABANKA A.Ş.	EMİRHAN CADDESİ BARBAROS PLAZA İŞ MERKEZİ, 113 DİKİLİTAŞ BEŞİKTAŞ İSTANBUL	(212) 231 40 10
35	FİNANSBANK A.Ş.	BÜYÜKDERE CADDESİ NO:123 80300 MECİDİYEKÖY/ İSTANBUL	(212) 216 70 70
36	HSBC BANK A.Ş.	ESENTEPE MAH. BÜYÜKDERE CAD. NO:128, ŞİŞLİ / İSTANBUL	(212) 376 40 00
37	ING BANK A.Ş.	ESKİ BÜYÜKDERE CD. AYAZAĞA KÖYYOLU NO:6 MASLAK SARIYER/ İSTANBUL	(212) 335 10 00
38	TURKLAND BANK A.Ş.	19 MAYIS MAH. 19 MAYIS CAD. ŞİŞLİ PLAZA A BLOK NO:7 ŞİŞLİ 34360 İSTANBUL	(212) 368 34 34
Mevduat Toplama Yetkisine Sahip Yabancı Banka Şubeleri			
	Adı	Adresi	Tel No
39	BANK MELLAT	BÜYÜKDERE CAD. BİNİRÇİÇEK SOK. NO.1 LEVENT/İSTANBUL	(212) 279 80 15
40	HABİB BANK LİMİTED	ABİDE-İ HÜRRİYET CADDDESİ GEÇİT SOK.NO:12 80272 ŞİŞLİ/ İSTANBUL	(212) 246 02 20
41	JP MORGAN CHASE BANK NATIONAL ASSOCIATION	BÜYÜKDERE CAD. NO:185 KANYON OFİS BİNASI KAT:8 34394 LEVENT/ İSTANBUL	(212) 319 85 00
42	SOCIETE GENERALE S.A.	NİSPETİYE CAD.AKMERKEZ E-3 BLOK KAT 9 80600 ETİLER/ İSTANBUL	(212) 282 19 42
43	THE ROYAL BANK OF SCOTLAND N.V.	TAMBURİ ALİ EFENDİ SOK. NO:13 80630 ETİLER/İSTANBUL	(212) 359 40 40
44	WESTLB A.G.	EBULULA MARDİN CADDESİ MAYA PARK TOWERS 80630 AKATLAR/ İSTANBUL	(212) 339 25 00
Katılım Bankaları			
	Adı	Adresi	Tel No
45	ALBARAKA TÜRK KATILIM BANKASI A.Ş.	SARAY MAHALLESİ DR. FAZIL KÜÇÜK CADDESİ ESNAF SOKAK NO:3 34768 ÜMRANİYE İSTANBUL	(212) 274 99 00
46	ASYA KATILIM BANKASI A.Ş.	SARAY MAHALLESİ DR. ADNAN BÜYÜKDENİZ CADDESİ NO:10 ÜMRANİYE İSTANBUL	(216) 554 50 00
47	KUVEYT TÜRK KATILIM BANKASI A.Ş.	BÜYÜKDERE CAD. NO:129/1 34394 ESENTEPE ŞİŞLİ/ İSTANBUL	(212) 354 11 11
48	TÜRKİYE FİNANS KATILIM BANKASI A.Ş.	HÜRRİYET MAH. ADNAN KAHVECİ CAD. NO:139 81450 KARTAL/ İSTANBUL	(216) 452 54 54

Kaynak: TBB

EK 2: Yabancı Bankaların Türkiye Temsilcilikleri

	Banka	Merkezi	Adresi	Tel No
1	AAREAL BANK A.G.	ALMANYA	EBULULA MARDİN CAD. MAYA MERİDYEN İŞ MERKEZİ D:2 BLOK:11 AKATLAR/İSTANBUL	(212) 349 02 00
2	ABC INTERNATIONAL BANK PLC	İNGİLTERE	ESKİ BÜYÜKDERE CAD. AYAZAĞA YOLU SOK. İZ PLAZA NO:9 KAT:19 DAİRE:69 34398 MASLAK/İSTANBUL	(212) 290 68 90
3	AXION SWISS BANK SA TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	İSVİÇRE	BARBAROS BULVARI MORBASAN SOKAK KOZA İŞ MERKEZİ B BLOK KAT:5 BEŞİKTAŞ/İSTANBUL	(212) 274 38 72 - 73
4	BANCA INFRASTRUTTURE INNOVAZIONE E SVILUPPO S.P.A.	ROMA	SÜMER PLAZA ASKEROCAĞI CADDESİ KAT: 18 NO: 1802 ELMADAĞ 34367 İSTANBUL	(212) 249 23 74
5	BANCA MONTE DEI PASCHI DI SIENA S.P.A.	İTALYA	ASKEROCAĞI CAD. SÜZER PLAZA NO:9 KAT:25 DAİRE NO:2505 34367 ŞİŞLİ/İSTANBUL	(212) 251 40 87- 88-89
6	BANCO SABADELL S.A.	İSPANYA	METE CAD. YENİ APT. NO:10/4 TAKSİM/İSTANBUL	(212) 249 78 92
7	BANK JULIUS BAER&CO.LTD.	İSVİÇRE	MAÇKA CAD. NO:22/7 VEHBİ BEY APT. 34367 TEŞVİKİYE ŞİŞLİ/İSTANBUL	(212) 368 82 13
8	BANQUE INTERNATIONALE DE COMMERCE-BRED	FRANSA	SÜLEYMAN SEBA CAD. NO:48 BJK PLAZA A-56 AKARETLER 34357 BEŞİKTAŞ/İSTANBUL	(212) 327 42 80 - 81
9	BNP PARIBAS S.A.	FRANSA	METE CADDESİ NO:16 KAT:3 34437 TAKSİM/İSTANBUL	(212) 293 00 32 - (212) 251 74 47 - (212) 251 74 4
10	CAJA DE AHORROS Y PENSIONES DE BARCELONA (LA CAIXA)	İSPANYA	BÜYÜKDERE CAD. YAPI KREDİ PLAZA C BLOK KAT:12 34330 LEVENT/İSTANBUL	0 212 279 95 02- 03
11	CITIBANK N.A	ABD	SÜLEYMAN SEBA CADDESİ NO:44 DAİRE:B-1-S80 34357 BEŞİKTAŞ/İSTANBUL	(212) 261 42 30
12	COMMERZBANK A.G.	ALMANYA	YAPI KREDİ PLAZA B BLOK KAT:7 NO:19/B 34330 LEVENT/İSTANBUL	(212) 280 55 24
13	CREDIT EUROPE BANK (SUISSE) S.A.	İSVİÇRE	VİŞNEZADE MAH. BJK PLAZA A BLOK NO:35-36 BEŞİKTAŞ/İSTANBUL	(212) 227 59 29 PBX
14	CREDIT EUROPE BANK N.V.	HOLLANDA	MİĞÜN MAH. ESKİ BÜYÜKDERE CAD. NO:22 PARK PLAZA KAT:10 NO: 24-25 MASLAK/İSTANBUL	(212) 366 01 00
15	CREDIT INDUSTRIEL ET COMMERCIAL	FRANSA	SÜLEYMAN SEBA CAD. NO:48 BJK PLAZA A BLOK KAT:4 D:41 AKARETLER 34357 BEŞİKTAŞ İSTANBUL	(212) 227 67 39 - 40
16	CREDİT SUISSE AG	İSVİÇRE	YILDIRIM OĞUZ GÖKER CAD. MAYA PLAZA K:9 80630 AKATLAR/İSTANBUL	(212) 351 86 00

17	DEG-DEUTSCHE INVESTITIONS-UND ENTWICKLUNGSGESELLSCHAFT MBH	ALMANYA	KANYON OFİS BLOĞU BÜYÜKDERE CADDESİ KAT:7 NO:185 34394 LEVENT-İSTANBUL	(212) 317 81 91
18	DEMİR-HALK BANK (NEDERLAND) N.V.	HOLLANDA	SUZER PLAZA ASKEROCAĞI CAD. NO:15 KAT:24 ODA:2406 ELMADAĞ, SİSLİ 34367 İSTANBUL	(212) 292 12 20
19	DOHA BANK	KATAR	ELMADAĞ, SÜZER PLAZA ASKEROCAĞI CAD. NO:15 KAT:18 DAİRE:1804 34367 ŞİŞLİ/İSTANBUL	(212) 243 92 19
20	DUBAI ISLAMIC BANK	BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ	ÖMER AVNİ MAH. İNEBOLU SOK. SÜMBÜLKONAK APT. NO:69 KAT 5 BEYOĞLU/İSTANBUL	(212) 293 70 65-66
21	DZ BANK A.G.	ALMANYA	METE CAD. 14/1 AYANOĞLU İŞ MERKEZİ 34437 TAKSİM/İSTANBUL	(212) 249 77 22 - (212) 249 77 44
22	EURO HYPO A.G.	ALMANYA	KANYON OFİS BLOĞU BÜYÜKDERE CAD: 185 34394 LEVENT/İSTANBUL	(212) 317 22 00
23	GARANTIBANK INTERNATIONAL N.V.	HOLLANDA	AYAZAĞA YOLU NO:4 İZ PLAZA GİZ K:18 MASLAK/İSTANBUL	(212) 366 43 01
24	HSBC PRIVATE BANK (SUISSE) S.A.	İSVİÇRE	SÜLEYMAN SEBA CAD. AKARETLER YOKUŞU BJK PLAZA NO:48,A-BLOK, DAİRE:124 AKARETLER BEŞİKTAŞ/İSTANBUL	(212) 327 41 27
25	ING BANK N.V.	HOLLANDA	ESKİ BÜYÜKDERE CADDESİ, AYAZAĞA KÖY YOLU NO:6 A; KAT:10 34398 MASLAK /İSTANBUL	(212) 276 58 46
26	INTESA SANPAOLO S.P.A.	İTALYA	SÜZER PLAZA 18.KAT NO:1802 ASKEROCAĞI CADDESİ 34367 ELMADAĞ/İSTANBUL	(212) 251 28 40
27	KBC BANK N.V.	BELÇİKA	BAYRAKLI SOK. NO:28/3 06670 GAZİOSMANPAŞA/ANKARA	(312) 447 09 93
28	KFW (KREDITANSTALT FÜR WIEDERAUFBAU) IPEX-BANK GMBH	ALMANYA	KANYON OFİS BLOĞU 7. KAT BÜYÜKDERE CAD. NO:185 34394 LEVENT/İSTANBUL	(212) 317 90 91
29	QINVEST LLC	KATAR	BUYUKDERE CAD. NO.127 ASTORIA RESIDENCE A BLOK D:1901 ESENTEPE/İSTANBUL	(212)215 20 66
30	RABOBANK INTERNATIONAL	HOLLANDA	SÜLEYMAN SEBA CAD. AKARETLER SIRAEVLERİ NO:23 34357 BEŞİKTAŞ/İSTANBUL	(212) 326 72 00
31	STANDARD BANK PLC	İNGİLTERE	POLARİS PLAZA MASLAK MAH. AHİ EVREN CAD. NO:21 B ŞİŞLİ/İSTANBUL	(212) 367 36 25
32	STANDARD CHARTERED BANK	İNGİLTERE	İŞ KULELERİ KULE 2 K:12 34330 4. LEVENT/İSTANBUL	(212) 283 40 31
33	STATE BANK OF INDIA	HİNDİSTAN	109/3 PARK APT. CUMHURİYET CAD. ELMADAĞ ŞİŞLİ/İSTANBUL	(212) 296 03 50
34	THE BANK OF NEW YORK MELLON	ABD	SÜLEYMAN SEBA CAD. BJK PLAZA B BLOK NO:48 KAT:6 AKARETLER 34357 BEŞİKTAŞ/İSTANBUL	(212) 259 04 66 - 67

35	THE BANK OF NOVA SCOTIA TÜRKİYE	KANADA	BÜYÜKDERE CADDESİ TEKFEN TOWER NO:209 KAT:17 4. LEVENT/İSTANBUL	(212) 251 00 49
36	THE BANK OF TOKYO- MITSUBISHI UFJ, LTD.	JAPONYA	BÜYÜKDERE CAD. NO 100-102 MAYA AKAR CENTER B BLOK KAT:20 DAİRE:79 ESETEPE/İSTANBUL	(212) 288 56 45
37	THE ECONOMY BANK N.V.	HOLLANDA	REŞİTPAŞA MAH. ESKİ BÜYÜKDERE CAD. PARK PLAZA NO:14 K.5 SARIYER/İSTANBUL	(212) 345 03 55
38	UBS A.G.	İSVİÇRE	BÜYÜKDERE CAD. KANYON OFİS BLOĞU NO:185 KAT:7 34394 LEVENT/İSTANBUL	(212) 319 20 50
39	UNION BANCAIRE PRIVÉE, UBP SA	İSVİÇRE	MAÇKA CAD. FEZA APT. NO:1 D:2 34353 MAÇKA/İSTANBUL	(212) 296 20 40
40	UPS CAPITAL BUSINESS CREDIT	ABD	BÜYÜKDERE CAD. NO:24 34330 1. LEVENT –BEŞİKTAŞ/İSTANBUL	(212) 278 91 21 - (212) 270 03 11
41	WELLS FARGO BANK N.A.	ABD	İŞ KULELERİ BÜYÜKDERE CAD. KULE 2 K:9 34335 LEVENT/İSTANBUL	(212) 324 88 83 - 88

Kaynak: BDDK

EK 3: Bankacılıkla İlgili Kurum ve Kuruluşlar

Kurum	Kurumun Amacı	Kuruluş Tarihi
Türkiye Katılım Bankaları Birliği	Türkiye'de faaliyette bulunan katılım bankaları Katılım Bankaları Birliğine üye olmak, Birlik Statü hükümlerine uymak ve Birliğin yetkili organlarının alacağı kararları uygulamak zorundadırlar	2002
Türkiye Bankalar Birliği	Bankacılık sektörünün hak ve menfaatlerini gözeterek, sektörün büyümesine, sağlıklı çalışmasına, bankacılık mesleğinin gelişmesine, haksız rekabetin önlenmesine ve rekabet gücünün artırılmasına katkıda bulunmaktadır	1958
BDDK	18.6.1999 tarih ve 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile, ilgili diğer mevzuatın, düzenlemeler de yapmak üzere uygulanmasını sağlamak, uygulamayı denetlemek ve sonuçlandırmak üzere kurulmuştur.	1999
TMSF	TMSF'nin misyonu aşağıdaki şekilde sıralanabilir; tasarruf sahiplerinin haklarını korumak, tasarruf mevduatını ve katılım fonlarını sigortalamak, kendisine devredilen banka ve varlıkları en uygun şekilde çözümlenmek	1983
SPK	Yetkilerini kendi sorumluluğu altında bağımsız olarak kullanan, idari ve mali özerkliğe sahip düzenleyici bir kamu kurumudur.	1981
İstanbul Altın Borsası	Borsa, kıymetli madenlerin ve kıymetli madenlere dayalı sermaye piyasası araçlarının; açık, düzenli, serbest rekabet şartları ile güven ve istikrar içinde alınıp satılmasını sağlamak, fiyatları tespit ve ilan etmek, yönetmeliklerle verilen diğer işleri yapmak amacıyla kurulmuştur	1995
BKM	Bankalar arası Kart Merkezi (BKM), kartlı ödeme sistemi içerisinde ortak sorunlara çözüm bulmak, ülkemizdeki banka ve kredi kartları kural ve standartlarını geliştirmek amacıyla kurulmuştur.	1990
Kredi Kayıt Bürosu A.Ş.	Ana faaliyet konuları ve sermaye piyasaları ile sigortacılık olan mali kurumlar arasında bireysel kredilerin takip ve kontrolünü sağlamak üzere gerekli olan bilgi paylaşımını gerçekleştirmek amacıyla kurulmuştur.	1995
Bankalar Arası Takas Odası Merkezi	Çeklerin banka şubeleri arasında hesaben tesviyesini sağlamak amacıyla kurulmuştur.	1985
Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği	Alım satım işlemlerine aracılık, halka arz işlemlerinde aracılık, portföy yönetimi, yatırım danışmanlığı, repo/ters repo işlemleri, kredili menkul kıymet, açığa satış, menkul kıymetlerin ödünç alma verme işlemleri yapmaktır.	1999

Kaynak: BDDK

EK 4: Kredi Risklilik Durumuna Göre Bankaların Ayırması Gereken Karşılık Oranları

Grubu	Tanımı	Karşılık Oranı
1	Standart Nitelikli Krediler ve Diğer Alacaklar	Nakdi kredilerde % 1, gayrinakdi kredilerde %0,2
2	Yakın İzlemedeki Krediler ve Diğer Alacaklar (30-90 gün arası gecikme)	Nakdi kredilerde % 2, gayrinakdi kredilerde %0,4
3	Tahsil İmkani Sınırlı Krediler ve Diğer Alacaklar (90-180 gün arası gecikme)	20%
4	Tahsili Şüpheli Krediler ve Diğer Alacaklar (180 gün -1 yıl arası gecikme)	50%
5	Zarar Niteliğindeki Krediler ve Diğer Alacaklar (1 yıl üzeri gecikme)	100%

Kaynak: Resmi Gazete

ÖZGEÇMİŞ

Metin Özkan 1982 yılında Adana'nın Ceyhan ilçesinde doğdu. İlköğrenimini İskenderun Mithatpaşa İlköğretim Okulu'nda tamamladı. Ortaöğrenimine İskenderun 5 Temmuz Orta Okulu'nda devam etti. Lise öğrenimine ise İskenderun Lisesi'nde başladı ve öğrenimini Ankara Atatürk Gazi Çiftliği Lisesi'nde tamamladı. 1999 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü'nde lisans eğitime başladı. 2000 yılında eğitime ara vererek 2002 yılında aynı fakültede öğrenimine devam etti ve 2006 yılında mezun olarak Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İngilizce İktisat Anabilim Dalı'nda yüksek lisansına başladı. Bir dönem sonra buradan ayrılarak Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitime başladı. 2010 yılında Türkiye İş Bankası A.Ş.'de memur olarak görevine başladı. Halen aynı bankada çalışmaya devam etmektedir.